

BIOLÓGIAI SCI-FI

- Joseph D. Miller **005** Szex, Superman
és a szociobiológia a science fictionben
- H. Nagy Péter **011** Imaginárium VIII. – Géngépezet
- Rácz I. Péter **019** Evolúció másként
- Gyuris Norbert **023** Narráció és identitás: Greg Egan és a ribofunk

PERMUTÁCIÓ

- Óváry Emma **033** Könnyűbóvárok és ebihalak
- Spiegelmann Laura **039** Belépő
- Csobánka Zsuzsa **041** Geci a pina
- Farkas Gyuláné István **045** versek
- Borbély András **047** Ez is kész
- Orthmayr Kinga **048** versek
- Csepregi János **049** Magenta system I-II.
- Fehér László **050** A bardoniai ügyvéd
- Keresztesi József **057** nem a zenekar
- Farkas Tibor **058** Tejbegríz és pornó
- Jorgosz Baia **063** versek
- középkor-reneszánsz-kora újkor **065** Eustache Deschamps: versek

MODULÁCIÓ

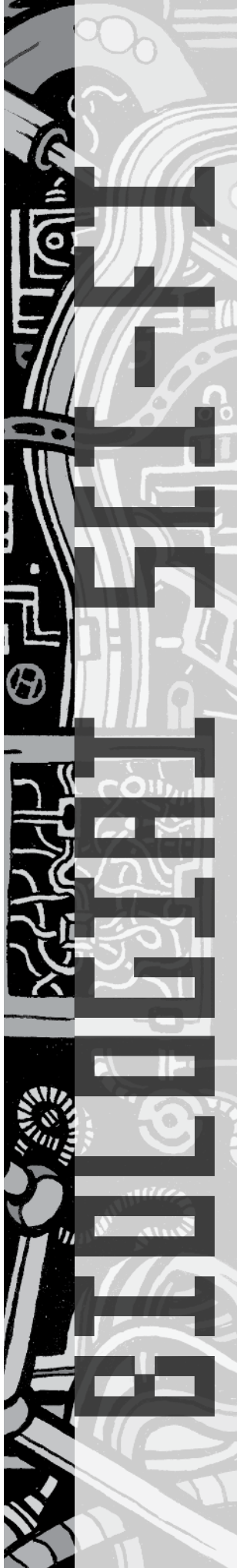
- L. Varga Péter **071** Bocsánat, nem téves
- Gál Andrea **076** Cyberutópiák. Mit ír át Jake Smiles
az *1 link* című regényében?

CODA

- Konom Róbert **093** Kurcsányolás

BIOLOGIAI SCI-FI

TECHNOLOGY

és a szociobiológia a science fictionben¹

Ezt az esszét a kryptoni Kal-El, minden idők legismertebb szuperhősének elbeszélésével a leghelyénvalóbb kezdeni. Pontosan mi Superman? Nagyonbbrészt a *The Gladiator*² című Wylie-regényből kimásolt német Übermensch amerikanizált sterilizációja? A kék szemű és homályosan északi beütésű Superman legalább nem szőke. Mégis, a kryptoniak etnikailag többé-kevésbé identikusnak tűnnek a fehér angolszász protestánsokkal.

De van-e több Supermanben, mint a serdülők hatalmi fantáziaképei? Van-e például olyan jelentése, mely szerint Superman kultúránk egyfajta kiherélt szexuális archetípusa lenne? A további betekintéshez át kell gondolnunk azokat a – néhány évvel ezelőtti – különleges eseményeket, amikor Superman elvesztette szüzességét.³ Úgy tűnik, hogy egy high-tech cselszövőnek sikerült Superman szuper erejét függővé tennie a jégérsó viselésétől. Álruhája híján Kal-El az egyszerű halandó, Clark Kentté változott. A kísértés, természetesen, leküzdhetetlen volt. Tehát a „Supes”, egyenruháját a Magány Erődjébe küldve mosásra-vasalásra, eltöltött egy hetet tiszta és hamisítatlan Clark Kentként. Ezen vakáció során Clark kapcsolata Lois-szal végül beteljesült. A legérdekesebb eredménye mindennek a sajtó felhördülése volt. A *The Daily News* szalagcímei a DC Comics erkölcstelenségét hirdették Superman szexuális életének ábrázolása miatt. A felhajtás nagy része elült a *Superman*-filmek megjelenéséig, és a *Superman II*-ben Superman valóban szeretkezik Lois Lane-nel. Érdekes azonban, hogy ez a beteljesülés újfent azon erőkről való átmeneti lemondástól válik függővé, amelyek „Supes”-t szuperré teszik. Valójában egyetlen példája ismert számomra a szuperhős és a normális nő közti szexuális érintkezésnek, ez pedig Larry Niven *Acélhősök, Kleenex-nők*⁴ című rendkívül mulatságos novellája. Tényleg gyorsabb, mint a puskagolyó!

Akárhogy is, miért ez a látványos averzió a *Homo superior* és a *Homo sapiens* egyesülése ellen? Ez a megszorítás bizonyára nem kizárólag a képregények Supermanjeire vonatkozik. Shelley *Frankenstein*jében, amely többek szerint az első tudományos-fantasztikus regény, szintén láthatjuk az első *Homo superior*t, habár a szörny egyfajta patchwork-konstrukció. De Shelley eredetijében a lény bámulatos erővel és rendkívüli intelligenciával bír. Frankenstein társat ígér neki, szavát végül mégsem tartja be. Ehelyett a szörnyet üldözik a sarkvidéken át Ahab Moby Dickre vadászó stílusában. Ezen a ponton mondja Frankenstein, utalva a szörnynek készítendő lehetséges társra: „Még ha elhagyják is Európát, és az Újvilág vadonjaiban keresnek lakóhelyet, annak a kölcsönös megértésnek, amelyre annyira szomjazott a démon, gyerекek lesznek a gyümölcsei, a földön elszaporodik az ördögfajzat, s magát az emberfaj létét is bizonytalanná s csupa félelemmé teszi. Vajon jogom van-e a magam javára ekkora átkot szabadítani rá számtalan emberi nemzedékre? Annak idején meghatott az általam teremtetett lény érvelése. Démoni fenyegetése megfosztott józan eszemtől. De most először eszembe ötlöttem ígéretem gonosz következményei. Végigfutott a hátamon a hideg, ha arra gondoltam, hogy a jövőendő korok, mint a pestist, fognakátkozni, mert

¹ A fordítás az alábbi kiadás alapján készült: Joseph D. Miller: Sex, Superman, and Sociobiology in Science Fiction. in *Aliens. The Anthropology of Science Fiction* (Edited by George E. Slusser and Eric S. Rabkin). Southern Illinois University Press, Carbondale and Edwardsville, 1987, 78–88. o.

² Philip Wylie: *The Gladiator*. Knopf, New York, 1930.

³ *Superman*, no. 297. DC Comics, New York, 1976.

⁴ Larry Niven: Man of Steel, Woman of Kleenex. in *All the Myriad Ways*, Ballantine, New York, 1971.

önzésében nem ártallottam talán az egész emberfaj létének árán megvásárolni a magam békességét.”⁵

Más megkonstruált supermanek is hasonló nemi sorsra jutottak. Asimov robotjai nem játszhatnak szerepet az emberi génállományban, de amint ez nyilvánvaló az olyan munkákból, mint a *Robots of Dawn*⁶, minél inkább emlékeztetnek az emberekre, annál inkább becsmérlik őket. És a robottal létesített szex a legszörnyűbb társadalmi bűn. Meglehet, hogy az MI elfogadásának foka a „mi” és az „ők” közti fizikai különbség érzékelésétől függ. David Gerrold Harlie-je⁷ nem indítja be a biológiai riasztónkat, de R. Daneel Olivaw, a *Robots of Dawn* humanoidja minden bizonnyal megteheti, még akkor is, ha a közvetlen genetikai verseny lehetetlen. Még ha az alapanyag *Homo sapiens* is, a megkonstruált superman tipikusan nem játszik szerepet az emberi génállományban. Paul Atreides a *Dűnében*⁸ fiat nemz, de átváltozása egy gigantikus homokféreggé a későbbiekben effektíve lezár mindennemű folyamatban levő genetikai hozzájárulást. Még a művileg létrehozott géniuszok Keyes *Virágot Algernonnak*⁹ vagy Disch *Camp Concentration*¹⁰ című regényeiben is megfizetnek megnövelt intelligenciájukért. Egy *Homo sapiens*szel folytatott röpké romantikus flört után Charlie-t visszaminősítik idiotának. Disch regényében a zsenialitás ára a szifilisz egy különösen virulens variánsa. A környezet által létrehozott supermanek közül a legjobb szexuális alakítást Heinlein Valentine Michael Smith-sze produkálta a *Stranger in a Strange Land* című regényben¹¹. Ez azonban egy speciális eset, mivel láthatólag bármely ember szert tehetne Smith erejére pusztán azzal, hogy megtanul marsiul. Tehát a génállomány nem kerül valódi veszélybe. Ezenfelül Smith Heinlein alteregója, aki tényleges tagja a *Homo sapiens*nek. Szóval Smith, habár képes a xenofóbia egy olyan szintjét generálni, amely elegendő a mártíromsághoz, kielégítően *sapiens* ahhoz, hogy a követőivel folytatott szexuális egyesülés örömei megengedjék neki.

Látszólag a genetikailag megalkotott superman sem boldogul jobban. Alvin, Clarke *Against the Fall of Night*¹² című regényének főszereplője, visszaeső bűnözési hajlama miatt a nagymértékű társadalmi kirekesztés áldozata lesz. Smith *Norstrilia*¹³ című regényének Underpeople-jei szexuális kontaktus tekintetében majdnem teljesen izoláltak a valódi emberektől. A *Szép új világ*¹⁴ alphái közöszülnek ugyan, de csakis egymással, és a csecsemőket kizárólag kémcsövekben állítják elő. Azt a horrort, amit az ilyen lényekkel történő szociális kapcsolatnak a pusztasága is kivált belőlünk, legjobban talán Huxley természetes emberének, Savage-nak az öngyilkossága szimbolizálja.

A genetikailag megalkotott superman egy érdekes variánsa a reprodukív szerencsejáték győztése. Legismertebb példája ennek a *Matuzsálem gyermekei*¹⁵ című regény Lazarus Longja és Niven *Gyűrűvilágának*¹⁶ Teela Brownja. A főszereplők mindkét esetben csak abból a szempontból tekinthetők „megalkotottaknak”, hogy bizonyos viselkedésükért jutalmazott ivadékaik egy hosszú származási vonalnak: Long egy hosszúéletűvel házasodik; Brown pedig megnyeri azt a szerencsejátékot, amely meghatározza, kinek van

⁵ Mary Shelley: *Frankenstein* (fordította Göncz Árpád). Kosmosz Fantasztikus Könyvek, Budapest 1977, 196. o.

⁶ Isaac Asimov: *Robots of Dawn*. Doubleday, New York, 1983.

⁷ David Gerrold: *When Harlie Was One*. Ballantine, New York, 1972.

⁸ Frank Herbert: *Dune*. Chilton, Philadelphia, 1965.

⁹ Daniel Keyes: *Flowers for Algernon*. in *The Hugo Winners* (ed. Isaac Asimov). Doubleday, New York, 1962.

¹⁰ Thomas Disch: *Camp Concentration*. Doubleday, New York, 1969.

¹¹ Robert A. Heinlein: *Stranger in a Strange Land*. Putnam, New York, 1961. (Magyarul *Angyali üdvözlét* címen jelent meg. – A ford.)

¹² Arthur C. Clarke: *Against the Fall of Night*. Gnome Press, New York, 1953.

¹³ Cordwainer Smith: *The Ballad of Lost C'Mell*. in *The Best of Cordwainer Smith* (ed. J. J. Pierce, Ballantine). New York, 1975.

¹⁴ Aldous Huxley: *Brave New World*. Doubleday, New York, 1932.

¹⁵ Robert A. Heinlein: *Methuselah's Children*. Signet, New York, 1958.

¹⁶ Larry Niven: *Ringworld*, Ballantine. New York, 1970.

joga gyermeket kihordani. Mindegyik esetben a szociális vagy kulturális szelekció értékes adaptációs képességgel – tetemes élethosszal vagy szerencsével – felvértezett individuumot hoz létre. A kulturális szelekció e formája a természetes kiválasztódásnál gyorsabb tempóban is tudna operálni egy adott fenotípusú szereplő esetében, a génmanipuláció közvetlen genetikai beavatkozásának sebességével azonban nem vetekedhetne. Mindezek ellenére a tipikus supermannél mindkét karakter jobban jár.

Lazarus Long tényleg előállít, Teela Brown pedig valóban talál egy társat a Gyűrűvilágon, habár nem gazdagítja a terrai génállományt. Lazarus Long Heinlein alteregójaként teljes mértékben emberi, leszámítva azt a különlegességét, hogy hosszú életű. Hasonló megfontolások érvényesek Teela Brownra. Úgy tűnik, hogy az ennyire lehatárolt supermanek kevésbé fenyegetőek. Ennek egyik magyarázata egyfajta genetikai kockázat-haszon analízisből következik. A haszon az, hogy az ennyire nyilvánvalóan szelektív előnyökkel – hosszú élet és szerencse – bíró individuumokkal való párosodás csak hozzátehet mindenki belső kondíciójához. Sőt mi több, az ilyen egysülésből származó utód hasonlóképpen hasznot húzna a magasabb rendű gének beáramlásából. Az ilyen *sapiens-superior* párosodásnál a *sapiens*-re 50%-os genetikai rész esik. Bármilyen elősegíti az utód túlélését, ezáltal hozzájárul a *sapiens* genom további reprezentációjához az elkövetkező generációk génállományában. Ezzel ellentétben, a kockázat (a *sapiens* genom elnyomása vagy eliminációja) elhanyagolható, ha a fajok közötti különbség a fenotípus jellemzőinek relatíve kis számú eltéréséből adódik.

Nagyobb kontraszt az ilyen limitált supermanek esetében ún. spontán supermanek, illetve mutánsok kialakulásához vezetnének. A sci-fi hemzseg az ilyen lényektől. Az *Alapítvány-trilógia*¹⁷ Mule-ját, Stapledon *Odd John*-ját¹⁸ és Jommy Crosst Van Vogt *Slan* című regényében üldözik és különböző módokon tartják távol attól, hogy a génállományba belekavarjanak. A *Slan*-ben John Petty, a titkosrendőrség főnöke mondja azt, hogy „a slan nők mindközül a legveszélyesebbek. Ők a tenyésztők, és értik a munkájukat, az átkozottak!” Ebben a regényben is az intenzív xenofóbia érhető tetten Kier Gray végső magyarázatában: „A feszültség évszázadokon, talán évezredek át növekedett. És aztán egy ezredév egyetlen rendkívüli negyede alatt több mint egymilliárd természetellenes gyermek született. Olyan volt ez, mint valami kataklizma, és megbénította az emberek akaratát. Az igazság elmerült a rémület hullámaiban, melyek háborúba sodorták a világot. (...) A névtelen időszak alatt a slanokat úgy üldözték, mint az állatokat. A modern történelemben páratlan az a szenvedélyesség, amivel az emberi lények üldözték azokat, akiket felelősnek tartottak a saját nyomorúságukért. (...) A gyanakvás ellenállhatatlanul terjedt. Az emberek följelentették, orvosi vizsgálatra hurcoltatták szomszédjaikat. A rendőrség a legkisebb jellel lerohant bárkit. A legnagyobb gond mégis a gyermek születése volt. Még ott is, ahol a szülők sikeresen álcázták magukat, a gyermek születése rendkívül veszélyes időszak volt, és nagyon gyakran az anya, az apa és a gyermek halálát okozta.”¹⁹

Habár a reprezentatív *Homo sapiens* a végén egyesül a gestalt intelligenciával Sturgeon *More Than Human*-jában²⁰, a szerző részletes leírását közvetlenül megelőzi az a tény, hogy a *Homo superior* évezredek át önzetlenül törődött az emberi fajjal. Ezzel a szólammal az agyunkban talán csökken a *Homo superior* általi kiszorítottságtól való félelmünk, és a genomok keveredése elképzelhetővé válik. Ilyen genetikai gyámkodás hiányában lép fel a valódi aggodalom. A rettegés, hogy a potenciális utód a *sapiens*-nél magasabb rendű lesz, és hogy a *sapiens* a *neanderthalensis* útját követi majd. A mutáns generáció alapfélelmét legtisztábban

¹⁷ Isaac Asimov: *The Foundation Trilogy*. Street and Smith, New York, 1948, 1949.

¹⁸ Olaf Stapledon: *Odd John and Sirius*. Dover, New York, 1972.

¹⁹ A. E. van Vogt: *Slan* (fordította Gálovölgyi Judit). in *Metagalaktika 8. Válogatás A. E. van Vogt regényeiből és novelláiból*. Kozmosz Könyvek, Budapest, 1985, 145–146. o.

²⁰ Theodore Sturgeon: *More Than Human*. Ballantine, New York, 1953.

talán Wyndham *The Midwich Cuckoos*²¹, vagy még inkább Clarke *A gyermekkor vége*²² című regénye fejezi ki. Clarke egyik szereplője megkérdezi: „Már csak egy kérdésem van... Mit tegyünk a gyermekeinkkel?” Az Overlord baljóslatúan válaszol: „Örüljete nekik, amíg tehetitek.... Nem maradnak sokáig a tieitek.” Egy másik fejezetben Clarke a következőképpen ír le egy gyereket: „Minden külső megjelenése ellenére mégis kisgyerek marad, most azonban a látens erő olyan rémisztő érzete honolt körülötte, hogy Jean nem volt képes belépni a gyerekoszobába.” Ebben az esetben a mutáns generáció nem az ember és a superman hibridizációjával jön létre, de a végeredmény ugyanaz; a *sapiens* megszűnt. Sturgeon *Homo superior*jának önfeláldozó atyáskodásával ellentétben *A gyermekkor vége* gyermeke teljes bizonyossággal nem apja az emberiségnek! A fentebb említett beszélgetés fényében parafrázálva Sturgeon: legyen minden superman testvér, de semmi esetre sem kéne hagynod, hogy benősüljenek a családba! Valójában egyáltalán nem nehéz belátni, miért elfogadhatóbb a szex egy radikálisan különböző fajjal, még ha az egy intelligens kutya is, akárcsak Stapledon *Sirius*-ában, mint a *Homo superior*al folytatott szexuális kapcsolat. Sirius kutya esetében legalább nincs esélye az életképes, valószínűleg versenyképes utódnak.

A legbizarrabb aspektusa ennek az egész dolgozatnak az lehet, hogy negyvenezer évvel ezelőtt a *Homo sapiens* egyfajta hipotetikus *Homo superior* pozíciójában lehetett a ma science fictionében. A közelmúltban a mitokondriális DNS genealógiai analízise bebizonyította ennek lehetséges voltát. A mitokondriális DNS egyedülálló, hiszen csak anyai ágon öröklődhet az apától származó szokásos járulékoktól mentesen. Különböző *Homo sapiens* fajták származásának összehasonlító mitokondriális DNS vizsgálata kimutatótt egy lehetséges közös őst Kelet-Afrikában kb. 400 évszázaddal korábbról: tulajdonképpen létezhetett egy Éva, mindnyájunk ősanyja! De a kétségkívül továbbra is vitatott állítás az, hogy alapvetően nem volt genetikai keveredés a különböző egyidejű hominidákkal. Más szóval, a standard hominid reakció – ami a *Homo superior*ot illeti – lényegében megegyezett azzal, amit a science fictionben látunk: ne házasodj be abba a családba! Nem mintha ez más hominidáknak végtére jót tett volna. Ehhez a szituációhoz hasonló érdekes párhuzam figyelhető meg Michael Bishop *No Enemy but Time* című regényében²³. Itt a nyilvánvalóan mutáns női főszereplő (valahogy „sapiensebb”, emberibb hominid, mint a törzs többi tagja) reprodukív szempontból izolált a társaitól. A huszadik századi időutazó azonban közöszl vele, s a nő gyermeket szül. Ebben az esetben, amikor a *Homo sapiens* játssza a superman szerepét a primitívebb hominiddal szemben, a nemzés megengedhető, legalább a mi szemszögünkből.

Az előbbi diszkusszió nagy része beépíthető a szociobiológia keretébe. Mi is a szociobiológia pontosan? A szociobiológia a szociális viselkedés genetikai determinánsainak tudománya. Egy szociobiológus kutatásának az emberi kultúra legalább annyira legitim tárgya, mint a rovarok társadalmi. A szociobiológus azt vélelmezi, hogy a viselkedés nagy része genetikailag determinált. A szociobiológia körüli viták többsége arra fut ki, hogy az emberi viselkedés milyen mértékben determinált genetikailag. A kognitív emberi viselkedés esetében úgy tűnik, hogy a genetikai és környezeti hatások alapvetően egyformán fontosak. Minden valószínűség szerint az emberi viselkedés sok egyéb aspektusánál találunk majd erőteljes genetikai komponenseket. A szociobiológiai teória másik fő tantétele szerint a genom természeténél fogva konzervatív vagy „önző”. Világos, hogy a viselkedést produkáló gének közül csak azok lesznek képviseltetve az adott faj génállományában, amelyek igyekeznek fenntartani a genomot. Nem léteznének lemmingek, ha a „tengeri menet” a reprodukciós képességük előtt következne be. Hasonlóképpen azok a gének, amelyek saját átalakulásukhoz

²¹ John Wyndham: *The Midwich Cuckoos*. Ballantine, New York, 1958.

²² Arthur C. Clarke: *Childhood's End*. Ballantine, New York, 1953.

²³ Michael Bishop: *No Enemy but Time*. Simon and Schuster, New York, 1982.

vezetnek, természetükénél fogva nincsenek tovább jelen a genetikai állományban. Továbbá ha a gének nagy részben befolyásolják a viselkedést, a szociális viselkedés pedig a kultúrát határozza meg, ebből az következik, hogy a létező kultúrák végeredményben a genetikailag konzervatív kultúrák. Ez az analízis tehát azt jósolja meg, hogy az emberi kultúráknak két specifikus viselkedést kellene bemutatni: (1) a közös génállományú utódokkal és rokonokkal szembeni altruizmus és (2) az idegenekkel szembeni xenofóbia. Mindkét viselkedési mód megfigyelhető az emberi és más állati társadalmakban. Sok fajnál a normától eltérő deviánsok (pl. albínók) támadások és csonkítások alanyai. Ugyanígy jó néhány emberi kultúra vonatkoztatja kizárólag magára az Emberi lényt vagy Embereket. Azonban azt is szükséges megfigyelni, hogy a génállományban tapasztalt bizonyos fokú változatosság szükséges és alkalmazkodó. Különböző apróbb környezeti változások egész fajok kipusztulásához vezethetnének. Valójában kizárólag azok a fajok léteznek ma, amelyeknek megvan a szükséges fokú genetikai változatossága. Tehát meg kell legyen a módja annak, hogyan hozzuk be az ismeretlent (idegent) a törzsbe. Jellemzően azonban eltökéltségén keresztül az ismeretlennek kell bemutatnia felkészültségét a kulturális normák (rítusok, ceremóniák és így tovább) elfogadására. Egyfajta reciprok altruizmus létesül; a szociális csoport engedélyezi az ismeretlen génjeinek belépését az ismeretlen kulturális normáik iránti hűségének fejében, amelyek jellemzően adaptívak és hozzájárulnak a csoport kondíciójához.

A science fiction-írásnak, amennyiben az kulturális viselkedés, a szociobiológia mechanizmusait kellene visszatükröznie. Első látásra úgy tűnhet, hogy a science fiction valósággal antiszociobiológiai jellegű, hiszen oly sok sci-fi írás összpontosít a genetikai devianciákra. A fentebb tárgyalt okoknál fogva, úgy hiszem, ez félrevezető. Bizonyára szívesen olvasunk *Homo superior*-ról, beleéljük magunkat a helyzetébe, csodáljuk a bátorságát. De legalább annyira felkészületlenek vagyunk a *Homo superior* sógorunkként elfogadni, mint amilyen felkészületlen volt a *neanderthalensis* a *Homo sapiens* negyvenezer évvel ezelőtt. Azonban létezhet egy alternatív szociobiológiai interpretáció. A science fiction írók zöme férfi, és a szuperlények zöme is az. Lehetséges, hogy egyszerűen egy maszkulin többségű hierarchia kialakulásának vagyunk szemtanúi? Más szóval, nem szolgál a hím *Homo sapiens* genetikai előnyére, ha megengedi, hogy a hím *Homo superior* kiszorítsa a reprodukív dominancia pozíciójából. Ez inkább a nő *Homo sapiens* reprodukív előnyeit növeli, amennyiben ez lehetővé teszi számára, hogy növelje hozzájárulását a génállományhoz. Ez alapvetően egy rivális hím hipotézis. Rágcsálótársadalmakban egy releváns jelenség, az ún. Whitten-hatás figyelhető meg. Tulajdonképpen arról van szó, hogy az új domináns hímmel való közösülés az előző hím nemzette minden magzat spontán vetélését eredményezi. A domináns hímnak tehát reprodukív érdeke a genetikai hozzájárulás; a nősténynek pedig reprodukív érdeke a legmegfelelőbb hímmel való genetikai viszony. Ennek egy része pusztán a tojások és a sperma generálása közti hatalmas energetikai árkülönbséget tükrözi. A metabolikus gazdaságosság garantálja, hogy a nősténynek közösülés-centrikusabbnak kell lennie, mint a hímnak (legalább is az emlősöknél).

Azonban ez az egész gondolatmenet valószínűtlennek tűnik két oknál fogva. Először, egyáltalán nem nyilvánvaló, hogyan képes egy ilyen modell megmagyarázni legalább két, kulturálisan alárendelt ismeretlen egyesítését (például fentebb említett, limitált szuperman). Úgy tűnhetne, hogy e szerint a forgatókönyv szerint a science fiction szerzőknek ki kellene zárniuk bármiféle rivális hímet függetlenül a genetikai divergencia mértékétől. Másodszor, az igazán divergens *Homo superior* legalább akkora fenyegetést jelent a nő *Homo sapiens*re, mint a hím *Homo sapiens*re. Mindkét esetben jelentősen megnő az esélye a *Homo sapiens* teljes genetikai kiszorításának. Ezen okoknál fogva úgy tűnik, hogy a science fictionbeli superman legélethűsebb szociobiológiai

interpretációja megegyezik a kisebb méretű genetikai eltérések ideiglenes szocio-szexuális elfogadásával, mint a reproduktív szerencsejáték nyerteseinél, és elutasítja a nagyobbbrészt divergens supermant, mint a spontán mutánsok esetében. Az igazi idegen esetében (pl. hatalmas asztali számítógépek, B.E.M.-ek az Arcturusról, beszélő kutyák) a szociális elfogadás függhet egyrészt az idegennek a humán fenotípustól való számottevő divergenciájától, illetve a termékeny utódok nemzésének képességétől. Habár elképzelhető, hogy egzotikus idegenek ugyanolyan könnyedén kiirtják az emberi fajt, mint a rosszindulatú supermanek, mégis kevésbé valószínű, hogy ilyen idegenek aktivizálnák a belső genetikai vészjelzőinket (a testes szökevényeket becstelen célokkal elhurcoló B.E.M.-eket mutogató ponyvák generációjának ellenére). Valójában egy igazán gonosz idegen megpróbálkozhat az ideális emberi szexuális partner nagyon közeli szimulációjával, de a reprodukció képességének hiányával. Az emberi szexuális energia ilyen vonzó ösvérek irányában történő eltérése az átlagos emberek közösléséből származó utódok számának katasztrofális csökkenését eredményezhetné. Ezt a szemléletmódot alkalmazták a csavarféreg majdnem teljes kiirtásához Texasban. Ez a stratégia, használják bár Dél-Texasban vagy a *The Stepford Wives*-ban²⁴, a vészjelek specifikus negációjától függ, amelyek általában megakadályozzák a meddő partnerekkel létesített szexuális kapcsolatot. Ez a forgatókönyv azonban azt tételezi, hogy az idegennek érdekében áll kiszorítania bennünket a területünkről – egy feltevés, amely nem sok jóval kecsegtet. Ugyanakkor ezt mi is megtehetjük magunkkal; a jelen felfújható szexbabái jelenthetik az első lépést egy olyan valaminek az előállításához, amely végső fokon kívánatos, mesterségesen intelligens és teljességgel terméketlen Helen O’Loy/Marilyn Monroebot!²⁵ Így saját magunk is bemutathatjuk a csavarféreg-trükköt.

De visszatérve az idegenekhez és a supermanekhez, foglaljuk össze ennek az esszének a téziseit. A genotípus és a fenotípus kisebb méretű eltérései vonzóak. A radikális superman azonban mindig fenyegetést fog jelenteni a genotípusra és a fenotípusra. Jellemzően, ennek az érzékelt fenyegetésnek jóval nagyobbnek kell lennie, mint a genetikailag irreleváns nemhumanoid esetében, aki legfeljebb a fenotípus szintjén veszélyes számunkra. Ezt a fenyegetést valószínűleg túlhangsúlyozták, amint arra Larry Niven is rámutatott, a bábosok széles választékával, hullatolvajokkal és „vér szerinti gyerekekkel”, mint Octavia Butler megegyező című sztorijában.²⁶ De a valódi idegenek minden valószínűség szerint fizikailag túl eltérőek lesznek tőlünk ahhoz, hogy túlságosan foglalkoztassa őket az élőhelyünk vagy a testünk megszerzése.

Végezetül fontos lehet megfontolni ezen állítások általánosságát szélesebb kulturális összefüggés keretében. Figyelemre méltó, hogy milyen keveset kezdünk mitikus hőseink szexuális életével. Mit tudunk Herkules szexuális életéről? Sámson egy csodálatos szexuális metaforában elveszíti erejét, amikor Delila levágja a haját. Ennek az eseménynek a Superman szüzessége elvesztésével való párhuzama megdöbbentő. És mi van a vallásos vezetőkkal? Ritkán foglalkozunk Jézus, Buddha stb. szexuális szokásaival. Lehetséges, hogy az ilyen kulturális alakokat a korábban tárgyalt spontán supermanhez hasonló státusban mitologizáltuk? Az ilyen kérdések a szociobiológiai analízisek kiterjesztését vetik fel jóval a science fictionbeli supermaneken túlra.

Fordította *Hegedűs Orsolya*

²⁴ Ira Levin: *The Stepford Wives: A Novel*. Random House, New York, 1972.

²⁵ Lester Del Rey: Helen O’Loy. in *And Some Were Human*. Ballantine, New York, 1943.

²⁶ Octavia Butler: Blood Child. in *Isaac Asimov’s Science Fiction Magazine*. Davis Publications, New York, 1984.

Imaginárium VIII.

Géngépezet

„A sci-fi legjava szerintem igenis jelentékeny irodalmi forma, noha egyes irodalomtudósok sznob módon lebecsülik.”¹ Dawkins helyzetjelentése annak ellenére megállja a helyét, hogy ellenpéldákat is lehetne sorolni a közelmúltból: a sci-fi-re és a peremműfajokra irányuló figyelem begyűrűzött az irodalomtudomány területére is. Az angol sztárbiológus persze nem az egyetlen, aki – természettudós lévén – az irodalom eme speciális válfajának megkerülhetetlenségére figyelmeztet. Se szeri se száma azoknak a nyilatkozatoknak, melyek a fenti szituációból indulnak ki. Sőt, a tudománynépszerűsítő irodalom rendre beleütközik ehhez hasonló dilemmákba. Kétségtelen ugyanis, hogy rengeteg sci-fi ötlet szolgáltathat alapot bizonyos – korántsem légből kapott – teóriák magyarázatához, elősegítve ezzel igen bonyolult kérdések megértését. Talán nem járunk messze az igazságtól, ha a felől érvelünk, hogy a sci-fi megítélését jócskán befolyásolta a „műfaj” természettudományos orientációjának megváltozása. Miről is van szó?

A science fiction mindig is vonzódott a biológiai témákhoz. Míg azonban a klasszikus sci-fi elsősorban a fizikai, asztronómiai stb. ismereteket hasznosította, addig a 20. század utolsó harmadának Új hulláma (mindenekelőtt a Hard SF-re kell itt gondolni), megtörte az ilyen típusú fiktív világalkotás dominanciáját. Bár addig is számos biológiai előfeltevés került napirendre a „műfajon” belül (pl. mutációktól való félelem, az intelligencia kiterjeszthetősége, idegen evolúció, a test manipulációja stb.), a biológia genetikai fordulata után a helyzet alapvetően megváltozott. Nagyon beszédes például az, hogy még a gép és ember szimbiózisára épülő cyberpunk sem kerülhette meg a biológiai identitás problémáját. Ezzel párhuzamosan az ismeretelméleti érdeklődés ontológiai felváltása is együtt járt olyan fejleményekkel, melyeknek tudományos előfeltevései a (szocio)biológia területéről származnak. A darwini evolúcióval való következetes szembenézés – Lem gépi civilizációin túl – például olyan remekműveket ihletett, mint Philip K. Dick kultuszregénye, az *Álmodnak-e az androidok elektronikus bárányokkal?* Mielőtt tulajdonképpeni témánkra, Greg Bear *A vér zenéje* című szövegére rátérnénk, bemelegítésképpen érdemes egy rövid kitérőt tennünk Dick alkotásának egy fontos kérdésiránya felé.

Dick és Darwin

A regény cselekménye egy globális katasztrófa (Terminus Világháború) utáni Földön játszódik. Az emberiség nagy része emigrált más planétákra, az anyabolygón magas a nukleáris szennyezettség, az állatfajok többsége kihalt, mindent elborít, önálló életre kel a szemét. Olyan multinacionális nagyvállalatok és kiszolgáló egységeik uralják a világpiacot, melyek az állatok helyébe lépő másolatok és az emberekhez mindinkább

¹ Richard Dawkins: *Szívárványbontás. Tudomány, szemfényvesztés és a csoda igézete*, fordította Kertész Balázs, Vince Kiadó, Budapest, 2001, 40. o.

hasonlító androidok gyártására rendezkednek be (utóbbiakat a kolóniákra exportálják). A szökött replikánsokat fejedáraszok üldözik, míg a földi népesség lelkéért egy multimediális showműsor (Buster) és egy kétes eredetű kollektív hit (Mercer) verseng.

A történet két főszálon fut: Rick Deckard fejedárasz Marsról szökött, Nexus 6 típusú veszélyes androidok után kutat; J. R. Isidore vállalati sofőr megpróbálja bűjtatni az utolsó három szökevényt. Míg előbbit az igazi állatok vásárlására fordítható fejpénz hajtja, addig az utóbbit az emberekkel való kapcsolattartás távlata vezérli. Első ránézésre a regény két tömegkulturális műfajt variál, science fiction környezetben játszódó krimiként olvasható. Az akció bonyolítása, a detektívtörténet logikai sémáinak kifuttatása és a futurisztikus kelléktár szemléltetése helyett a kérdések azonban egészen másra terelődnek.

A regény alapmondatát az egyik mellékszereplő, Milt Borogrove, az Állatkórház szerelője fogalmazza meg: „a másolatok kezdenek túl valóságosak lenni”.² A mesterséges és a természetes létezők közti párhuzamok és differenciák játéka folyamatosan átszövi a mű cselekményét, lépten-nyomon előkerül a párbeszédekben, felbukkan a szereplők tudatában. Hogy miképpen lehet különbséget tenni az eredeti és a másolat, ember és android között, annak egyik figyelemre méltó példája a Voight-Kampff Empátiaeszt, melynek segítségével ki lehet mutatni a szimulált reakciókat, az álemlékeket (és az „érzelmi sivárságot”). Deckard megérkezik a Rosen Társasághoz, hogy elvégezze a vizsgálatot. A teszt olyan kérdéssorozatokra épül, melyek alapján kideríthető, hogy bizonyos szituációk az alanyból kiváltanak-e – és ha igen, milyen szinten – empátikus reakciókat.

Nagyon leegyszerűsítve, az empátián keresztül tudjuk és érezzük azt, amit más emberek tudnak és éreznek. A regény elbeszélője szerint „Annak idején Rick arra jutott, hogy az empátia kizárólag a növényevőkre korlátozódik, vagy legalábbis olyan mindenevőkre, akik el tudják hagyni a húst. Hiszen végeredményben az empátia elmosza a határokat vadász és áldozat, győztes és legyőzött között. (...) Furcsa módon ez egyfajta biológiai életbiztosítás, csak éppen két éllel. Ha egy élőlény örömet érez, az összes többi életébe is jut belőle. Viszont ha valaki szenved, akkor azt a többiek sem tudják kirekeszteni. A hordaállat, mint amilyen az ember, ezáltal magasabb túlélési arányt ér el; egy bagoly vagy kobra viszont belepusztul. Az emberszerű robot nyilván a magányos ragadozók közé tartozik.” A regény egyes szereplői szerint tehát az empátia volna az a specifikum, amelyre android nem képes, pontosabban nem tudja maradéktalanul szimulálni. Másfelől viszont attól még valaki nem replikáns, hogy nem érez empátiát („az emberek egy kis csoportja nem menne át a teszten” – fogalmazza meg Bryant felügyelő).

A nyomozás megkezdése és a Rosen Társaság jövője azon múlik, hogy a teszt működik-e. Ha a teszt sikeres, akkor a rendőrség jól végzi és végezheti is eddigi munkáját, de a termékvédelem miatt a gyártóval ellentétbe kerül, mivel ez utóbbi célja az embertől megkülönböztethetetlen android kifejlesztése. Ha a teszt sikertelen, annak kétféle következménye lehet. Egyfelől – amennyiben a vizsgálat androidként azonosít embert – bebizonyosodik, hogy a rendőrség nem áll a helyzet magaslatán, ugyanis embereket is likvidált androidok helyett. Másrészt – ha fordítva: emberként azonosít androidot – le

² A regényből vett részleteket a következő kiadás alapján idézem: Philip K. Dick: *Álmodnak-e az androidok elektronikus báránnyokkal?* (fordította Pék Zoltán). Agave Könyvek, Budapest, 2005.

kell állni a gyártással, mert a rendőrség nem lesz képes elvégezni a munkáját. Rachael Rosen tesztelése tehát szó szerint élet-halál kérdése, hiszen nem csak az intézmények jövője forog kockán, hanem az is, hogy eltűnik-e a határ ember és android között. A végeredmény – Rachael szintetikus személyiség – azt a lehetőséget engedi érvényesülni, hogy a különbség továbbra is fennáll. A regény azonban – többszörös csavarok közbeiktatásával persze – arra épül a továbbiakban, hogy ez a határ rendkívül ingatag: Deckard empátiára hajlamos a nőnemű androidok iránt (a Luba Luft-ügy után teszteli magát, s ez bebizonyosodik), míg a replikánsok is képesek valami hasonlóra egymás irányában, sőt, mintha az állatokat is egy ehhez hasonló látens funkció különítené el másolataiktól. Emellett a fejdáshoz elleni csaliként alkalmazott, azok empátiáját kihasználó Rachael bosszúja – a kecske letaszítása a tetőről – nagyon is emberi gesztus (tudatos fájdalomkórosítás a másíknak fontos lény megsemmisítése által); míg a hangulatszabályzó rendszerek mesterséges tudattal, érzelmekkel táplálják a városi lakosságot. Ráadásul az empátia vakká teheti az emberiséget: például J. R. Isidor nem tud különbséget tenni az igazi macska és mesterséges változata, az android és az ember, pók és utánzata között; ahogyan az empátiadoboz realitása is illúzióként lepleződik le (az androidok szerint „az empátiaélmény svindli”); vagy ahogyan Deckard sem ismeri fel a regény végén az elektronikus varangyos békát stb.

Az empátia ürügyén felmerül azonban egy kardinális jelentőségű probléma, az evolúció kérdése (Deckard és Isidore egyaránt eltöpreng egy-két alkalommal a dilemmán; sőt az előbbi cro-magnoni vadászként írja le Rachael alakját). Az állatok tömeges kihalása, a Nexus generáció megállíthatatlan fejlődése, továbbá az, hogy az emberi specifikum leáldozóban van (mivel az empátia a természetes kiválasztódás eredménye lenne), illetve a DNS állomány degenerálódása, stb. – mind arra terelheti a figyelmet, hogy olykor megváltozhatnak az evolúció szabályai. Ha a regényt ennek fényében olvassuk, érdekes következtetésre juthatunk, melyet maximálisan alátámaszt a kortárs neodarwinizmus. Richard Dawkins *Az önző gén*, majd *A vak órásmester* című opusaiban felveti a genetikai hatalomátvitel lehetőségét. Ez a megvilágító erejű teória arra épül, hogy az öröklődést olyan önmásoló „szervezetek” is biztosíthatják, mint például az információmintázatok. Méghozzá olyanok, melyek nem csak ivarsejtekben vagy agyakban, hanem mesterségesen előállított termékekben is boldogulhatnak. Dawkins – a génektől, illetve azok nagyobb stabilitásától megkülönböztetendő – mémeknek nevezi ezeket az entitásokat. (A „mém” szó a görög „miméma” – „utánzás” – rövidítése, 1976 óta „kulturális gén” értelemben használatos és rendkívüli gyorsasággal szaporodik.)

Az információk tehát terjeszthetik magukat agyról agyra, agyról könyvre, könyvről agyra, agyról számítógépre, számítógépről agyra, számítógépről számítógépre. Eközben állandóan mutálódnak is, azaz kifejtethetnek olyan hatást, amely megváltoztathatja a másolódás alapegységét. „S ha egy újfajta replikátor hatalomátvétele kezdetét veszi – mondja az oxfordi tudós –, akkor elképzelhető, hogy ez odáig jut, hogy szülő DNS-ét (...) messze maga mögött hagyja. Ha így van, akkor szinte biztosak lehetünk abban, hogy a számítógépek befutnak. Lehetséges, hogy egy távoli napon intelligens számítógépek gondolkodnak majd saját elveszett eredetükről? Egyikük talán abba az eretnek igazságba fog botlani, hogy az életnek valami távoli, korai formájából származnak, amely szerves, szén alapú kémiában gyökerezik, és nem saját testük szilícium

alapú elektronikus elveiben.”³ Dick regényét olvasva joggal fogalmazhatjuk át a kérdést, miért ne lehetnének ezek az önmaguk eredetén tűnődő lények androidok, vagyis a Replikánsok új replikátorok. A regény innen nézve – Dick Darwin-olvasataként – arról is tudósít, hogy az emberiség kifejlesztheti önnön evolúciós vetélytársát.

Bear és Watson

E rövid kitérő után egy olyan alkotásra térnénk rá, amely – az előbbihez hasonlóan szintén – sajátos pozíciót tölt be a cyberpunk kánonban. Scott Bukatman szerint Greg Bear *A vér zenéje* című szövege „példaértékű elbeszélése a vírusfertőzés, a mutáció, az organikus/technológiai interfész belső robbanásának; a test eltűnésének és a szubjektum halálának.”⁴ A regény – nagyon leegyszerűsítve – arra épül tehát, hogy olyan, genetikailag módosított limfociták támadják meg az emberiséget, melyek értelmes vírusokként szaporodnak és terjednek. A molekulák komplex mikroorganizmussá állnak össze, melynek saját viselkedése, szociális rendszere és napirendje van. A fertőzés során ezek a „lények” átépítik a gazdatestet és kommunikálnak vele; a járvány eltörli az individualitást, majd kaput nyit egyfajta poszthumán rendnek. A vér tehát – ebben az értelemben – „önálló” életre kel, s a folyamat következtében a szereplők – bizonyos perspektívából tekintve – galaxisokká változnak át, mielőtt beolvadnának a „gondolat univerzumába”.⁵ Vegyük szemügyre a folyamatot kicsit közelebbről a molekuláris biológia eredményei alapján.

„Ha mind egyformán érzékenyek lennénk egy vírusra, akkor egyetlen járvány az egész emberiséget elpusztíthatná.”⁶ Látensen ez a gondolat képezi Greg Bear regényének kiindulópontját, kiegészülve azzal a kérdéssel, hogy mi is történne, ha ezek a támadók intelligenciával rendelkeznének. Az inváziós sci-fi hagyományának módosításaként azonban ezek az „idegenek” nem valamely *külső* világból érkeznek, hanem *belülről* támadják meg az emberiséget, egyénenként. Ugyanakkor a járványt mesterséges körülmények között kikísérletezett organizmusok okozzák, mely jelenség a regényben elválaszthatatlan a DNS-kutatástól. Nézzük röviden, miről is van szó.

Vergil Ulam a Genetron cég kutatója magánkísérleteket folytat: DNS-összetevőket tervez tiltott mikroorganizmusokhoz; emlősök génjeit rekombinálja, vírus- és baktériumgéneket kever hozzájuk. Célja az értelmes sejt kitenyésztése. Munkáját a „biologika” felfedezése kifejezéssel illeti, ami a biocsip-fejlesztés egyik mellékága a fikció szerint. Eljárása a következőképpen működik. Bázisláncokat dolgoz ki, melyek mindegyike egy DNS-RNS-fehérjelogika alapját képezi. Ezeket *E. coli* baktériumokba ülteti körkörös plazmidok formájában. A baktériumok beépítik saját DNS-állományukba a plazmidokat, majd osztódáskor továbbadják a „biologikát” az új sejteknek.

³ Richard Dawkins: *A vak órásmester. Gondolatok a darwini evolúcióelméletéről* (fordította Síklaki István, Simó György és Szentesi István). Kossuth Kiadó, Budapest, 2005, 149–150. o.

⁴ Scott Bukatman: *Terminal Identity. The Virtual Subject in Postmodern Science Fiction*, Duke University Press, Durham and London, 1993, 268. o.

⁵ A regényből vett részleteket a következő kiadás alapján idézem: Greg Bear: *A vér zenéje* (fordította Szilágyi Tibor). in *A sci-fi mesterei*, Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1991.

⁶ François Jacob: *A lehetséges és a tényleges valóság* (fordította Szilágyi Tibor). Európa Könyvkiadó, Budapest, 1986, 128. o.

Közben Vergil vírusok közreműködésével (fordítótranszkriptáz) létrehozza a visszacsatolási hurkot az RNS és a DNS között. „Mihelyt a hurok a helyére került, a sejtek kifejlesztették saját memóriájukat, valamint azt a képességet, hogy feldolgozzák a környezetükből származó információkat és azok szerint működjenek.” Ezzel tulajdonképpen – nanotechnológiai párhuzammal élve – apró számítógépeket hoz létre, melyek autonóm egységekként működnek; elkezdenek „gondolkodni”, illetve elkezdenek bonyolultabb „agyat” felépíteni. „A baktériumok – ezek az alacsonyrendű, sejtmag nélküli lények – többre lettek képesek a soksejtű eukariótáknál” – összegzi a folyamatot az elbeszélő.

A java azonban még csak ezután következik. A módosított *E. coliból* Vergil kiveszi „a legfinomabb biológiai szekvenciákat”, és B-limfocitákba, a saját véréből származó fehérvesejtekbe ülteti be őket. Közben számos intronszálát (fehérjéket nem kódoló memóriatárolókat) kicserél a maga által fejlesztett láncokkal. Az eredmény: a limfociták képesek lesznek arra, hogy interakcióba lépjenek egymással és a környezetükkel, illetve a hihetetlen gyors tanulás közepette nem önmagukat reprodukálják, hanem belevetik magukat a „genetikai cserék orgiájába”. Mindez természetesen lenyűgözi az alkotót: „Vergil áhítattal figyelte a dolgukat végző limfocitákat. Gyönyörűek voltak. A gyermekei voltak, vér a véréből, gondosan táplálta, nevelte, operálta őket, legalább ezerbe személyesen, saját kezűleg oltotta be a biológiai anyagot. Most pedig szorgosan átalakították összes társaikat és így tovább és így tovább...” Nos, miután Vergil munkáját felfüggeszti a cég vezetősége, a biológus magába fecskendez egy adag intelligens limfocitát, és a beláthatatlan következményekkel járó történet itt veszi kezdetét.

Mielőtt továbbmennénk, érdemes röviden kitérni néhány szövegszerű összefüggésre. A regénybeli elbeszélő többször megemlíti, hogy Ulam nem a semmiből teremtette meg a sejtekben a „biologikát”. Ez a kijelentés nem csak a történetek előzményeire tett önreferens, illetve a természeti folyamatok továbbvitelére tett utalásként fogható fel, hanem olyanként is, amely kifejezetten a biológia közelmúltjára tereli a figyelmet. Egyfelől elmondható, hogy a „biologika” metaforája által jelölt eseménysor kidolgozása nagy valószínűséggel sokat köszönhet James D. Watson kutatási eredményeinek. Az amerikai tudós ugyanis számos alapműben tette közzé azokat a fejleményeket, melyek megváltoztatták a 20. századi biológia érdeklődési irányát. (A DNS genetikai szerveződése mellett a limfociták viselkedésére is kitér a szerző *A gén molekuláris biológiája* című könyvében.⁷)

Másrészt a regényben utalás történik Dawkins „önző gén”-elméletére és ezzel párhuzamosan az „életerő”-hipotézis cáfolatára is. Ennél azonban itt fontosabb, hogy a génmanipulált limfociták jellegének megközelítéséhez kiindulópontot nyújthat a ráksejtek burjánzása, illetve a szimbionta baktériumok néhány tulajdonságának megértése. Az előbbi érdekessége, hogy a ráksejtek saját vérkeringést indítanak be, az áttétképződés során pedig az alapmembrán lebontása után a vérereket vándorlási útvonalként használják.⁸ Az utóbbiból azt érdemes kiemelni, hogy a faji emlékezet

⁷ James D. Watson: *A gén molekuláris biológiája* (fordította Dr. Gervai Judit és Veress Zoltán). Medicina Könyvkiadó, Budapest, 1980.

⁸ Vö: Robert A. Weinberg: *Ha egy sejt megkérül. Hogyan alakul ki a rák?* (fordította Schoket Zsófia). Vince Kiadó, Budapest, 1999, 128–131. o.

átadása szerint a szimbionta baktériumokba és vírusokba beoltódik a molekuláris memória, a fertőzés során aztán átviszik ezt a „memóriát” a másik egyedbe, a szomatikus sejtekbe. Ulam limfocitái (a noociták) szintén a vérben közlekednek, illetve a gazdaszervezettel való kommunikációjuk során átrendezik, tökéletesítik azt. A regénybeli járvány innen nézve akár jótékony hatású mechanizmusként is felfogható, hiszen a testi képességek feljavítása után egyfajta testen túli létezés (virtuális memória) jutalmával kecsegtetnek.

A történet további menetében fontos állomás a noociták szétrajzása. Civilizációjuk fejlődése után ugyanis e mikroorganizmusok képesek lesznek elhagyni a gazdaszervezetek határait. „Az a rózsaszín a vízben nem szappanhabnak látszott. (...) – A bőrömből jön. Nem mondanak meg nekem mindent, de azt hiszem, felderítőket küldenek ki. Űrhajósokat!” – kommentálja az eseményeket Ulam. Remek allegóriája ez annak, ahogy a földi civilizáció is felépült és komplexebbé vált. A néhai kitűnő Carl Sagan szokta emlegetni, hogy ha egy külső megfigyelő folyamatosan a Földet tanulmányozná nagy távolságból (tehát nem az evolúció menetére koncentrálna), igen sokáig nem tapasztalna szinte semmit. A statikus kép aztán egyszer csak óriásit változna: apró tárgyak jelennének meg a bolygó körül, illetve indulnának Naprendszerbeli utazásra, majd azon túlra. A noociták esetében ugyanez zajlik, egy bizonyos határt elérve képesek lesznek elhagyni „saját” galaxisukat. Ezzel a mozzanattal veszi kezdetét a noocita civilizáció „űrkorszaka” és a Föld totális átépítése, melynek első fázisa Amerika biológiai tájja változtatása.

Az intelligens járvány több szálon futó terjedésében fontos szerepet játszik továbbá a fentebb idézett Jacob-féle összefüggés, mely szerint a fertőzésre való fogékonyság tekintetében mindenkor vannak kivételek. A regény Ulam halála és Bernard karanténba vonulása utáni része több ágra szakad, a fókusz azokra az embercsoportokra helyeződik, melyek ellenállnak a „kórokozóknak”. A magyarázat kémiai: ezeket a szervezeteket azért nem „támadják meg” a noociták, mert nem hatolhatnak beléjük anélkül, hogy el ne pusztítanák őket. Ez az elv a szimbionta kapcsolatok lényegének újabb kiváló példája. Gazdatest és parazita (időszakos) együttműködésének feltárása kulcsszerephez jutott az utóbbi évtizedek biológiai gondolkodásában. Bear regényének keletkezésével kb. egy időben ugyanis rendkívül megnőtt az érdeklődés a szimbiogenezis iránt. A téma kutatási eredményeinek remek összefoglalását nyújtja Lynn Margulis *Az együttélés bolygója* című könyve, mely az evolúciós változásokat szimbionta kapcsolatokra vezeti vissza. „A szimbiózis nem marginális vagy ritka, hanem sokkal inkább természetes és általános jelenség. Szimbiotikus világban élünk” – írja a tudós szerző.⁹

Szempontunkból természetesen az érdemel nagyobb figyelmet, ami a regény említett „túlélési” cselekményszálát megalapozza. Ez a következőképpen foglalható össze. A paraziták rendszerint nem ölik meg a gazdát, hiszen ez nem áll érdekükben, ugyanis életterük szűnne meg. A gazda-parazita viszony jelentékeny hányada egyfajta „intim” kapcsolat, melyből mindkét fél hasznot húz. Sőt, a szimbionta kapcsolatban a partnerek kölcsönösen növelik a másik fél túlélési és szaporodási sikerét. A noociták esetében úgynevezett kolóniaparazitákkal állunk szemben, melyek célpontja nem egyetlen egyed, hanem „civilizációjuk” fejlődése után a gazdaegyedek teljes kolóniája. Itt válik érthetővé, hogy ebből az invázióból olykor kimaradhatnak egyedek, melyek éppen azáltal alkal-

⁹ Lynn Margulis: *Az együttélés bolygója. Az evolúció új megközelítése* (fordította Schoket Zsófia). Vince Kiadó, Budapest, 2000, 13. o.

matlanok a gazdaszerepre, hogy „megfertőzésük” azonnali halálukat okozza, s így alkalmatlanok a járvány terjesztésére. A noociták figyelme tehát korántsem egyfajta „humánus” megnyilvánulása, hanem nagyon is következetes biológiai viselkedés.

A felvillantott összefüggésekből talán kitetszik, hogy a Greg Bear-szöveg befogadását nagyban befolyásolhatják az olvasó biológiai előfeltevései. Megkockáztatható, hogy azok, akik a fentiekhez hasonló kérdésirányok felől közelítenek a regényhez, érzékelné fogják annak kettős dinamikáját. Az irodalmi hagyomány alkalmazása ugyanis pusztán azt tenné lehetővé, hogy Ulam történetét kortárs *Frankenstein*-újraértelmezésként interpretáljuk, mely a tudomány veszélyeire, önpusztító erejére figyelmeztet. Arra nevezetesen, hogy Ulam a tudományra támaszkodva szörnyeteget alkotott. A szituáció azonban nem ennyire egyszerű. A noociták által nyitott „kapu” ugyanis evolúciós lépésként is felfogható, mely átvezeti az emberiséget egy újabb távlatokat nyitó szimbiózisba. Az individualitás eltörlődése, az „egyén” millió másolatban való továbbbegzisztálása ebben az esetben nem feltétlenül veszélyként funkcionál, hanem pozitívumként, mely előfeltétele egy mindenfajta utópikusságtól mentes kollektivitásnak. Az egybeolvadás következtében a csoporttudat képes lesz arra, hogy – mint az a regény végső jelentéből kiderül – memóriájából lejátssza a személyiség meg nem valósult, alternatív életét. „Millió irányban indulhatok el, millió életet élhetek (és nem pusztán a vér zenéjében – a Gondolat, a Képzelet, a Fantázia Univerzumában!), aztán összegyűjthetem énjeimet, konferenciát rendezhetünk, és kezdünk mindent előlről. Büszkeségen túli, pozitív nárcizmus ez, mert nagyszerűbb, mint egyszerűen örökké élni” – vallja utolsó naplójegyzetében Bernard. A „Gondolat, a Képzelet, a Fantázia Univerzuma” tehát biológiai perspektívából akár előrelépésként is értelmezhető. E kettős kötődésű modalitás olyan ismérve Bear regényének, mely bizonyosan esztétikai megformáltságot eredményez.

Elképzelhető persze a regénynek olyan befogadója is, akinek tudományképe nem teszi lehetővé az ilyen jellegű olvasatot. James D. Watson fogalmazott egyszer úgy, hogy nem a tudomány eredményeitől kell tartani, hanem azoktól, akik félreértelmezve vagy ideologikus okokból kihasználják azokat. Greg Bear regényének az is érdeme, hogy következetesen végigvisz egy ezt modelláló történetet, miközben a szereplőkön keresztül rálátást biztosít annak mindkét oldalára. (Nem véletlen a szöveg vége felé az Einstein Rooseveltnek írt levelére tett utalás!) *A vér zenéje* innen nézve – Bear Watson-olvasataként – arról is szól, hogy az emberiség olyan evolúciós partnert is kifejleszthet, amely az egyedi organizmus szempontjából megszünteti ugyan, de egy másik, molekuláris dimenzióban újraalkotja azt, amit életnek nevezünk.

Gibson és Dawkins

Kitérővel kezdtük, azzal is fejezzük be. Ez a rövid levezetés azonban egy fentebb már megpendített fontos kérdéskört érint a biológiai ihletű sci-fi ürügyén. A Dick-jelenség kapcsán utalhatunk arra, hogy a sci-fi ontologizálása nem csak a cyberpunk, hanem még előbb az Új hullám eredménye volt (pl. Bester, Ballard, Delany, Harlan Ellison, Herbert, stb.). E hármas szisztémában Dick kulcsszerepet tölthet be, igen sok műve az Új hullám látásmódjával mutat rokonságot. Kétségtelen azonban,

hogy a szerző néhány skizoid alkotása viszont protocyberpunk műnek tartható (pl. *Ubik* vagy a fentebb szóba hozott regény). A Dick-életmű történeti kettéválasztása közelebb hozhatja annak felismerését, hogy a cyberpunk az Új hullámhoz képest is fordulatot jelentett, például a kibernetikus interfész alkalmazásával vagy az ontológiai kérdés komputer-szimbolikához láncolásával. Hogy a virtualitás terén ez mennyiben minősül folytatható narratívának, az viszont már egy éppen most zajló folyamat: William Gibson *Pattern recognition* (m: *Trendvadász*) című, a Szárnyas fejedelmek korában (a WTC elleni merénylet utáni években) játszódó regénye ugyanis marginalizálja a cybertér-klisék szerepét, és helyettük a mémek működésére fűzi fel a cselekmény retorikáját. Ezzel mintha önkéntelenül is jelezné a cyberpunk horizont bezárulását.

A regénynek a közelmúltban egy jelentékeny ismertetése is megjelent: Rác I. Péter eszmefuttatása a Gibson-mű koncepcióját Dan Sperber naturalista kultúraelméletével, „járványkórtanával” állítja párhuzamba.¹⁰ Teljes joggal, hiszen a *Trendvadász*ban a kulturális mintázatok terjesztésének analógiája a vírusok viselkedése; illetve a film-mozaikok utáni nyomozás (és az erre épülő szubkultúra létrejötte) modellül szolgál egy multinacionális cég reklámkampányához. A Klip tehát a fertőzés szinonimája, a kultúra olyan egysége, mely a génekhez – és Bear noocitáihoz – hasonlóan replikációt és szelekciót, ismétlődést és kiválasztódást mutat. A regény csattanója éppen ezt a képességét hasznosítja, amikor kiderül, hogy a filmkockákat egy mentálisan sérült lány alkotta véletlenszerűen, vagyis a rájuk épült kultusz (zseniális alkotónak gondolják) mutációk sorozata. „A tudatát áthághatatlan korlátok közé szorította az agyába ékelődött T-alakú repesz, a szülei életét kioltó Claymore akna élesítő-szerkezetének darabkája, ami túlságosan mélyen és kényes helyen van ahhoz, hogy valaha is kivegyék onnan. (...) Belőle és a gyöttrő fájdalomból, a szüntelen égerkattintások ritmusára bontakozott ki a Klip.”¹¹

A létrejövő mintázat olyan értelmezéseket tesz lehetővé, melyek hibákkal, díszítésekkel másolódnak; az átadás során a Klip identitása átalakul, képi információként folytonosan módosul; a hozzá való viszony pedig magatartásformaként öröklődik az adott szubkultúrán belül, majd a marketing-piacon. Ez a sikeresség valóban egyfajta evolúciós mechanizmus eredménye, mely végső soron a nyelvvel megjelenő kreativitásbeli robbanásra vezethető vissza. A *Trendvadász* tehát – Gibson Dawkins-olvasataként – bemutatja a biológiai változásokból kinövő, de azok „logikájától” némileg eltérő *kulturális* evolúció működését. Azt a folyamatot, melyet a mémek hihetetlen gyors terjedése és folytonos mutálódása generál. Susan Blackmore szerint „ha a mémek egyszer megjelentek, elvárható tőlük, hogy a saját életüket éljék tovább.”¹² Ebből a szempontból Gibson újabb regénye – Dick és Bear műveivel sajátos komplexumot alkotva – maga is remek mémnek bizonyulhat.

¹⁰ Rác I. Péter: A kultúra mint vírus. *Szörös Kő*, 2006/3, 49–53. o.

¹¹ Az idézetet a következő kiadás alapján közlöm: William Gibson: *Trendvadász* (fordította Gálla Nóra). Magyar Könyvklub, Budapest, (é. n.).

¹² Susan Blackmore: *A mémgépezet. Kulturális gének – a mémek* (fordította Greguss Ferenc). Magyar Könyvklub, Budapest, 2001, 63. o.

Rácz I. Péter

Evolúció

másként

Slonczewski mikrobiái

Az általunk életnek nevezett, szén alapú biokémiai reprodukció kialakulása és folyamata körüli tudományos vizsgálatoknak, feltárásoknak még csak az elején tartunk, mégis, mind a tudományos szakírók, mind a szépirodalom képviselőinek hipotéziseiben és fantáziájában felmerült a mienktől eltérő, az univerzum molekuláris összetételének koncentrációjától függő alternatív evolúció elmélete. A gondolatkísérletek (tegyük fel..., mi lenne, ha..., elképzelhető...) a legújabb felfedezések tükrében nem is tűnnek olyan

elképesztőnek, hiszen a földi szférában is létezik számos olyan baktérium, melynek táplálékául olyan anyagok szolgálnak, melyek a többsejtűek, így az ember számára is halálos mérgek (például cián). A kozmológiában is jártas tudósok szerint a szénen kívül a legvalószínűbb, polimerizációra képes elem a szilícium, amely a világegyetem más pontjain létrehozhatott replikációra alkalmas formációkat. Ugyanakkor ezzel párhuzamosan léteznek olyan elképzelések is, amelyek magán a Földön feltételezik a szerves anyagok replikációra való hajlamát, sőt, akár a DNS-t megelőző, az őslévesben úszkáló, majd a DNS dominánssá válásával eltűnő polimerek lehetőségét is számba veszik, mint az élet kialakulásának forráspontját. A tudomány (kozmológia, mikrobiológia, virológia, evolúcióbiológia) jelenlegi állása természetesen számos üres helyet biztosít a (szépírói) képzeteknek (itt nem a tapasztalati valóságot elutasító vallási fantasztyákra, kreacionistákra, indesign evolúcióelmélet-hívőkre gondolok), melyek termékenyítő erővel hathatnak vissza magára a tudományos kutatásokra (számos kutatóhely, például a NASA is, pályázatok formájában ösztökéli a tudományos közegen túli ötletgyártókat bizonyos problémák megoldására). Ezen képzetgyártók egyik formája a szépirodalom, esetünkben a tudományos (szép)irodalom, azaz a *science fiction*, annak is a biológiai elméletek tárgykörét hasznosító ága: a biológiai sci-fi.

E szekció jeles művelője Joan L. Slonczewski, aki „civil”-ben mikrobiológus kutatóként is szakmájának elismert képviselője. (Slonczewski szépirodalmi és tudományos elismertségével egyik kitűnő „utóda” James D. Watsonnak, aki a DNS-szerkezet felfedezéséért járó Nobel-díj elnyerése mellett az irodalmi Nobel-díjra is fel lett terjesztve a felfedezésről beszámoló írásáért. De a sort sokáig folytathatnánk a remekül író természettudósok köréből, elég csak Fred Hoyle vagy Richard Dawkins nevét megemlíteni.) Slonczewski 2006 óta magyarul is elérhető regényében, a *Gén-szimfóniában*, kutatási területét hasznosítva, egy, a földitől különböző intelligens életformáról és elterjedéséről ír, mely éppen a tudományos kidolgozottsága miatt, ha mégannyira a fikció területén is, komolyan elgondolkoztatja az embert: az idegenség fogalmát az élet, az evolúció terén is újra kell definiálnunk (mint oly sok mást is, ebből fakadóan).

Írásomban az intelligens mikroba-életformák (ki ne emlékeznék az orosz író, Grigorij Osztyer *Mikro Miki*, a *mikroba* című gyermekmesekönyvére! legutóbb a német Frank Schätzing *Raj* című regénye emelkedett ki e tárgykörben) Slonczewski-féle

elképzelését vázolnám, ám mielőtt belemerülnék a Prokarion bolygó élővilágának ismertetésébe, néhány mondat erejéig a szerzőt is bemutatnám.

Joan L. Slonczewski (1956), a lengyel származású mikrobiológus a Yale Egyetem Molekuláris Biofizika és Biokémia Tanszékén szerezte meg doktori fokozatát *A bakteriális pH szabályozása és érzékelése az Escherichia coli esetében* című disszertációjával 1982-ben. 2000 óta az Ohio-i Kenyon Főiskola Biológia Tanszékének professzor-tanszékvezetője. Óraadó tanár volt a Pennsylvanai, a Princetoni és a Marylandi Egyetemek Mikrobiológiai és Biológiai Tanszékein. Mikrobiológiát, molekuláris biológiát, mikrobiológiát és virológiát tanít, szűkebb kutatási szakterületén az *E. coli* pH stressz-válaszaival foglalkozik. Számos tudományos kitüntetéssel és ösztöndíjjal ismerték el kutatómunkáját (legutóbb: Robert Tomsich-díj, 2001; Nemzeti Tudományos Alapítvány ösztöndíja, 2007-2010).

Első regénye, a *Still Forms on Foxfield* [Csend-formák a Foxfielden] 1980-ban jelent meg, melyben kvéker telepesek találkozásait írja le egy idegen bolygó bizzar és idegen lakóival. 1986-ban jelent meg – a hamarosan magyarul is olvasható (Galaktika Könyvek sorozat) – az *Ajtó az óceánba* [*A Door into Ocean*], mely a későbbi, úgynevezett Elízium-univerzum regénysorozat első darabjává lett – mellesleg a John Campbell-díjat is megszerezte szerzőjének, mint az év legjobb sci-fi regénye. Az óceáni világban tevékenykedő női biogenetikai mérnökök, az Ivadékok történetét mutatja be a regény. *The Wall around Eden* [Fal az Éden körül] címmel 1989-ben jelent meg a nukleáris háború utáni világot leíró regénye, majd 1993-ban a *Daughter of Elysium* [Elízium lányai] „folytatja” a Szabad Szállítmányozási Szövetség világépítését: az előző regény ideje után ezer évvel visszatér a Shora vízi világához. Legutóbbi kötete *Brain Plague* [Agypestis] címmel 2000-ben jelent meg, az intelligens mikrobák terjeszkedését, határtalan erejét tárja fel. Mindössze két rövidebb elbeszélést írt, ezek magyarul is olvashatók a *Galaktika* folyóiratban: *Mikroba* (*Microbe*, 1995: 2005/1., 178. szám, 20-27. o., ford. Németh Attila); *Baktérium az ENSZ új tagja* (*Tuberculosis Bacteria join UN*, 2000: 2006/3., 192. szám, 70-71. o., ford. Antal József). Jelenleg *The Carrier* című regényén dolgozik, mely szintén a mikrobák világába kalauzolja el az olvasót.

A regényciklus harmadik – önálló – része *Génszimfónia* címmel jelent meg magyarul a Galaktika Könyvek sorozatban, 2006-ban, Kollárik Péter fordításában. A regény először az *Analog* nevű folyóiratban folytatásokban került közlésre, majd könyv alakban is napvilágot látott 1998-ban. A regény eredeti címe: *The Children Star* [Gyermekek csillaga], amely szószerinti fordításban – belátható módon – magyar regénycímként elég gyermekesen hangzana, leginkább valamiféle meseregényre asszociálhatnánk belőle, azonban a „genszimfónia” sem a legsikerültebb ötlet, inkább fordítás, ha már nem fordítás. Az eredeti cím többféle értelmet nyer a regényben, több konkrét és átvitt értelmű utalás is található a szövegben a gyermekek bolygójára (mind képzeletbeli, mesebeli, mind valós helyre, mind tudatállapotra), a genszimfónia pedig téves képzeteket kelt, leginkább csupán (jobb híján) kiadói marketing-ötlet a jó hangzás és a „gén” divatos hívószó használata végett, miközben a gének csak közvetve kapnak (ugyanakkor természetesen kiemelt) szerepet a regényben. A konkrétan szereplő mikrobák viszont nagy hangsúlyozottsággal optikai telekommunikációval érintkeznek egymással és környezetükkel, tehát véletlenül sem auditív (zenei) módon. (A címötlet [téves] immanenciájára valószínűleg az „éneklőfák” regénybeli jelenléte adhatott okot.)

A fikció világában a nyolc népből álló Szövetség az Ióta Pavonis csillag harmadik – ökoszisztéma-írtásra ítélt – bolygóján értelmes lényekre lel, amelyek baktérium nagyságúak.

(A bolygó és élővilágának felfedezéséről, elnevezéséről a *Mikroba* című novella számol be.) Felismerésüket megnehezíti a földitől nagyban eltérő bioszféra, mely mindaddig ismeretlen evolúciójával sokáig a legendák világába utalja a bolygó rejtett urait, az intelligens mikrobákat (mikrozooidokat, mikroembereket, mikrókat, nővérkéket, phycozooidensis-okat, ahogy a regényben többféle nézőpont és nyelv szerint elneveződnek).

Az ismert csillagtávszetel peremvidékén lévő bolygó neve (a „Gyermekek csillaga” – az újjászületés planétája): Prokarion, ami nem véletlen: „egyedülálló élővilágáról kapta a nevét. A prokarioni élőlények maghártya nélküli sejtjei – a növényeké és az állatoké egyaránt – körkörös kromoszómákat tartalmaztak, akárcsak a baktériumok, vagyis a prokarióták. A prokarioni sejtek azonban egyúttal gyűrű alakúak is voltak. A fejlettebb, többsejtű élőlények pedig ugyanezt az alakot vették fel, a fotoszintetizáló fikoidoktól kezdve (...) a gumibroncs alakú állatszerű lényekig, a »zooidokig«, amelyek a mezőkön gurulva legeltek – vagy vadásztak azokra, akik ott legeltek.” A sejtmag, mely a földi életben a DNS-t rejt, kialakulatlansága (eukarióták hiánya) tehát nem kizáró tényező a törzsfajlódás szempontjából, a sejten belüli munkamegosztás, majd több sejt kooperációjából születő „épületek”: többsejtűek léte nem igényli a sejt-szerkezet ilyen tagozódását. A DNS, azaz a replikációra képes génláncolat, a maga kromoszómáival *hasonló* módon kialakulhatott. Hasonlóan, de eltérően, ugyanis a Prokarion élővilágának DNS-ei a földi duplexről (dupla helix, kettős spirál vagy kettős csigalépcső) különbözően triplexek (gondoljunk itt *Az ötödik elem* című film mondanivalójának genetikai tesztjére, mely nagyságrenddel nagyobb számú DNS-láncú az emberinél), jobbra ugyanazon anyagokból épülnek fel (hidrogén, szén, oxigén, nitrogén, de kén és foszfor helyett arzén), ám sokkal több kapcsolódásra képesek. („A vékony ózonréteg keveset szűrte ki a nap ultraibolya sugaraiból, nem úgy, mint más világokon. Ez lehetett az egyik oka, hogy itt három százból sodort kromoszómák fejlődtek ki, így védte a DNS-t a mutációtól.”) A gének vagy cisztonok elemeinek összekapcsolódása és a sejtek reprodukciója a triplexből adódóan máshogy megy végbe, mint a földi verzióban. Esetünkben mitózis (sejtosztódás) a bevett szokás, a Prokarion gyűrű vagy fánk alakú sejtjeinél két sejt összevegyül, DNS-csigalépcsőik felbomlanak, majd kettesével összekapcsolódnak, így három utód-sejtet hoznak létre két-két DNS-lánccal, majd az utódsejtek láncai a nukleotid kapcsolódás (földihez hasonló) szabályai szerint létrehozzák, felépítik a harmadik láncot. A sejtek evolúciója ezen különlegesség mentén hozta létre a prokarioni élővilág evolúcióját, ahol a fenti idézet szerint a lények követik a sejtek alakzatát. Az eltérő molekuláris építőanyagok miatt azonban emberi táplálkozásra nem alkalmas a bolygó élővilága, mivel a sejtek »triplex kromoszómáik mutagének voltak, »fehérjéik« megemészthetetlen aminosavakat tartalmaztak, sejtthártyáik pedig tele voltak arzénal.”

A mikrozooidokként azonosított, a baktériumokhoz hasonló élőlények a törzsfajlódásuk szerint mintegy száz éve váltak el más mikrobafajoktól (ez az ő léptékeik alapján kb. 52 millió év), hozták létre civilizációikat, melynek során a megélhetésükhöz szükséges haszonnövényeket és állatokat uralmuk alá vonták, az időjárást szabályozták, fejlett kommunikációs hálózatot hoztak létre bolygószerint (lumineszcensfehérjéket termeltek ki, mindegyik mikrobalény egy fotoprotein-mátrixba kódolja az adatait). A szimbiótává váló emberrel is a retinára vetített képekkel kommunikálnak (neurotranszmitterekkel optikai receptorokat manipulálnak). A mikrozooidok az emberi világot ugyanúgy nem viselik el, mint ahogy az emberek sem tudják megemészteni a prokarioni táplálékot (ezért életformájuk: genetikailag átalakítják őket), a szervezetbe bejutva szilikátot képeznek maguk köré, mintegy védőburokként – az emberek az életformálás előtt nanoplaszt (trilliónyi mikroszkopikus számítógép, lásd nanotechnológia) ruhában

járkálnak a bolygó felszínén, kiszűrve és átalakítva a légkör sajátosságait. (A *Mikroba* című rövidprózában, de a regényben is a mikrók képesek megtelepedni a nanoplaszt szerves anyag összetételében, tehát az öntudatos technológia is veszélyeztetve van a „kórokozók”-tól.)

A regény történetében a mikrók szimbiózisba lépnek az emberekkel, megannyi önálló kultúrát létrehozva így az egyes, tudattal rendelkező emberek külön világot jelentő szervezetében. A mikrók segítségével az életformálás, a génállomány produktív átalakítása váltja fel a terraformálás mechanizmusát (ami egyébként az emberiség terjeszkedésének két útja közül a gazdaságilag előnytelenebb), képessé téve az emberi faj(oka)t a világűr további bolygóinak meghódítására. Nem véletlenül írtam fajokat, de még véletlenül sem rasszizmusból (jelenlegi genetikai tudásunk szerint egyetlen fajtól, a *Homo sapienstől* származik a ma élő emberiség): az Elízium-univerzum világát benépesítő lények közül nem mindegyik emberi, kezdve az öntudatra ébredt szabadgépektől a Shora vízívilágában szüznemzéssel szaporodó Ivadékokon át, akik már régen szimbiózisban élnek lélegzőgombáikkal, ezért is kék színű a testük, a majom(főként gorilla)-ember hibridekig, de az Elízium világán élő génmanipulációval halhatatlanságra szert tevő, mesterséges szaporodás révén születő, almokban (lásd Huxley *Szép új világát*) cseperedő embereket sem(?)) tekinthetjük egy fajhoz tartozónak a többiekkel, hiszen a genetikai módosítások, tervezett mutációk minden esetben kihatnak a fajra, azaz amennyiben elvesztik az egymással való szaporodás lehetőségét és képességét, külön fajként kell számon tartanunk őket.

Az együtt élő fajok toleranciaküszöbe fajon kívüli társaikkal persze változó, de a kölcsönös érdekek fenntartják a *status quot*. Ebből a szempontból akár példázatszerű is lehet Slonczewski regénye. A mikrobákkal nem választás kérdése együtt élni, a mi testünkön és -ben is milliószámra tobzódnak. Öntudattal rendelkező baktériumokkal együtt élni sem kockázatmentes, főleg ha emlékezetünkbe idézzük Lynn Margulis elméletét, mely szerint az eukarióták kialakulása is szimbiózis útján jött létre, több baktérium kölcsönösen kisegítette egymást, majd funkciómegosztás révén egyesültek. Másrészt felidézhetjük Dawkins túlélőgép-hipotézisét, amelyben csupán a replikátorok, a gének változatosan „épületes” gépei vagyunk, amelyek a túlélés/másolódás biztonságát és lehetőségét valósítják meg.

Az idegenség megtapasztalása a tudattal rendelkező élőlények esetében a fel-nem-ismeréstől (a regény legviccesebb kijelentése szerint a mikrók már régen kapcsolatba szerettek volna lépni az idegen fajokkal, de természetesen azok sejt szintű, bakteriális képviselőit nulla intelligenciájúnak találták) a teljes befogadásig (szimbiózis) terjedhet. Az eltérő molekuláris biológiájú evolúciók útján az evolúciós nyomás hatására *inkább létezők* új evolúciós mintázatokat is létrehozhatnak közösen, melyek kiszoríthatják a korábbiakat – olvasható ki Slonczewski könyvéből. De itt már nagyon eltérnek a biológiai vonaltól, illetve itt már összeérnek a biológia és a kultúra terrénumai. Az biztos, hogy nemcsak „alien”-ek formájában létezhetnek az idegenek, s a fekete ruhás zsaruk példáján okulva: minden *lépték*ünket jól meg kell gondolni.

Narráció és identitás: Greg Egan és a ribofunk

Gyuris Norbert

„És zavar, hogy van valami,
amihez nem tudok hozzáférni...
magam sem tudom, hol fészkel...
talán az érzelmek melegágya lehet.”
Herbert George Wells

Az 1990-es évek környékén, természetesen nem minden előzmény nélkül, újfajta beszédmóddal jelentkezett a tudományos-fantasztikus regény.¹ A science-fiction (SF) újra felfedezte a biológiát mint témát, és Dr. Moreau örökségével ügyesen sáfarkodva egy új paradigmátikus beíródásnak lehettünk tanúi. Az 1980-as évek cyberpunkjára (CP) jellemző gazdasági konglomerátumok (*zaibatsu*), a kiborg identitás kérdései, az ember és gép, valamint a hacker és a hálózat fúzióját lassan felváltotta a (közel)jövőt a CP-hoz hasonlóan disztópikusan elképzelő, de biológiai alapokon nyugvó megközelítés: megszületett a ribofunk (RF).

Ez a váltás valószínűleg az alkalmazott tudományokban bekövetkezett súlyponteltolódásnak köszönhető: míg az informatika és a kibernetika robbanásszerű térnyerése a nyolcvanas években – és ennek eredményeként még napjainkban is – dominál, addig a génkutatás és az emberi genom felfejtésének láza a kilencvenes évek végére éri el tetőpontját. Ekkor jelentik be az első klónozott emlős, Dolly sikerét, és ekkorra szökken szárba a környezetvédők tiltakozása a már évtizedek óta génkezelt (de nagyrészt a fejlődő országokban fogyasztott) haszonnövények ellen. A számítástechnika a mindennapok részévé és így megszokottá, dominánssá válik, a mobiltelefon és az internet széles körökben elérhető tömegcikk lesz, így az emberi-gépi hibrid (*kiborg*), az információszerzésen és annak nemzetközi kereskedelmén, a mesterséges intelligencia evidenciáján alapuló fantasztikus világok veszítenek elérhetetlen és futurisztikus, nóvumorientált jellegükből. A biológia, közelebbről a biotechnológia, a génkutatás lesz az új, uralkodó tudományág, amely az ember jövőjét alapjaiban megrenget(het)i.² A SF igen gyorsan reagál a tudományos-kulturális középpont eltolódására, hiszen mégiscsak populáris műfaj (a tömegkultúra része), és mint ilyen, nem várhat évtizedeket egy kanonikus pozícióba való felvételre: az olvasók azt kívánják, hogy a SF a jelen lehe-

¹ Természetesen a ribofunkot (is) nehéz kronológiai határok közé szorítani. Habár a RF a 20. század utolsó évtizedében válik egyre gyakoribb és meghatározó beszédmóddá a tudományos-fantasztikus regényen belül, valójában csak ebben az évtizedben tekinthető paradigmátikusnak. A korai előfutárok között H. G. Wells *Szörnyetegek szigetén* című regényét, a közvetlen előzmények között Greg Bear *A vér zenéje* című regényét kell megemlíteni.

² Donna Haraway megjegyzi, hogy a 20. század végétől a technikai fejlődés teljesen eltörölte a természetes és mesterséges, test és szellem, belső fejlődés és külső fejlesztés, organikus és gépi közötti határokat. Donna Haraway: *A Cyborg Manifesto: Science Technology, and Socialist-Feminism in the Late Twentieth Century*. In Paula Geyh, Fred G. Leebon, Andrew Levy (szerk.): *Postmodern American Fiction*. London, 1998, Norton. 606. o.

tősegeit bontsa ki és fantáziálja tovább, mégpedig késlekedés nélkül. Ezért a CP alapvetően rideg, félvezető- és fémalapú világát felváltja egy elsősorban etikai és morális kérdéseket középpontba állító, élő, DNS-alapú rendszer.

Az RF kiemelt figyelemben részesíti az identitás problémáját mint fikciót formáló erőt, amely nem a CP vagy a jellemzően az ezredforduló után megjelenő steampunk (SP) esetében figyelhető meg először a tudományos-fantasztikus irodalomban.³ A kilencvenes évek ribofunk írói, akik közül a legjelentősebb az amerikai Paul Di Filippo és az ausztrál Greg Egan, írásaik fő témájaként hozták azt a fragmentált önazonosságot és a vele járó identitásválságot (többek között *Stone lives* [Stone él], illetve *Hogy önmagam lehessek*, *A kis aranyos* és *Az ölelés* című novelláikban),⁴ amit a cyberpunk már az ember-gép hibrid kapcsán felmutatott, de nem tematizált olyan artikulált formában, amiként azt a RF teszi. A RF két jellegzetes vonására koncentrálna tanulmány, az első a speciális nézőpont narratív lehetőségeit értelmezi, a második a RF biológiai paradigmájából előbújó különleges identitás formáit mutatja be.

Ki beszél?

Míg a CP (és általában a tudományos-fantasztikus regény) meglehetősen szokványos narratív stratégiákat alkalmaz, addig a RF ezen a téren új utakra merészkedik, és a steampunk (SP) előfutáraként sokkal inkább a posztmodern elbeszélő módokhoz közelít, vagyis (habár nem minden esetben) szakít a SF korábbi korszakaira jellemző realista vagy modern narratív eljárásokkal. Ennek a posztmodern regényre jellemző elbeszélőmódnak talán a legkiforrottabb példája figyelhető meg Greg Egan *The Demon's Passage* [A démon útja] című novellájában. A szöveg szokásos egyes szám első személyű elbeszélője már a novella elején önnön elbeszélői identitását firtatja: barkohbába próbálja csalni az olvasót, de nyilvánvalóvá válik a körmönfont és nagy gonddal megírt mondatokból, hogy itt bármiféle találgatás hasztalan. „Ki vagyok én? *Mi* vagyok én, hogy makulátlan és ártatlan koponyáitok halálért könyörögnek miattam? Húsz kérdésből sem találnátok ki. Állat vagyok, persze. Most még kisebb, mint egy kenyértartó, de napról-napra növekszem. Lábam száma? Kettő? Négy? Hat? Nyolc? Nincs is lábam, de arcom sem; se fog, se karom, ne féljeteek hát tőlem. Csak gondolat vagyok – tiszta és tisztátalan egyszerre –, mi lehetne veszélytelenebb nálam?”⁵

Akár tetszik, akár nem, az olvasó kiszolgáltatottá válik a narrátor kénye-kedvének: olyan olvasói pozícióba kényszerül, amelyből az első olvasás során csak vesztésként kerülhet ki – mindez a narrátor felsőbbrendűségét támasztja alá. Ez az intelligenciabeli

³ Az identitás, metafikció és történelem kitüntetett szerepe a steampunkot belehelyezi a posztmodern fikció paradigmájába. Meghatározatlanság, hézagosság, fragmentált narratíva, önreflexió, újírás, ok-okozat felbomlása, nonreferencialitás, alternatív világok: ezek mind lehetséges bejáratok abba a világba, amelyet a SP tudományos-fantasztikus történelmi paradoxona alakít ki. A SP alapvetően egy újakanonizáló folyamat része és ideális megtestesítője, amely újabb és újabb műveket rendez be egy gyökeresen új megközelítés révén. A SP regény jellegzetességeit Alasdair Gray kapcsán a *Prae* 2005/3 számában elemeztem (Sci-fi, posztmodern, steampunk. In *Prae* 2005/3. 27-44. o.).

⁴ Itt kell köszönetet mondanom Túry Györgynek, aki felkutatta és elérhetővé tette számomra azon Egan novellák magyar fordításait, amelyek a *Cherubion* antológiáiban jelentek meg.

⁵ „Who am I? What am I, that can whisper pleas for death into your clean and honest minds? I could give you twenty questions, but I fear that you'd need more. Animal, for sure. Smaller than a bread-box now, but growing every day. Two legs? Four legs? Six? Eight? I have no limbs, I have no face; no fangs, no claws, you musn't fear me. I am the stuff of thought (pure and impure), and what could be more harmless than that?” Greg Egan: *The Demon's Passage*. (A novella idáig nem jelent meg magyar fordításban, a részleteket én fordítottam. – Gy. N.)

Forrás: <http://eidolon.net/?story=The%20Demon's%20Passage&pagetitle=The+Demon's+Passage§ion=fiction>. (Az eidolon.net számos ausztrál szerző teljes szövegét teszi elérhetővé, köztük tizennyolc Egan-történetet is.)

fölény a novella vége felé olyan fordulatot vesz, amely az elbeszélőt a humán gondolkodási mintánál magasabb gondolati szinten álló fajjá emeli. „Nekik én vagyok a Démon. Némelyikük szerint minden szenvedésük tőlem ered, és ez érthető is. Persze a gondozóik kedvesek hozzájuk: etetik és simogatják őket, játszanak és beszélgetnek velük. Aztán egyik napról a másikra, a harag különösebb jele nélkül, fájdalom, bizarr rituálék és leírhatatlan kínzások közepette legyilkolják őket. Mi másért vetemednének az emberek ilyen gaztettekre, ha nem azért, hogy vérrel és szenvedéssel áldozzanak egy sötét és rosszindulatú isten oltárán? Hát nem fogják fel, hogy az emberek istenként tekintenek rám, és gyengéd tisztelettel vetik eléem az egyik szerencsétlen áldozatot a másik után?”⁶

A narrátor folytatja azt a találgatósdit, amelyben az emberi intelligencia alulmarad. Újabb információkat tudunk meg róla, amelyek közül kiemelkedik az ember és a narrátor fájának minőségbeli különbsége: az elbeszélőnk tiszta és logikai éleslátással megáldott levezetése alapján az emberek istenként félik őt és nemének tagjait. Ez a félelem abban a korai, transzcendens alapokon nyugvó civilizációkra jellemző vallásos rituálékhoz hasonló eljárásban nyilvánul meg, amelynek kiváltó oka egy olyan interpretációs kényszer, amely a humán értelem számára érthetetlen dolgokat a felfoghatatlan és érthetetlen isteni viselkedés kiengesztelésre épülő állatáldozat formájában teszi megragadhatóvá és feldolgozhatóvá. Az isteni pozíció hozadéka az emberi tehetetlenség és korlátozott ontológiai-episztemológiai apparátus, amely tovább élesíti a hatalom metaforáját: az ember alulmarad a hatalmi harcban, mert nem értheti meg a narrátor nemének ontológiai státuszát, következésképpen az elbeszélő logikusan vonja le azt a következtést, hogy az emberek istenként félik, és rettegésük jeléül más, a hatalmi skálán alacsonyabb pozícióban lévő fajok egyedeit áldozzák fel a narrátor kiengesztelésére.

A „vajon ki beszél” című kirakós játék további elemekkel bővíti a képet, de a szöveg alapvetően még mindig nehezen adja meg magát az interpretációs törekvéseknek. A rébusz megfejthetetlenségének az oka az, hogy a megfelelő információkat visszatartja a narrátor, és bár egyre tisztábbnak tűnik a kép, a szöveg alapján még mindig nem lehetünk biztosak az elbeszélő kilétét illetően. „A mai mérések szerint 1.837 kilogrammot nyomok (plusz-mínusz 0.002 kg). Még élénken emlékszem arra, amikor elértem a bűvös egy kilós határt, akárha tegnap történt volna. »Ki gondolta volna, – álmélkodott az egyik gondozóm, – hogy pár éve ez még csak egy kis bolhapiszok volt a főonkológus szemében!«”⁷

Ez a pár mondat némileg finomítja az ember és a narrátor hierarchikus viszonyáról alkotott képet. Kiderül, hogy az elbeszélőt az emberek „gondozzák” (*keeper*), tehát egyfajta ráutaltságot, függést sugallnak. Ellentmondásos helyzetet teremt az, hogy miközben az emberek viselkedéséből következően isteni tulajdonságokkal ruházza fel magát a narrátor, az emberek nélkül a léte kilátástalan lenne. A vallási allegória folytatódik, csupán egyetlen kérdés marad: mi lehet egy alig kétkilós valami, amitől az emberek rettegnek, és ahelyett, hogy elpusztítanak, táplálják, védelmezik és erőn felül próbálják megérteni működésének alapelveit. Az onkológia megjelenése, valamint az utalás („ez”) már sejteti a meglepő választ, amely a novella közepén artikulálódik. „Túljutottam a harminchetedik patkányomon. Ekkora már túl nagyra nőttem, úgyhogy jöhettek a nyu-

⁶ „They call me the Demon. According to some, I am the ultimate cause of *all* of their misery, and I understand why they believe this. So many of their keepers are kind: they feed them, stroke them, play with them, talk to them. And then suddenly, without anger, there is slaughter, pain, bizarre rituals, inexplicable tortures. Why else would the humans commit such atrocities, except to appease some dark, malevolent deity that demands sacrifice, that feeds on blood and suffering? And don't they see the humans treating me like a god, bearing me gently, reverently, from one poor victim to another?” Uo.

⁷ „Today I was found to weigh 1.837 kilograms (plus or minus 0.002). Ah, I remember reaching the magic kilogram, it seems like only days ago. ‘Who would believe,’ one of my keepers marvelled when I crossed the decimal point, ‘that a few years ago *this* was just a twinkling in the Chief Oncologist’s eye!’” Uo.

lak. Kimetszettek a koponyacsontból egy darabot, és csatlakoztatták a keringési rendszeret (ennek egy része az életem során a tucatszám elhasznált gazdaállatoktól származik) a gazda agyáéval. Mivel csak agyam van, és nem kell bajlódnom a testemmel, nem fárasztanak a motoros reakciók, a szokásos öt érzékszerv, a hormonháztartás és más értelmetlen dolgok. *Nekem* nincs szükségem dobogó szívre, fújtató tüdőre, jóllakott gyomorra, mozgó belekre, szaporodni vágyó nemi szervekre. Egyetlen feladatam az elmélkedés. *Ez aztán az élet!* Szinte hallom, ahogy irigykedtek. *Ez aztán az élet.*⁸

Narrátorunk patkányokat és nyulakat „fogyaszt”, és amikor túl nagyra nő vagy elhasználja a kísérleti állatokat, új gazdaállatba ültetik be. Miután az elbeszélőnek nincs „értelmetlen” teste, csupán „agya”, egyetlen feladata az elmélkedés; bármely olyan intelligens, emberi lény, aki a világ ismeretlen szegmenseit kutatja, irigyen tekint egy száz százalékgig gondolkodásra termett létezőre. A RF-ra (és a SF-re általában) oly jellemző, fantasztikus gondolat hihetőbe fordul az önmaga létrehozott szabályok keretein belül. Lassan összeáll a kép, és világossá válik, hogy a narrátor nem egy idegen faj egyede, hanem egy tumor: „És most hunyjátok le a szemeteket és képzeljétek el, hogy ti vagytok az első, intelligens, emberi agydaganat.”⁹

Identitás

Greg Egan *Hogy önmagam lehessek* című novellája a másolat és az eredeti közötti különbség mibenlétét keresi: a narratíva egy olyan világot tár fel, ahol kulturálisan elfogadott az előregedett szervek cseréje. A szubjektum életének kiterjesztésére és identitásának megtartására az agyba beültetett kristály szolgál, amely egy tanulási folyamat és az agy biológiai halála után átmenti az identitást és ezzel biztosítja a szubjektum továbbélését. „Hatéves voltam, amikor a szüleim elárulták, hogy egy apró, sötét kristály van a fejemben, hogy önmagam lehessek. [...] A kristály kihallgatta az érzéseimet, kiolvasta a véremnek küldött kémiai üzeneteket; ugyanúgy látta, hallotta, érezte, ízlelte a világot, ahogyan én, s közben a saját gondolatait összevetette az enyémmel. [...] Miért mindez? Azért, hogy amikor már nem lehetek önmagam, a kristály döntsön helyettem.”¹⁰

Az alaphelyzet a CP-ből is ismerős lehet: az örök élet érdekében az emberiség a technológiai újítások maximális igénybevételével áthágja önnön biológiai határait. Amíg a *Neuromancer* Dixie Flatline-ja halála után elektronikus információként él tovább, és a mátrixban, annak segítségével kommunikál, addig Egan világában a Ndoli-készülékek töltik be ezt a szerepet, amelyek „tökéletesen megtanulták utánózni tulajdonosaik viselkedésmódját”.¹¹ A RF egyik meghatározó, de nem kizárólagos témája az ember szűkre szabott élethosszána kiterjesztése, amelynek elméletét és irodalmát összefoglaló néven poszthumanizmusnak (esetenként transzhumanizmusnak) aposztrofálja a szaki-

⁸ „I ‘got through’ thirty-seven rats. After that I was too big, so they started me on rabbits. They cut away a section of the skull to expose the host’s brain, then link up my circulatory system (bits of which I have plundered from dozens of different hosts over my lifetime) to that of the host. As a brain without a body of my own to babysit, I have no portions wasted on motor control, the five traditional senses, hormone regulation, or any such trivia. I don’t need to keep a heart pumping, lungs bellowing, stomach satisfied, bowels moving, genitals propagating. I have no task but thought. *What a life!* I hear you mumbling enviously. What a life.” Uo.

⁹ „Now close your eyes and try to imagine you’re the first, intelligent, human, brain tumour.” Uo. Ez a narratív kirakós játék a posztmodern elbeszélés egyik paradigmatisz eleme, hasonló logika szerint működik például Julian Barnes *A világ története 10 és 1/2 fejezetben* (Ford. Feig András Ulpius-ház, Budapest, 2002.) című regényének *A potyautas* című részében, ahol a bibliai örvíz-történet újraírása egy szűz nézőpontjából történik.

¹⁰ Greg Egan: *Hogy önmagam lehessek* (Ford. Nemes Ernő). In *A Galaxis Császára*. Cherubion Könyvkiadó, Debrecen, 1998. 190. o.

¹¹ I. m. 196. o.

rodalom. A poszthumán állapotra való törekvést az öregedési folyamat lelassítása vagy megállítása, a génmanipuláció jelenléte, a nanotechnológia és a kibernetika testi alkalmazása, a reprodukív klónozás vagy éppen a szubjektum elektronikus formájú rögzítése jelenti. Az anti-poszthumanisták az emberi lét lényegét a halandóságban látják, és elutasítják a tökéletesség igényével fellépő, az evolúció és a biológia törvényeit áthágó mesterséges beavatkozást.¹² Egan novellája ezt a két nézőpontot szokatlan módon ütközteti: a két vélemény ugyanazon szubjektumon belül található meg. A főhős organikus (eredeti) identitása fél az átkapcsolástól, vagyis az organikus agy Ndoli-készülékkel való kiváltásától, de mesterséges (másolt) identitása idő előtt öntudatra ébred, és fellázad az organikus agy számára idejétmúlt, retrográd szemlélete ellen.

A poszthumán és az emberi között feszülő ellentét érdekes narratív hozadéka az, hogy az olvasó számára nem mindig egyértelmű, ki beszél. Annak ellenére, hogy a beavatkozást a narrátor identitásának két része különbözőképpen értelmezi, a novella végkifejlete hasonló módon épül fel, mint az agytumor-narrátor történetének szerkezetében. A narrátor vonakodik alávetni magát az átkapcsolásnak, és a spontán öntudatra ébredő kristály nézőpontjának megjelenése azt a látszatot kelti, hogy a főhős személyisége megváltoztathatatlanul darabjaira hullott, megduplázódott és önmagával ellentétbe került, az agy és a test egysége szétszakadt. „Csak figyeltem magam, amint grapefruitot rendelek. Éreztem, hogy felállok, nyújtózkodom, és közömbösen kimegyek a szobából. A konyhában megiszok egy pohár vizet. Lehet, hogy remegtem, csuklottam, vagy kiszáradt a torkom, mindenesetre egy csepp víz nem csurgott mellé. Erre csak egy magyarázatot tudtam: *át lettem kapcsolva*. Spontán. A kristály átvette az irányítást, mialatt az organikus agyam még működött; legfélelmetesebb paranoiás álmom vált valóra.”¹³

Látszólag még az organikus identitás beszél, de kisvártatva egyértelművé válik, hogy egy testben két tudat párhuzamosan működik. Míg az organikus identitás irányítja a motoros működést, a kristálytudat nem fér hozzá a test irányításához, viszont öntudatra ébred és tisztán látja önnön kiszolgáltatott helyzetét, létezésének mikéntjét. Ennek a kettős látásmódnak az oka a Ndoli-készüléket irányító „tanító” hibája, amely szinkronizálja a tudat másolását, és tökéletesen összhangba hozza az organikus tudat és a kristály gondolatait. Az identitás addig tekinthető egységesnek, amíg „a kristály és az emberi agy megosztozik az érzékek inputján, és ameddig a tanító kordában tudja tartani a gondolatokat”.¹⁴ Ha a kristály és az organikus identitás szinkronban van, „addig csak *egy* személyről, *egy* identitásról, *egy* öntudatról beszélhetünk”.¹⁵ „Ez az egységes személy történetesen magának tudhatja mind a kristály, mind az emberi agy ismeretanyagát, így ha valamelyik megsérül, ő sértetlenül élhet tovább.”¹⁶ A kristály öntudatra ébredése ezt az egységet bontja meg, és ezzel az individuum, a személyiség, a szelf koncepciói íródnak újra. Nem csupán arról van szó, hogy a *Jekyll és Hyde*-ből vagy R. D. Laing elméletéből ismerős tudathasadásos személyiség alakul ki, hiszen Egan novellájában nem két különböző identitás alkotja a szelfet, hanem az identitás és önmagának tökéletes másolata különbözik el egymástól.

A narrátor kettős identitásának problematikus, egymásnak ellentmondó jellege a szimulákrum deleuze-i és baudrillard-i elméletén keresztül válik nyilvánvalóvá. A Ndoli-készülék reakciói és érzetei kezdetben tökéletesen megegyeznek a szubjektum

¹² Stephen G. Post: Posthumanism. In Carl Mitcham. In *Encyclopedia of Science, Technology, and Ethics*. Macmillan, 2005. 1458-1462. o.

¹³ Egan: *Hogy önmagam lehessek*. I. m. 197. o.

¹⁴ I. m. 191. o.

¹⁵ Uo.

¹⁶ Uo.

percepciójával, vagyis, különösen az átkapcsolás után, eredeti nélküli, tökéletes másolatként foghatók fel. Ebben az esetben Baudrillard szimulákrum-elmélete szerint konstruálódik a szubjektum, vagyis csupán a valóságos jeleként működik, a halál elkerülésének szemiotikai és biológiai allegóriája lesz. „A valóság soha többé nem jöhet létre: ez a modell vitális funkciója a halálnak, vagy inkább a megelőlegezett feltámadásnak a rendszerben, amely még a halál eljövételének sem ad esélyt. A hiperreális, immár a képzeletbelitől és a valóságos és képzeletbeli közti megkülönböztetéstől védetten, csupán a modellek globális körforgásának és a különbségek szimulált generálásának ad helyet.”¹⁷

Jean Baudrillard rendszerében a modell az organikus agynak, a hiperreális a valóság szimulált, csupán a valósnak a valós jelével történő felváltásával egyezik. A fenti gondolat metaforikusan az Egan-novella narrátorának átkapcsolás utáni halhatatlanságát is leírja. Ebben a szisztémában az eredeti és a másolat közötti különbség maga is szimulákrummá válik, vagyis egy eredetijétől megfosztott másolat lesz, amely „nincs viszonyban semmiféle realitással: önmaga tiszta szimulákruma”.¹⁸ „Arra gondoltam: ha hallok valamit, amitől furcsán érzem magam és amitől elszédülök, akkor azt hogyan érzi majd a kristály? Pontosan ugyanúgy, vontam le a következtetést; nem fogja tudni, hogy a kristály érezte, és az is kíváncsi lesz rá, hogy miként érezhet a kristály, és ugyanarra a következtetésre jut: »Pontosan ugyanúgy; nem fogja tudni, hogy a kristály érezte, és az is kíváncsi lesz rá, hogy miként érezhet a kristály...«”¹⁹

Két érzékelő szubjektum adott tehát: az organikus és a mesterséges, azonban percepcióbeli különbség nem figyelhető meg közöttük, mivel ugyanazokra az érzékszervekre kapcsolódnak. Ha a kristálynak van önálló tudata, akkor képes a Másik és az én különbségének felismerésére, következésképpen saját magát ugyanúgy szubjektumként tételezi, miként az organikus agy. Ebből logikusan következik, hogy a mesterségesen megduplázott identitás két résztvevője számára a valóság pontosan ugyanolyannak tűnik: a tökéletes másolat mindenben azonos az eredetijével, és nem tudja önmagáról, hogy másolat, miként az eredeti sincs tudatában annak, hogy eredeti, csupán a koherens identitás kialakítása érdekében feltételezi azt. Ettől a ponttól nincs értelme az eredeti és a másolat megkülönböztetésének, hiszen mindkettő ugyanolyan identitásként vagy individuumként fogja fel önmagát: a *mise-en-abyme* működésére hasonlító fenti szövegrész a másolat és az eredeti egymást tükröző képére hívja fel a figyelmet, ahol már irreleváns a másolat-eredeti bináris kategóriáinak megkülönböztetése.

Gilles Deleuze a szimulákrumot a baudrillard-i elmélettől gyökeresen eltérően értelmezi. Számára a szimulákrum nem a tökéletes másolat, az eredetijét elveszített, önreferenciális jel, amely lehetetlenné teszi bármínemű különbség felállítását, hanem pont ellenkezőleg: a szimulákrum alapvető tulajdonsága az eredetitől való különbségében rejlik, a megtévesztés, a szimuláció csupán hasonlóságra épül, azonban ez kívülről, nem pedig a dolgok belsejéből fakad. A szimulákrum a hasonlóság hatását kelti, de ez egy totális, pragmatikus egyezőség, amelyet a modellen kívüli hatások hoznak létre. A szimulákrum ezért a modell és a másolat összefüggésében nem definiálható. Deleuze értelmezésében a modell, ha a szimulákrum esetében egyáltalán relevánsnak tekinthető, nem az eredeti, hanem a Másikat megtestesítő modell, amelynek hozadéka az internalizált különbség.²⁰ A novella végkifejletében a kristály ráeszmél önnön identitásának lényegére. Mivel a világot legfeljebb a bináris és következésképpen tudathasa-

¹⁷ Jean Baudrillard: A szimulákrum elsőbbsége (Ford. Gángó Gábor). In Kiss Attila Attila – Kovács Sándor – Odorics Ferenc (szerk.): *Testes könyv I.* Ictus, Szeged, 1996. 162. o.

¹⁸ Baudrillard: A szimulákrum elsőbbsége. I. m. 165. o.

¹⁹ Egan: Hogy önmagam lehessenek. I. m. 190. o.

²⁰ Gilles Deleuze: *The Logic of Sense*. Continuum, London, 2004. 295. o.

dásos állapotban tudja csak elképzelni, revelációként hasít belé a gondolat, hogy öntudatra ébredése újrarendezi és értelemmel ruházza fel a számára érthetetlen világot. A kristály-identitás rendet teremt a szimulákrum skizofrén világában: „Ő, legalább egy hisztérikus nevetést meg kellett volna engedjek magamnak, amikor végül rájöttem, hogy *én* magam vagyok a kristály”.²¹ A baudrillard-i szimulákrum egyezősége a deleuzi különbségre épülő szimulákrum-felfogásba csap át, amely lehetővé teszi, hogy a szubjektum-Másik dichotómia alapján újra rendezetté és értelmezhetővé váljon a világ. „Ami azt a férfit illeti, aki... borzalmasan meg volt rémülve a rá váró esetleges haláltól –, még nem tudom hogy vélekedjem felőle. Lehet, hogy együttérzést kellene tanúsítanom..., de ő mégsem *valóságos* a számomra. Végül is fogalmam sincs, mit érzett önmagával kapcsolatban, milyen volt a legbelső élete, milyennek tartotta a *létezését*, hogy azt összevethessem az enyémmel.”²²

A novella végkifejletében a Ndoli-készülék gondolatai egyértelműen tanúsítják, hogy az átkapcsolás befejeztével a kristály tudatában van önnön másolat-jellegének, és ez az önreflexivitás lehetővé teszi a narrátor organikus és szimulált identitásának megkülönböztetését. Más szóval a kezdeti fiktív és utópikus szimulákrum-ideológia²³ egy disztópikus és öntükröző élménnyé válik: „Tizenöt-husz éven át transzplantációkra lesz szükségem, azután majd egy új testre, de ez már nem aggaszt – most már meghalhatok a műtőasztalon. Úgy ezer év múlva új hardverre lesz szükségem, hogy megbirkózhassak a memóriámban felgyülemlett adathalmazsal, de bízom benne, hogy addig is eseménytelen lesz az életem. [...] Elméletben akár megérhetem a Nagy Recss bekövetkezését is, és a világegyetem összeomlásával együtt pusztulhatok el.”²⁴

A ribofunk azért figyelemreméltó ága a tudományos-fantasztikus irodalomnak, mert a fikcionálás során olyan témákat vet fel, amelyek továbbgondolása nem csupán a képzelet ajtaját nyitja tágra, hanem sikeresen alkalmazza a posztmodern regény narratív hagyományait, ugyanakkor komoly problémákat is vethet fel az elméleti megközelítések számára. A kritikai kultúrakutatás (*cultural studies*) hatására az identitás kutatása kiemelt fontosságúvá vált a kortárs irodalomban, és a RF ehhez további adalékokkal tud szolgálni, miként azt Greg Egan novellái is mutatják. Ennek az oka az, hogy a tudományos fantasztikum más irodalmi áramlatoknál sokkal könnyebben szakad el a valóságtól, és így olyan identitás-pozíciókat ábrázolhat, amelyek a kanonikus irodalomban csak szórványosan vannak jelen. A RF biológiai paradigmája mindenképpen figyelemreméltó vállalkozás, mert nem csupán a populáris irodalom kedvelőit, vagy a természettudományokban jártas szakembereket, hanem az irodalmárokat is megszólítja, és provokatív témafelvetéseivel gondolkodásra készíti őket.

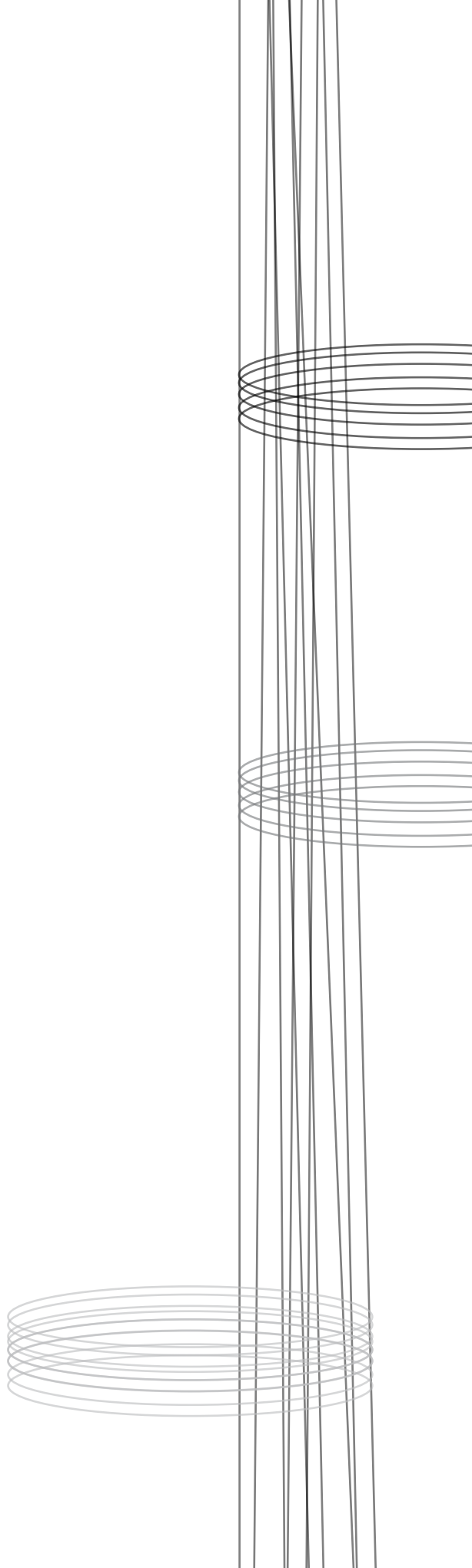
²¹ Egan: *Hogy önmagam lehessenek*. I. m. 198. o.

²² Egan: *Hogy önmagam lehessenek*. I. m. 202. o.

²³ Miként az átkapcsolást felügyelő neurológus megjegyzi: „A legtöbb ember számára az okozza a legnagyobb sokkot, hogy semmi különbséget nem érez.” Egan: *Hogy önmagam lehessenek*. I. m. 200. o.

²⁴ Egan: *Hogy önmagam lehessenek*. I. m. 202. o.

PERMUTACIÓ

Könnyűbóvítók és ebihalak¹

Ott zsvajogtak mind a sötét és visszhangos folyosón, és én csodálkoztam, mert ennyi embert eddig csak május elsején, a felvonuláson láttam, de pláne ennyi gyereket együtt. El sem tudtam képzelni, hogy rajtunk kívül még ilyen sokan léteznek, és hogy önszántukból elmennek, gyülekeznek, de vidáman, nem úgy, mint május elsején, ami a munka ünnepe, és kötelező hurkapálcán zászlót lengetni. A sok magas, fehér zománctestű ajtó közül anyám rögtön tudta, hogy melyiken kell bevinni engem. A húgomat már korábban lepasszolta, de hogy mikor és hol, nem vettem észre, mert az igazat megvallva, nem voltam oda a húgomért, így az sem zavart, hogy fogalmam sem volt, hova kerül. Később megtudtam, hogy egész évben ott volt tőlem három-négy ajtónyira, mert a kiscsoportba került. Engem a nagycsoportban helyeztek el, bár igazság és a korom szerint csak középsős lettem volna. Anyám azt mondta, egy vörösre festett, nagy átmérőjű hajhurkákkal rendelkező nőre, hogy Zsóka néni. A dada és a délutános óvónő nevét nem tudtam megjegyezni, és később az osztálytársaim, majd évfolyamtársaim nevét sem. Szóval Zsóka néni, meg este jövök, és szépen kimasírozott a sötét folyosón át, vissza se nézett, honvédségi óvoda.

Óvónéni hogy bírja megkülönböztetni ezt a sok egyforma gyereket? Csak a ruhájuk más, de talán még az sem igazán. Van egy-két ingtípus, kicsit más kockás, de a fiúk hamar észreveszik, hogy Zsóka néni az ingre megy, és cserélnek.

Pirosra festett, jó nehéz fémszék volt, össze-vissza szétszóródtak már a teremben. Kinéztem egy félreesőt, leültem, és vártam, hogy jöjjenek értem. Az ebédet kihagytam, és fél hatkor meg is érkezett anyám, ahogy ígérte, akkor felálltam a kisértől, apám az autóban várt. Előkerült közben a húgom is, és rögtön elkezdett folyni belőle a megállíthatatlan szóáradat.

Este szóltam, hogy kell majd tisztasági csomagot, meg tornazsákot vinni, plusz babzsákot, ami nem tudom, micsoda. Jelem a kamilla, azt rá kell rakni mindenre, különben a sok hülyegyerek azt hiszi, hogy az övé, mert nem ismerik föl a saját holmijukat. Húgomon is tessék, nem a saját kabátja van, ha észrevette volna valaki. Anyám csodálkozott, tényleg, és másnap vihorászva visszacserélték egy másik anyukával. Ezenkívül kell az oltási könyvem, mert holnap jön az orvos.

Nincs orvosi vizsgálat különben, csak egyenesen miattunk jött be ma a doktor. Az orvosi szoba majdnem pont szembe van a csoportommal, amit úgy hívnak, vegyes csoport. Be kell menni, ott van egy öregebb nő, aki a vezető óvónő, és kérdően méregeti az orvost, aki engem méreget. Meztelenre vetkőztetve állok a mérlegen, és a lengő kart hintáztatom, amíg valamiről beszélnek a fejem fölött. Az oltási könyvem sincs rendben, és előírásznak néhány elmaradt oltást az elkövetkezendő hetekre, micsoda öröm.

¹ Részlet a szerző *Lányregény* című könyvéből

Később gimiben azt állították, a szabin-csepptől romlik a szemünk. A szabin nők.

Szomszédságunkban van a laktanya, szemben pedig az orosz laktanya. Oroszkatonák nem dolgoznak az óvodában, a magyarok a kerítésen kívül bozótot irtanak. Félek tőlük, mert mindig beszélgetni akarnak, de én nem akarok beszélgetni. Kötelező nekik énekelni, mikor reggel kivonulnak a munkára, meg amikor délután vissza. Zárt alakzatban mennek, előre néznek, és énekelve megérkeznek. Egy nyomós kút van a kerítés mellett, oda járnak vízért a cigányok, és a katonák közül néhány, a többiek nótafüggönye alatt, nem néz előre, és nem nótázik, hanem megjegyzéseket tesz a cigánylányra, aki gyakran vesz itt vizet.

Hogy például: Annyira felpróbálnálak! Meg hogy igaz-e, hogy a cigánylányok kihúzogatják az összes punciszőrüket. És még hasonlókat, hogy hol markolnák meg, és hova mit dugnának.

Cigánylány minden nap durcásan tűri, aztán egyszer kiölti a nyelvét, hátat fordít, szoknyáját nyakába hajtja, és csupasz fenekét mutatja a katonáknak előre dőlve.

Azok persze nem léphetnek ki a zárt alakzataból. Sanyika a csoportomból megbűvölte a kerítést, és a lány seggére tapad. Ezentúl, ha meghallja, hogy jönnek a katonák, rohan a kerítéshez. De a lányt nem látjuk többet.

Kimenni szeretek, és akkor felállok a piros kissekérről, sőt, pár hét múlva már bent is játszom a többiekkel. Tilos megenni a sógyurmát, főleg a festettet. Tilos a lelakozott sógyurmagyümölcsöket nyalogatni, mérgező. Pedig a legjobb azt nyalogatni, de Zsóka néni kérlelhetetlen, és résen van. Akkor ellopjuk, és lereszeljük: púder. Be kell hintőporozni a puncdat, mondják, amikor én vagyok a beteg. Orvosi vizsgálatot játszunk, és az orvos mindig behintőporozza a puncinkat.

Alvás előtt Zsóka néni mesél, nagyon izgalmas, mindig egy baba megsúgja, hogy mi legyen a mai mese, és mindig azt súgja, amelyiket én is gondolom. Titkos szövetségben vagyok a babával. Nagymamámnak is megvan ez a mesekönyv, kívülről tudom az összes mesét, én irányítom az egész csoport szellemi életét, Zsóka néni titkos babaszövetségesem bábja. Mese után vagy csöndben tologatom a mágneseket a mágneslábon, vagy Sanyika a füttyjét mutogatja. Sanyika sovány, csontos, göndör hajú gyerek, soha nem áll szóba lányokkal, csak alvás alatt a füttyjét mutogatja. Még a takaró alatt előveszi, sziszeg, hogy nézzek oda. Akkor feltűri a takarót, és húzogatni kezdi. Ettől megnő neki, tök jó, ilyen összecsukható kempingfasz, én is akarok. Mikor megint orvososát játszunk, Sanyika leereszkedik a lányokhoz, és a lázmérőt a fenekembe dugja, mikor bepúderezzi a puncimat. Utána őt vizsgáljuk meg, de nem engedi, hogy bedugjuk neki a lázmérőt. Szerinte a fiúknak nem kell a lázmérőt a seggükbe dugni, mert kijön a füttyjükön. Másnap viszont rajtakapjuk az udvaron Gáspárral. Kilopták a lázmérőt az orvosi táskából, és Gáspár kétségbeesetten vinnyogott, mikor Sanyika a fenekében dolgozott a műanyag utánzattal. Nem értem a férfiakat! Juhász Linda, az árulkodós, rögtön futni kezdett Zsóka néni felé, de elkaptuk. Eléggé megvertük, és beigértünk neki dupla annyit, ha kinyitja a száját. A kerítés mellett dolgozó katonák felszabadultan röhögtek, miközben Juhász Linda a homokozóba vonult bögni. Kemény az élet.

Nekem is kell naposnak lennem, hat tányért viszek egyszerre, és mind összetörök, amikor hasra esek. Kötött kötényruha van rajtam, nagymamám munkája, norvégmintás. Az fáj leginkább, hogy az is véres lesz. Ma is megvan a kisujjamon a hosszú vágás

sebhelye, kiszedik a sebből a tányérdarabot, bekötik, katonadolog, honvédségi óvoda. Persze a terítést így is be kell fejezni. Azért délután már tudok festeni. Apukát kell rajzolni, és mindenkinek az apukája ugyanolyan: zöld egyenruha, fején tisztisapka. Az enyém is olyan, csak neki nincs sapkája, mert erdőmérnök. Óvónő megró, apukámnak miért nem rajzoltam meg a sapkáját, mondtam, polgári alkalmazott. Anyukát nem kell rajzolni, viszont lerajzolom a kutyánkat, Maszat. Pusztítja a baromfiudvart, a szomszéd tanyán is, ezért apám nemsokára lelövi. Maszat mindig fut a Zaporozsecünk után, és este elénk jön az óvodába, előbb már, mint a Zaporozsec. Maszat érkezéséből tudom, hogy öt óra körül van. Örömmel ugrál körül. Lompos pulikutya, nevetlen, és bárki a közelébe megy, rögtön felugrál, összepiszkítja a ruháját. A puskát nem ismeri, akkor is örül előbb, mikor közelebről lelövik. Hirtelen megszűnik az otthonos csaholása. Két kedves mancsával a zöld rácsos kapun támaszkodva várt ránk. Aztán valahogy lassan lecsúszott, és nem lehetett tőle kinyitni a kaput. Maszat a répaágyás alatt van, és én nem értettem, hogy miért kell Maszatnak néhány csirke miatt meghalnia, mikor mi is megöljük a csirkéket, mint Maszat.

Néha feladatlapokat oldunk meg, nagy hegyekben állnak a feladatlapok, akár mennyit megoldhatok, amennyit csak bírok. De egy idő után ismétlődnek, akkor már nincs kedvem. Apró műanyag állatokat kell számolni. Ki kell tenni két csirkét, egy kakast, három kiscsirkét. Családmódel. Egy kutyát. (Maszat.) Kétszerannyi csirkét. Elvenni egy kakast, hozzáadni három libát, és két kacsát. Mindenki belezavarodik, mert nem tudják a libát a kacsától megkülönböztetni. Unom a számolást. Sanyika, mikor látja, hogy elhibázta, gyorsan lenyeli az egyik kakast, így ő is kap dicséretet. Figyelmeztető pillantást vetünk Juhász Linda felé.

Nándi Szilvi ölébe fekszik ebéd alatt, és csókolóznak. Szilvi Nándi szájába teszi az összerágott tejberizst. Kérdezem anyámat, hogy unokatestvérek lehetnek-e szerelmesek, de szerinte nem. Viszont Szilvi meg Nándi unokatestvérek is, és szerelmesek is. Tehát mégis. A rakétában is folyton csókolóznak. Nagyon fáj, mert szerelmes vagyok Nándiba. Elöttem áll a tornasorban, és mindig zavarba jövök, elejtem például a babzsákomat. A többi lány mindig szerelmet vall, de én nem akarok szerelmet vallani. Nem jut eszembe, hogy a többi fiúnak is van fütyije, nem csak Sanyikának.

Egyik nap a vécén döbbsenten veszem észre, hogy elfelejtettem bugyit húzni. Csak harisnyanadrág van rajtam. Érzem, hogy anyám ennek nem örülne. Másoknak az anyukája csomagol tartalék bugyit, mert sokan még bepisilnek. De én sose pisilek be, ezért nincs a zsákomban bugyi. Délután így mászkálok, bugyi nélkül, és furcsa érzés, pedig egész délelőtt észre sem vettem. Mindenki utálja a zöldborsófőzeléket, az van ebédre. Helyettes óvó néni van, elég hülye, hangosan bmondja, hogy nézzétek, Kornélia milyen ügyes, megette a főzeléket. Mindenki a tányérvájában turkál, és elhúzódik Kornéliától, aki vérszemet kap a dicséretől. Repetázik, és mi már ismerjük a forgatókönyvet, de a helyettes óvó néni rémülten látja, hogy Kornélia teljes erőbedobással okád. Mindig kihányja az ilyen cuccokat, kivéve a sütitket. Pont vége az ebédnek, és mire beér a dadus a felmosófával, a többiek széthordták a hányást, és szépen beledolgozták a szőnyegbe.

Az udvaron az a téma, hogy mitől lesz a gyerek. Bobincsák Lili szerint a fiú bedugja a fütyijét a nő fenekébe, belepisil, és ebből lesz a gyerek. Sanyika szerint az ő mamája punciján cipzár van, és ha újabb öccse születik, csak ki kell nyitni, és kiveszik a gyereket. Mondom nekik, hogy szerintem ez hülyeség, a gyerek ebihalból lesz. Úgy születik,

hogy a fiú bedugja a farkát a nőci hüvelyébe, elélvez, és akkor a prémiumok, amik olyanok, mint az ebihalak kicsibe, elérik a petesejtet, és ebből lesz a gyerek. Juhász Linda kiröhög, hogy szerintem ebihalakból sose lesz ember, de én mondom neki, hogy a nőci hasában is víz van, és ott úszik a kisbaba, amíg meg nem születik, és akkor kijön a puncin. Juhász Linda szerint honnan veszem ezt a baromságot, hogy férne ki azon a kis lyukon egy ilyen nagy csecsemő? Itt elbizonytalanodtam, nem tudom, de anyukám mesélte, aki biológus, és ő biztos tudja.

Nagymamám a puncit katicának hívja, de az óvodában senki más nem ismeri ezt a szót, és azt hiszik, katicabogárra gondolok. A bödebogárra is azt hiszik, katicabogár, csak sárga. Barátcinegére azt hiszik, veréb. Nem tudják a pulit a pumitól, a komondort a kuvasztól megkülönböztetni. Tavasszal a verőköltő bodobácsok összeragadva mászkálnak. Hiába magyarázom, hogy azok ugyanolyan bogarak, csak kettő összeragadt, mert párzanak, nem hiszik el. Marginalizálódva állok a nyüzsgő, bepírosodott bodobácsok között. Nándit megcsípi egy darázs, és ettől fogva mindenki differenciálatlanul retteg a méhektől is. Mikor a lucernára azt mondják, hogy lóhere, végképp föladom. Kedvenc képeskönyvem az *Európa madarai*, de a szalakótát nem tudom ki-mondani. Helyette azt mondom, piskóta, apám röhögve meséli a kollégáinak. Macska bemászik a madáretetőbe, és ott les a madarakra, de hiába, nyár van, már nincs szükség élelemre. De úgy látszik, Kormi megszokásai rabja, és egész nap a madáretetőben ül.

Nyár van, nincs óvoda, és már sose lesz. Megint megmérnek, és mehetek iskolába. Húgomat is megméri, de csak tizenkilő. Mondják, hogy hiába könnyebb két kilóval, nehéz eset, és jobb lenne már neki az iskolában. Kezébe nyomnak két orosz szótárt, és iskolaérett. Együtt megyünk, de én szóképes olvasást fogok tanulni, tesóm meg kísérleti iskolába megy, Zsolnai-módszer. Este szüleim erről vitatkoznak, és húgom csaknem szétreped a büszkeségtől, hogy zsolnais lesz. Anyám a vezető óvónővel tárgyal, igazolást kell vinni, hogy többet jártunk ide, mint valójában. Hoztunk tyúkokat is, amit Maszat tegnap fogott meg, úgy látszik, másokat ez nem zavar.

Rokonok érkeznek az Alföldről, állítólag unokatestvéreim. Nem nagyon állok szóba velük, de húgom rögtön örök barátságba keveredik Zoltival. Ülnek az udvaron a kiskádban, és azt játsszák, hogy teli kell pisilni egy sörösuveget. Zolti begyömöszöli füttyjét az üveg száján, húgom pedig kipirultan lelkesedik: Még, Zolti, pisild teli! Zolti bármennyire igyekszik, nem bír több vizeletet kipréselni magából, és akkor húgom is tölt bele valamennyit, de persze nehéz célozni, és fele a fürdővízbe megy. Anyám szerint fürödjek meg én is ugyanabban a vízben, mondtam neki, hogy szerintem ne.

Anyám és Márta néni bikiniben napoznak. Egy csapatban röplabdáztak, de anyám a szülés miatt abbahagyta. Márta néni most is mindig jár versenyekre, MB1, jó erős combjai vannak, és mindig fáj a térde. Anyámnak is fáj a térde, mert lánykorába miniszoknyában és minibundában járt mínusz húsz fokban is. Az ízületei. Kereszt-anyám tornász, de eltörik a bokája. Idegösszeomlást kap, mert épp most mentek volna a vasfüggönyön túlra versenyezni, és disszidálni akart. Zokogva rángatózik és dobálja magát, már amennyire fellógatott lábbal ez lehetséges, és azt ordítja, nem azért gürcöltem a sok kurva edzésen, hogy itt rohadjak meg. Elképzelem, milyen a vasfüggöny. Sok ipari kaput tesznek egymás mellé, és van rajtuk egy kisebb kapu, azon lehet kimenni, hogyha kinyitják. Szeretném megnézni, de anyám azt mondja, én ezt nem értem, inkább menjek el apámmal, nézzem meg, hogy fedeztetik a vadászkutyákat.

Anyám és Márti néni kakaóvaj darabokkal kenegetik egymást. Anyám felforrósodott bőrén rögtön olajos csíkot húz a fehér tömböcske. Isteni illata van, a gyógyszerárban árulják. Mindenütt bekenik egymást, és anyám benyúl Márti néni bugyijába. Csönd lesz, csak a felgyorsult lélegzetvétel hallatszik. Márti néni leveszi a bugyiját, és anyám a combjai közé hajol. Márti néni puncija tök szőrös, az enyém és anyámé nem szőrös. A lányoknak az óvodában csupasz a puncijuk. Apukám színes szexújságjában is kopasz a csajok puncija, de van középen egy vékony csík. A vékonyabb szexújságokban a csajok puncija előtt sárga csillag van. Ezekben szőrösök a csajok, kilóg a csillag alól, és némelyikben zokniban állnak négykézláb. Följük álló fasszal fekete férfi hajol, neki nincs sárga csillaga. Másik pasi a fütyijét a nő szájába dugja. Nagymamám egyszer azt mondta, aki zsidó volt, annak sárga csillagot kellett viselni. Nem értem, miért kell eltakarni a puncit, meg hogyha valaki zsidó. A zsidó az olyan, mint a punci? – kérdezem nagymamámat. Nagymamám zavarba jön, és azt feleli, a zsidó olyasmi, mint a cigány. Ezt sem értem, és húgommal megvitatjuk. Szerinte a cigányok indiánok. A Weiss-ikrek egyszer összeverekedtek az óvodában. Weiss Klári sírt, mert testvére csúfolta, hogy zsidó. Lehet, hogy Klári indián, de a testvére nem?

Anyám és Márti néni helyet cserélnék, és most anyám veszi le a bugyiját. Neki nem szőrös a puncija, szoktam látni, hogy borotválja. Apám mindig mérges, ha az ő borotváját használja. Azt mondja, szakállfertőzést kapok a redves pinádtól. Pedig anyukám sokat mosakszik, apukám viszonyt mindig elmismásolja a fürdést. Ránk is mérges, hogy minek zuhanyozunk minden nap, szerinte egy nap alatt nem lehet összekoszolódni. Anyám széttárja a combjait, és vörös szeméremajkai szétnyílnak. Márti néni csak kicsit nyalja anyám punciját, aztán megfogja az ültetőbotot, ami ott hever a gereblye és a villáskapa társaságában, és anyám hüvelyébe dugja. Anyám felnyög, és az ültetőbothoz kap. Márti néni visszanyomja anyámat a pokrócra, és folytatja a munkát. Anyám megemeli a medencéjét, teste megfeszül, és hangosan kiáltozik. Lihegve pihegnek a pléden, de aztán fölpattannak, mert a kakaóvaját megmázták a vöröshangyák. Anyám combja teli van apró, vörös, kör alakú foltokkal, amik lassan kemény csípésekké dagadnak. Nagyon viszket, azt mondja, és állandóan vakarja, pedig nekünk megtiltja, hogy a csípéseket elvakarjuk. Oldalról lesem őket, a verondaablakból, mert megakartam nézni, a macska a madáretetőben van-e még. A lakásban állandóan feljönnek a hangyák: feketék, vörösök, óriások, és a verondán szárnyasok is. Mindent eláraszt a Chemotox szaga, anyám folyamatosan spréz, de a kemotoxra mintha még jobban jönne. Másnap kezdődik az edzőtábor, és délután strandra mennek. Márti néni hívja anyámat is, mégiscsak a csapat tagja volt, összetartoznak. Anyám húzódozik, de én leugrok a veronda ablakából, és könyörgök, hogy menjünk. Ki akarom próbálni a bűvárszemüvegemet. Egy feltétellel megyünk, ha kiporszívózom a lakást, meglocsolom a benti virágokat, és apámnak nem mondom el. Mindenbe beleegyezek, és rohanok takarítani.

Másnap az egész röplabdacsapat fölvonul a strandon, az edzővel az élen. Dmitrij vékony testalkatú, nem túl magas, jóképű negyvenes. Nem orosz, hanem ukrán, és ha leszovjetezik, megsértődik. Felesége, Anara, kirgíz hercegnő lenne, ha nem jött volna közbe a történelem. Egyébként kiöregedett szovjet teniszcillag, és testnevelő-tanárnő. Dmitrij helikopterpilótaként érkezett Magyarországra, több sportágban is jeleskedett, és elvégezte a Testnevelési Főiskolát. Néha anyám még lement az edzésekre, engem is

vitt, és Dmitrij majd elolvad ilyenkor a kedvességtől, és szeretné, ha oroszul tanulnék. Anyám szerint majd úgyis lesz az iskolában. A strandon minden férfi szeme a röplabdás lányokra tapad, a nők pedig Dmitrij minden mozdulatát figyelik perifériás látásukból. Nekem is tetszik Dmitrij, és megtanulom oroszul, hogy mározsenoje, és já ljublju tyibjá. A lányoknak kötelező úszni, és mi addig Dmitrijjel a medencében búvárkodunk. Búvárszemüvegben stírolöm a fej nélkül úszkáló csávókat meg csajokat. Néhány csávónak előre van szegezve rendesen a fürdőnadrágja. Látom, hogy Dmitrijnek is, és amikor a lányok összegyülekeznek a medence szélén, azt mondja, most már búvárkodjak egyedül. Azt próbálom, hogy keresztülúszom egy levegővel az egész medencét, de nem sikerül. Végül két levegővel megy, de majd kiesik a tüdőm. Szórakozottan nézem a víz alatt kalimpáló lanyha testeket, a víz alá kerülő darazsakat. Dmitrij a lányok gyűrűjében lebeg, előreszegezett úszónadrággal, és beszélgetnek. Az egyik lány a háta mögé kerül, és hozzányomja mellét Dmitrij hátának. Az edző hátrál, és a falhoz szorítja a lányt. A lány átöleli a két combjával, és közben a medence széléhez kapaszkodik. Egy másik lány kezét Dmitrij domborodó nadrágjára helyezi. Egy harmadik lány kiveszi a férfi farkát az úszónadrágból, marokra fogja, és húzogatni kezdi. Elfogy a levegőm, följövök. A lányok gyűrűjében Dmitrij kedélyesen társalog. Visszamegyek az új oxigénnel a víz alá, lent még mindig ugyanaz.

A medence alján hullámozó fénycsíkok. A lányok gyűrűjében még mindig a húzogatás, de újabb fejlemény, hogy Dmitrij a kezét bedugta anyám bugyijába. Följövök, még mindig a beszélgetés. Lemegyek, Dmitrij ujjá még mindig anyámban, még mindig a fityijét húzogatják. Feljövök, és anyám Dmitrij vállába harap. Lemegyek, Dmitrij farkából ebihalak jönnek elő.

Úgy szeretném megnézni az ebihalakat. Este mondom anyámnak, a strandon vannak ebihalak. Mondta, hogy ő nem látta, és hogy rendesen tisztítják a medencét. Mondom, hogy nagyon picikék, és hamar szétoszlanak. Anyám elgondolkodva néz rám, aztán lekapcsolja a villanyt.

Belépő

Amikor magamhoz térek, egy fasza van a számban, felnézek a tulajdonosára, határozott metszésű orr, makulátlanul borotvált, erőteljes áll, kissé keskeny ajkak, mélykék, meleg szempár, a szemembe néz egyenesen, a kanapé előtt térdelek, rajta semmi, rajtam csak a melltartóm, bal pántja lehúzza vállamról, a mellem ki is kandikál kissé, combom köze véres, de a tampon csak félig csúszott ki belőlem, eszerint nem akart egy menstruáló kurvát megbaszni, szép férfi, semmi felesleg rajta, diszkrétén kigyúrt melle van, hasa lapos, a fasza épp olyan vastag, hogy befér a számba, a hossza is pont ideális, messze nem az a pornófilmekben preferált lóbaszó méret, ha jobb formában vagyok, kibírja a torkom is, hogy tövig beszopjam, gyönyörű fasza, kár, hogy mindjárt le fogom hányni, nem hörög, csak izzad egy kicsit az orra, szabályos gyorsasággal kapkodja a levegőt, a fenéke, ez a pompás izomköteg egészen megfeszül, de uralkodik magán, csak kicsit mozog be, hagyja, hogy én dolgozzam, meg is teszem, amit vár, érzem a kőkemény húsdarab lüktetését, szívom és fel-alá csúszkállok rajta, a pinám merő lucskok, ahogy vérrel keveredik mézem, az állott vér szagát érzem, elkeveredik a fasza illatával, jobb kezemmel kivakarom a tampont magamból, ahogy felcsúsztatom az ujjam, mikor ezt észreveszi, már nyüszít is, nem néz a szemembe, csak egyre véresebb kezemet figyeli, amikor beleélvez a számba, nem nyelem le rögtön a gecijét, elteritem a nyelvem teljes területén, élvezem az ízt, balkézze simogatom a faszát, már csak néhány másodpercre van szükségem, finom gecije van, pici kesernyés mellékízhez valami különös édesség, a ma esti első vodkáknak volt hasonló, ettől én is elélvezek, felsikítok, a gecijéből valamennyi visszacsorog a már lankadó faszára, lenyalom, nem hagyom ott, véres és izmos kezemmel megfogom a seggét, és mielőtt megszólalhatna, határozott mozdulattal tövig belenyomom az ujjam a lyukába, ettől megint merevedni kezd, próbálok rásegíteni, elkezdem felszopni, de mielőtt elérné emberes méretét és keménységét, máris telelőtte a számat újra, ezt egyből lenyelem, de már fordulok is vissza, mert nem bírom visszatartani, tényleg lehányom azt a megkapó faszát, ökölrel vág az arcomba, üvölt, te bebaszott picca, most már az orrom is vérzik, még mindig térdelek, a kurva isten basszon meg téged, térdével mellbe rúg, de nem bögöm el magam, ez még jobban felidegesíti, állva próbálja a hányást letakarítani magáról a gatyájával, hozzám vágja, majd hátba rúg, ettől pár pillanatra a lélegzetem is eláll, amire a második hányásroham is elkap, magam alá hányok, rá a bűzlő tamponra és a közben lassan növekvő vérfoltra, szeretem ezt a parkettát, a jó bűdös kurva anyádat, te szemét ribanc, kiabál, de nem bánt, felveszi a nadrágját, még látom lassan alvado véretem a seggén, azt a tetovált kis foltot a lapockáján, te hülye picca, mondom magam elé, mi van, te szar, kérdezi még mindig üvöltve, te ostoba zsidó kurva, mondom magam elé, és végre elbögöm magam, ez tetszik neki, szerintem mihelyst kimegy, kiveri még egyszer azt a nagyszerű faszt, le van szarva, hogy az a bebaszott zsidó tyúk lehányta, hatalmasat fog élvezni a lift melletti beugróban, még holnapután is érezni fogom a

gecije illatát, a jó kurva anyádat, ugrok fel erre, te szemét geci, pofon vágom egyszer, kétszer, meglepődik, látom, erre nem számított, s mire észbe kapna, hogy visszaüssön, belemélyesztem a körmeimet a szeme alatti puha bőrbe, vigyázok azért, hogy ne vakítsam meg, csak valami maradandó nyomot hagyjak szép arcán, valószínűtlenül kezd el ömleni belőle a vér, erre már megint ököllel ver az arcomba, legalább négyszer, mire elterülök, akkor még oldalba rúg legalább ugyanennyiszor, egy reccsenésről pontosan tudom, hogy eltörte az egyik lengőbordámat, mire újra elhányom magam, már a cipőjét is felveszi, és azzal rúg fejbe, kicsi jut a nyersbőr fűzőkre is, számból folyik a vér, megint a spermája illatát érzem, a szeme alatt tartja a hányásfoltos gatyáját, azt hiszem, gyáva ahhoz, hogy megöljön, mit fogok mondani otthon az asszonynak a sebről, kedvem lenne most már tényleg kitolni a szemét, de nem bírok megmozdulni sem, jeget vesz ki a fagyasztóból, nyitva hagyja a hűtő ajtaját és bevágja maga mögött az ajtót, nem hallom a liftet mozdulni, akkor most tényleg kiveri előtte, gondolom, vért köpök, de a gecije ízét érzem, azt a lehetetlenül finomat, hogy basszon meg téged a kurva úristen, mondom, de nyilván vigyázni fog rá az ég, és reggel lesz, mire fel bírok állni az újabb hányások maradványaiból meg a határozottan növekvő vértócsákból, belátni, hogy majd valami váratlan utcai verekedésre fog hivatkozni, melybe ártatlanul és naivan keveredett, majd talán hátulról fogja gyömöszölni az asszonyt, ott legalább nem baj, ha a bebaszott zsidó kurva arcát látja csak, biztos durva is lesz kicsit, ám a feleség ezt éppen hogy élvezni fogja, miközben én bezárom a hűtő ajtaját, kezemben az utolsó üveg vodkával, s majd épp ő javasolja, hogy krémezzék be együtt a seggét, ezt akarja, és az az elragadó fasz kalamol majd anya seggében, egészen felpürésíti a szart benne, hozzáadja azt a finom gecijét, de az asszony nem fogja lefosni a faszát, igaz, élvezni sem nagyon élvezi a dolgot, csak megvárja, hogy apa, ez a drága ember, akit ok nélkül bántottak éjjel az utcán, beleélvezzen, majd kimászik alóla, ekkorra már a munkahelyemre is telefonálok, hogy beteg vagyok, de a titkárnő nyilván hallja hangomban a részegséget, nem érdekel, a feleség kúrás után kicsit vár, hogy sértődés ne legyen, de azt a bámulatos, ám immár szaros faszt mégsem veszi a szájába, aztán felteszi a gyereknek a tejet melegedni, kimegy a vécére és sírva könnyít magán, kicsit véres a szarja, nem baj, majd bekeni valamivel a sebet, gondolja, már ha megtalálja, nem fogod megtalálni, nem fogsz semmit sem találni, te hülye, mondom, amikor megiszom a vodka maradékát, és újra elalszom a konyha padlóján, orvoshoz úgysem megyek ezután, pedig talán felírna valamit a zúzódásaimra, adott esetben felajánlaná, hogy szívesen meg is baszna, de te sem találnál semmit, baszd meg, a forró, lucskos pinámon, a hatalmas csiklómon kívül, azzal sem tudnál mit kezdeni, pláne nem a különösen nagyra nőtt kisajkaimmal, te balfasz, motyogom, mielőtt elalszom a műmárvány kövezeten tökrészegen, mint előző este is, valamelyik irracionális bárban, egy kellőképp vonzó, bár látványosan buta pasi szorításában.

Geci a pina

Négyszer számoltam újra, mire beláttam, sose lesz meg. Pedig pontosan emlékszem mindre. Nincs legszebb. Van, amelyik fodrosabb, gömbölyűbb. Vannak, akik finomak. Vannak a szőrösök, azoktól úgy kell tangózni a számban, hogy ne nyeljem le az összeset. Én nem bánnám, ám amikor elkezdek öklendezni a fennakadt szőröktől, az már nekik se jó. De a borotvált pinákat és faszokat ki nem állhatom.

Persze van legszebb. Mindig az aktuális. Ha éppen görbe, rövid, vékony, vagy ellenkezőleg, túl egyenes, hosszú, vastag. Hugyos, szaros, vagy alig száradt meg rajta a sperma, pláne, ha nem is belőlem csordult ki. Akkor éppen az. Főleg az.

Ezek mind nyomokat hagynak. Kívül is, belül is. Kiszívják a bőrt, ami olyan foltot hagy, mint évekkel ezelőtt, még az óvodában. De azt magamnak szívtam ki, és csak a könyökhajlatban. Előredőltem, beleszagoltam, mintha émelylegtem volna, finoman húzódtott hátra a nyelvem. Csak akkor hagytam abba, amikor feljött a keserű epe. Mint a méreg, de azt hittem, játszom. Aztán takargatni kellett a vörös pettyeket, a nagy foltot, mert hülye vagy, fiam. Lehetetlen volt azokat az éktelenkedő rózsákat elrejteni. A nyomok maradtak, nem tudtam elég sokáig elszámolni. Később az erőszakosak és a gyávák is ezt akarták. Beleharaptak a nyakamba, a nyakgödrömbe, a vállamba, az ujjamba, a derekamba és a seggembe, a combomba, a térdhajlatomba. Nem puhítottak meg, nem akarták, hogy megnyíljak, szárazon szeretik, és durván. Mint én. Nem tudom, te hogy.

Szeretem a félholdakat a testem különböző pontjain, szeretem a vörös hegeket, a frisseket és a gyógyulókat. Körömmel vagy foggal, de annál jobb, minél lehetetlenebb módon kerülnek rám. Dörzsölni lábujjal, sarokkal, addig, míg sebes nem lesz. Egyszer próbáld ki. Vagy kifacsarni a testem olyan képtelen pózokba, hogy aztán kisebb-nagyobb duzzanatokat, rándulások keletkezzenek. De a műfaszokat és a bilincset felejtse el.

A régebbi nyomok eleinte zavarba jöttek az újabbaktól. Az újabbak mohók voltak, követelőzők. Állandóan kérdéseket tettek fel, amelyekre rögtön választ vártak. Nem lehetett nem szólni. Ha nem is akartak, maguktól kezdtek el beszélni a régi hegek, mintha félálomban, dadogni; motyorogtak éjszakánként.

Az újak reggel hallgattak. Akkor a régiek ijedtek meg, vágta egymás szavába, de az újak némák maradtak. Nincs mit mondanunk, mondták. Aztán az egyik éjjel egy néhány hónapos heg nem bírta elaludni. Valaki egy óvatlan mozdulattal belemart, égetett a frissen felsértett seb. Ő hallgatta ki aznap éjjel a duruzsolást. Később úgy mesélte, egészen különösök voltak a szagok is. Egyszerre kavargott a levegőben mindaz, ami külön-külön ínycsiklandozó, és kavarta fel az ember gyomrát. Amit látott, formák kavalkádja, a felismerhetetlenségig egymásba gabalyodó fodros, gömbölyű. Amit hallott, arról nem volt mit mondania. Igazából nem emlékezett a szavakra sem. Reggelre elfelejtett beszélni. Ez a baj velünk, nyomokkal, sugdolóztak az újak, tartsd a szád, förmedt rá egy varas, vastag csík.

Azokkal is kezdenem kell valamit, akik belül vannak, ormótlanak, és egyre nőnek. Mint egy hatalmas kelés az ember testében, amit először nem veszek komolyan, elmúlik ez is, mondom, majd megint nem bírok szabadulni, puffad tőle a lábam, fáj a derekam, és határozott alakot öltenek a csigolyák közti rések. Szeretnék lefeküdni, kinyújtóztatni a fájdalmat, beledörzsölni a matracba, hogy aztán le lehessen seperni, mintha hajsza vagy mohotka lenne, hogy megint ne kelljen tudomást vennem arról, hogy van derekam, gerincem és csigolyáim. És hogy dagad rajtuk a vaskos hús.

De most nem hanyatt vagyok, szorosan lefogom a szemhéjaimat, ahogy kérted, a hasam mélyre süllyed a matracba, a csípőm is megemelem neked. Nincs benne köszönet, egy mázsa. Csak azt várom, legyen már vége, közben mindenféle gondolkodom. Sosem megy, hazudok magamnak, élvezem. Hogy domború vagy homorú, szeretném, ha tőlem függne, szeretném, ha lennének zsebből előrántható képeim, mint valami idióta tréningen, ahol olyan biztosan tudtam állni, egyáltalán két lábon álltam. De már látom Fruzsina orrát, ilyenkor mindenbe betuszkolja magát az orra, szaglászik körülöttem, én meg szeretnék hatalmasakat fingani, hogy érezzen valamit belőlem is. Máskor Robi farkát érzem a számban, jelezni kellene valahogy, hogy azonnal le fogom hányni, de azt is érzem, hogy jó, hogy neki most kibaszott jó, és akkor talán nemsokára vége, bírjam már ki, közben Fruzsina orrára gondolkodom, és el is fingom magam, ami most valójában messze visz Robitól, a farkától, és a pöffögő gecitől a számban.

Emelem a csípőm, a krém még mindig hideg, ha tárgyként tekintek magamra, belátom, mennyire képtelen ez az egész, mennyire nem vagyok jelen egyik pillanatban sem. Most már igazán fáj. Milyen mélyre lehet menni egy emberben, istenem, szétszakítasz belül, hasít belém a felismerés most, mert most pont olyan, mintha széthasadna a szövet, mikor a vásznat tépik hirtelen mozdulattal, ránts rajta, tépd ketté, csinálj valamit, mert így használhatatlan. Tágul a seggem, tág minden pórus az arcomon, csupa veríték vagyok, és meleg is, párolog a köldök tájékán az izzadság, talán bűdös is. Te meg nagyon dolgozol rajtam. Kis édes.

Igazából tudom, hogy bűdös és rossz ízű a testem. A lábaimhoz évek óta nem ferek hozzá, a vödörbe kell beleállni, és lötybölni a vizet, hogy leázzon róla a kosz. Szüretelek a konyhakövön, vihogok hangosan, taposom a gombát, ezt úgyse hallja senki. Az egyik lábam mindig a hideg kövön áll, úgy egyensúlyozok, mert az is egy csodaszám, ahogy lábat cserélek. Szuszogok, mint a kurva úristen, és már megbántam százszor, hogy megeresztettem a vizet, ezek úgyis mind a szagért jönnek, minek a céció. Az se semmi; bizisten, alig látom a körmöt, rábiggyed a hasam, úgy kell a nyakam nyújtogatni. Persze nem vesztek sokat, hártás lapokban válik fel, rohad a köröm, tiszta gomba az egész. Mondta az orvos, hogy ezt le kéne szedni, jobb lenne, higgye el, magának is. A faszomba ezzel, még hogy leszedni, egyszer láttam ilyet élőben, akkor az anyám rántotta le a papucs sarkával a bátyám körmét. Csak úgy csusszant a köröm, mintha vajból lenne, a bátyám meg visított, nézett mindenki, mi a fasz van, ömlött a vér, vagy öt percig álltak a csap fölött, folyatták rá a hideg vizet, hogy ne bőgjön. Hogy a jobb mutatóujjammal belenyúlok a fülembe, azt még épp elérem, a hallójáraton csúszik be a körömöm éle, csupa lepattogzott vörös lakkmaradék pereg ki majd a matraca éjjel, a porcos felső rész mocskát is kipucolom, aztán lenyalom az ujjam. Lakkostul, zsírostul. Le a puha, a cukorkemény és a nyúlós, ragadós csipát. Belenyúlok az orromba is. Kipiszkalom a síkos taknyot, lecsippentem róla a beleragadt

fekete szőrt, és a fogaim közti résen húzom át, hogy a nyelvem hegye végre beljebb lökhesse a gyomrom felé. Megemészttem a fülzsírt, a megszáradt szappant, amit úgy kellett előkotorni, a sűrű csipát és az orromból kilógó csápokat. Meg én. Szeretem a testem. Höröghetnél halkabban. Idegesítesz.

Mert a gyomromat nem adom. Emlékezni akarok az összes lenyelt gecire, fikára, zsírra. A tiedre is, ha leszopatod magad. Hogy este majd úgy húzzam magamra a paplant, hogy nehéz legyen a gyomrom, arra aludjak el, hogy nem nyelem le többet, nincs az az isten. Aztán álomban úgy keverem ezt az egész szart, ahogy neki tetszik. Mert van.

A pinámmal mindig szerencsétlenkedek egy sort. Próbálok beleülni a zománclavóba, a lavórt a wc-ülőkére tettem, mert nem bírok leguggolni, de amikor a szappanért nyúlok, leborítom az egészet a kőre. Elönt a düh, csörömpöl, pattog a zománc, aztán fogom, ami a kezembe akad, a sarokban ott a felmosórongy, belemártom abba a piszányi vízbe, a szappanra is szarok már, úgyse értem volna el magam, szóval, fogom a rongyot, és próbálok azzal lötybölni a pinám. Csontszáraz marad, beleülök a tócsába, irtó hideg a víz is, a kő is, tárogatom a combjaim. Na, így legalább éri valami víz. Egyre pirosabb a padlócsempe. Persze napok óta akkorák a melleim, mint két öt kilós görög-dinnye, meg fáj a hasam alja, mint a háborodás. Egyvalamit szeretek azért ilyenkor. A melleimen azok a bőrszakadások feszesebbek lesznek, mint valaha, olyan, mint a csiganyál. Szépen csillogok, mint a karácsonyfa.

Sosem tudom, hogy fogok felkelni, inkább hátra vágom magam, így jobban szétterülnek a hurkák és a melleim, kicsit könnyebb a derekam, és éri a hátam a víz. Így kitevülve mindig beugrik egy kép, Bori és az ő hatalmas csiklója. Meg tudtam veszni érte. Ő meg azért, ha rám ülhetett. Ahogy az arcom fölé terebélyesedett, mindent betérített a hatalmas csikló, elvigyorodtam, büdös kurva, aztán mohón nyalni kezdtem. Egyre nedvesebb lett tőle a szám, az orrom, az állam, nem győztem nyelni, aztán már az arcom is csupa lucsok lett. Amikor felsikoltott, kiharaptam belőle egy darabot. Olyan aprót, hogy észre se vette, a fájdalomra mai napig érzéketlen, kedvemre játszhattam a kiharapott hússal, amíg élvezett.

Gyerek, te már alszol. Érzem, ahogy töpped bennem a farkad, ha jól számolok, és igen, az legalább két-három perc. Gyerek, jobb lenne, ha hallanál.

Ezek mind nyomokat hagynak. Imádom a csöcsöd, tiszta gedva, a pinád is olyan pudvás, mit számít, ha beléd verem? Aztán dugja rögtön utánam a farkát az ultrás vízbe. Ott a vödör a sarokban, alig kell kettőt lépni. Baszd meg, még csorog belőled a geci. Nem baj, nyanya, én nem akarok gombás lenni. A fenét. Azért jön mind. Hogy hátha. Hátha elkapják, elkapnak valamit, vagy átveszi a bőrük a szagomat.

A nők dolgoztatnak inkább. Mert ők otthon felszopnak, leszopnak, nyelik azt a csumás tejet, rájuk meg szarik az úristen is. Na ezért kell az a kibaszott fűrge nyelvem. Meg az ujjam. A kezemre muszáj vigyáznom, havi egy tubus vörös lakk a kiadás. Az többnyire jó nekik. Attól elhiszik, hogy ápolt vagyok, finom, de inkább hitetem el én velük azt, hogy ők a kiskirálylányok. Hogy az a kurva borsó szúrná ki a veséjüket. Mert hisztis picra mind, aki idejár, a cekkert az előszobában hagyják, ott van apának a sör, a gyereknek valami csoki, a diétás joghurt meg a müzli, nevetséges, mindig elmesélik, hogyan tömik magukba a büfében vett péksüteményt, aztán rohannak a céges budiba az egészet kihányni. Van pofájuk büszkélkedni azzal, hogy a rekordidőm negyvennyolc

másodperc, két kakaós csiga meg egy balaton, azt csinálja utánam az a húgyagyú. Ilyenkor fingom sincs, kire gondol, szarok is én rá. Csak úgy csattan a diplomás szatyor a padlón, a retikült a sarokba vágják, pedig már szoltam, hogy egyszer beledobják majd az ultrába, és akkor lesz sírás-rívás, de érdeklí is őket, apa vesz újat, ha kell, csak vetik szét a picsájukat, mintha egy éve nem kúrta volna meg őket senki. Hogy nyanya, kezdjél nyalni, mert négyre megyek a gyerekért. Én meg nyalok.

Fel kéne ébresszelek. Hogy húzz el innen minél előbb, hogy abba a vödörbe a bűdös életbe sose mártogasd a farkad. Nem is értem, minek jöttél utánam. Kész kabaré volt, a lépcsőket kétszer ennyi idő alatt szoktam megmászni. De neked be nem állt a szád, helyetted kapkodtam a levegőt, és találgattam, hátulról akarod-e majd vagy szemből. Egyáltalán akarod-e. Baszd meg a zsilatted. Belém még ember így nem kapaszkodott. Szűköltél, te gyerek. Persze az egésztest részletesen kitervelted. Hogy én pont jó leszek erre. A bűdös ribanca. Senki nem fog gyanakodni. És ez a hájas, dagadt test majd elbír veled, ha az utolsó pillanatban meggondolnád magad. Rohadj meg, gyerek. Nem bírta volna valaki mást kinézni magadnak? Csak nem akarom egyedül. Csak jó lenne, ha valaki lenne mellettem. Zagyváltál összevissza, én meg valami kibaszott johannának érezhetem magam. Négyyszer számoltam el százig, ahogy kérted. Kétszáznál gördítettelek le magamról, akkor vettem észre a félholdakat a csuklódon. Milyen szépek ezek a vörös holdak. Csak maszatolódik. Össze fogja kenni a lepedőt. Most mi a bűdös istent csináljak veled?

Tökéletrajz

Születtem Farkas Gyuláné István kartondobozi lakos visszahúzóódó értelmiségű, mások által hülyének mondott de szerintem ez túlzás csak szimplán okos egy szép nagy kukában láttam napvilágot pedig Mózes is lehettem volna akár ha helyette vízbe fojt az anyám akit úgy hívnak Mama mint ahogy József Attila az övét ebből gondolom hogy lehetett köztünk valami rokoni kapcsolat talán de én a kötött versformákat és pulóvereket szeretem mert olyan jó melegem meg a punkirodalmat azt hiszem meg Woody Allent szemüveg nélkül mer' én is szemüveges vagyok és úgy érzem ezzel engem kompromittál aztán nem jártam iskolába ezér' a következő sorba nincs mit írnom

tessék de akkor egyetemre hogy járhatnék egyébként további terveim meghízni egy kicsit és indulni valamelyik tévé új valóságójába ahol aztán lefogyasztnak és még fizetnek is érte ezt hívják tartós befektetésnek úgyhogy most erre költöm a semmit de naponta egyre kevesebbel fogok többet, mint eddig haladok a kitűzött cél fele jó régóta kerül egyébként a munka voltam pokoltornácépítő kisiparos de elűzött az iparüzési adó aztán biztonsági őr ugyanott ma pedig blogopédus és éjszakai padmelegítő de inkább csak költő így egyszerűen mer' egyik reggel egy ember véletlenül letelepedett egy általam foglalt padra aztán szépen káromkodott tudják olyan szív alakú volt a szája azóta szerelmes vagyok olykor-olykor de leginkább magamba szegény ember vízzel főz ugye ha már nincs mire verje magát csak a farkát legalább azt szépen tegye hát akkor festettem az első költeményem „she loves you yeah yeah yeah” címmel miután jópár évvel azelőtt ellopta tőlem valami liverpooli banda, azután három kötetem jelent meg világszerte „A/4-es csíkos füzetlapok 32 íven” „A/5-ös sima füzetlapok 26 íven” és „A/4-es füzetlapok 64 íven, vissza a gyökerekhez” címmel ezek világszerte bestsellerek lettek. Fájlalom hogy mélyebb tartalmú gyűjteményes köteteimet „Lelkikirics” „Őszirózsák a levéltetűn” és „Harmat zokog a talpam alatt” címmel minden kiadó visszadobta. Pedig „Tiszta szívvel” azt gondolom hogy még a 21. században is lehet József Attilát vagy Radnótit követni kettejükből gyúrok egy harmadikat magamat igaz ezért az összeadásért megbuktatnának még matematikából is de ez kérem IRODALOM! Én pedig fel nem adom...

(a szerzői példányokat és tiszteletdíjat a mennyország szegényeinek ajánlom sokszere-
tettel)

Versek:

⟨Év⟩a, ⟨Ó⟩, ⟨Lúció⟩

halból lábikrává lesz a mese végén Ariel,
(Év)a, (Ó), (Lúció)val csalja Ádámot a kiskertben,
mindannyian okosak vagyunk csak a hülyeség szinkronizál,
mert mindenekfelett, a majmok helyett

Mészöly Kálmán ül a fán.

nem én

nem én.
aki írni tanított,
csak az volt a költő.
így ha egyszer mégis
azt mondanám magamról,
igazat szólsz
ha rámripakodsz:

azannnyád!!!

bizonyíték, gyilkosságra

mint hőmérőn szökik az agyba a vér,
megfogta kezét a barnítókrém
a másiknak meg fehér maradt a torka,

pont, mint Michael Jackson orra.

pénztelenül

édes arcodon keserű a könny ha
hívod és ő rád köszön épp úgy mint a
rögzítőn: előfizető a hívó
szájra nem adhat

Óhhhhhhhhhhhhh!

(csak ha előtte túlfizet
még jónéhány menetet...)

kelt.

1969. november 27.,

Vecsés.

*eme szapphó-i strófa ifjú éveimből való, a versvégi kiszólás sorminta, de a közönség
együtthangzó bevonásaként is felfogható.*

Borbély András

Ez is kész

Pillanat – szólsz,
és magadra csukod a WC-ajtót.

Nem bírom ki:
rátapadok az ajtóra, mint a pók,
hallgatom, hogyan csurog
szakadozott szólamokban
a meleg vizelet, a tiéd,
hol erősebb sugárban,
hol meg tompán
serceg a porcelánon.

A vízhólyagod megfeszül,
elernyed, hogy megint
megfeszüljön, szinte a
tenyeremen érzem a
lökötését.

Most nagyon fáj.
Látom az arcod:
sziszegsz és szenvedsz,
utálsz engem is,
annyira fáj.

Még pár csepp,
utolsó levegővételek,
idő, míg kisimulnak a vonások,
hogy semmit ne lássak.
Még pár perc,
szülés utáni nyugtató.

Felfáztál!
Mire kész vagy,
lassan kész ez a vers is.

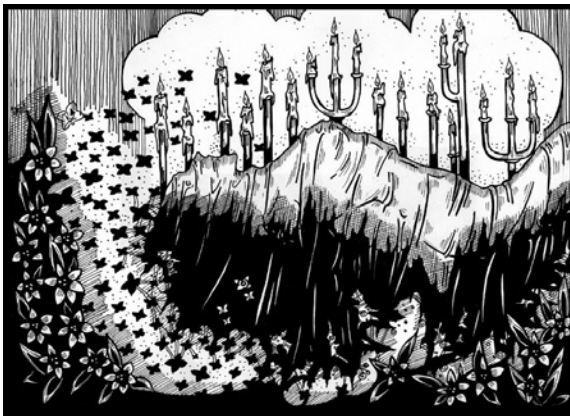
Orthmayer Kinga

tönkremegy itt minden
a kések és a villák
s a lucskos fények
szememet kettéhasítják

szerveim szertelenkednek
tereim magukon kívül teremnek

minden, mi összedől
azt mondják: miattam
minden, mi helyrejön
azt mondják: nélkülem

fejem a falban
kövem gyomromban
lélegzésem csupa ki nem mondott szóban
egyre halkabb.

Újránélesztés

automata szívmasszázs
görcsölő kis szívemre
finom ujjad épp jó
defibrillátor lehetne

automata szívmasszázs
egy póz után egy árnyék
megint póz mielőtt teljesen
életidegenné válnék

automata szívmasszázs
sok ezer néma válasz
pohár alakban várja a víz
míg egy poharat aláráksz

automata szívmasszázs
ernyedten sietve
a hang és a pislogás
között egy szívhang elejtve

a pontra ott a mélyben
a tó vizén a kék ölen
ahol végleg ottmarad:
én meg én vagy te meg én.

Csepregi János

Magenta system I-II.

I. Online apokalipszis

fizika óra után
eljött a végsőítélet ideje
s te száműztél hétszázöt
ismerősöd közül
a közösségi portálon kívüli
külső sötétség birodalmába
s én rögtön tudtam
hiába marna arcomra heget
megannyi keserű könnyem
nem térítene jobb belátásra
az adalékanyagoktól lágy
kóla ízű fogcsikorgatás
leckeírás helyett esténként
már sosem chatelsz velem
kedveskedő e-cardjaimon
hiába hemzsegnek ezután
a photoshop által
gyönyörködtetésre génekezt
állatkölykeim,
hiába küldök
majd vicces idézeteket, képeket
megszelídíteni magad többé
már úgysem engeded
hiábavalóvá lesz szerencse
egészség, boldogság, áldás
kárnak ítéltetik minden átok
s a számtalan baljós prófécia
nyomodba szegődő sorvadásról
köremailjeimet nem küldöd
tovább többé már soha

II. Magenta rapszódia

Lekapcsoltál gépedről
s életben maradni
rosszabbnak bizonyult
mint maga a halál
a bensőmet mardosó kínra
már anya diétás csoki pudingja
sem hoz legalább
múlándó enyhülést
lelkemre lassanként
durva plasztik szarkofágot
von az örökkévalóság
s mindez csak mert
rosszat súgtam neked
mikor az elektromosságból feleltél

mégsem haragszom rád
bűneid emlékéet kőszá
elektronokként
tovább sodorja majd a töltésáramlás
rájuk többé nem emlékezem

bizony jól gondolod
most búcsúzom...
hisz minek is élnék tovább?
ha már az itthoni
ADSL-jólét evangéliuma
sem árasztja el
új reménységgel csontjaimat
magamra maradtam
legjobb barátnőm arca
fakuló emlékkép csupán
a képernyőbe égett pixeleket
lassan magába emészt
a készenléti állapot
s hiába mondja apu:
legyek kemény, mint a guruló kő
– bár ez a szöveg szerintem
amúgy is tök ciki –
rajtam már senki és semmi
nem segít
kérlek, bármit tettél is ellenem
ne érezd magad hibásnak
ne gyötörje a lelkiismeret
olthatatlanul sejtjeid
de tudd, hogy a lelkem vérzik
s ez a vér már nem magenta
s már nem is rózsaszín

Fehér László

A bardonini ügyvéd*

Azon a nyáron minden a kövek körül forgott. Elsőre nem volt feltűnő, a mánia lassacskán szivárgott be, alig észrevehető zümmögésként az alapzaj alatt. Itt-ott elejtett jelek, fokozatosan áttörve a véletlenek elfogadható szintjét. Nálam a postaláda lehetett a döntő.

Felhoztam azon a párás reggelen, mi volt benne, vagy megnyitottam, nem emlékszem. A méreteim miatt éppen nem aggódott senki. Jó jel, nem aggódtam én sem. Ajánlottak karnaki ingatlant, meglepetésekkel teli utazást a Húsvét-szigetekre, sportolási lehetőséget majdnem valódi fegyverekkel. Majdnem valódi, hangsúlyozta az anyag, és a szövegből nem tudtam eldönteni, ez azt jelenti-e, majdnem úgy néznek ki, mint az igaziak, vagy majdnem valódi sérüléseket ejtenek. A képanyag alapján erre is láttam esélyt. Az elégedett vendégek rikítószárga mellényekben vigyorogtak a fedezékekből, magasra emelve a fegyvereket. Akadtak önkéntes segítők is a helyi emberanyagból. A szöveg animátoroknak hívta őket, de ezeket egyszer sem vették közelről. Elmosódott, terepszínű foltok a menő, elkent képeken, arc nélkül. És egy ajánlat a bardoniai biztonságról, ez a márkanév talán egy adóparadicsom szigetcskéé lehetett, vagy egy biztosítóé.

A tévé éppen alapkőletételről szövegelt. Az új évezredben fontos a hagyományok átvétele, mondta egy arc a mikrofon mögül. Nem titkosították, semmi pixelesítés, ám a pofának így is sikerült a totális jellegtelenység álarcát magára öltenie. Próbát tettem, félrenéztem egy egész percig, majd vissza, megint félre. Hiába. Egy vonását sem tudtam felidézni. A fickó lopakodó, az arcmemória kísértete.

– Közös ügyünkről van szó. Az emlékekből nem juthat mindenkinek, de a szellem mindannyiunké, és azt hiszem, nem túlzok, ha a karnaki oszlopok egy darabkáját helyezem el most, és azt állítom...

A szónok természetesen maradt, ahol volt. A kék selyembe burkolt kődarabot, ha az volt, egy egyenruhás alak vitte le egy árokba, kicsit időtlen ünnepélyességgel. Az árok a térdéig ért, de az alak gyorsan kiegyenesedett és hátralépett, mintha mielőbb vissza akarna állni a díszsorfalba. Az árokról sortűzek jutottak eszembe, meg az, milyen távol van ez már az új évezredtől.

Megszólalt a telefon. Felemeltem, lenyomtam egy gombot. Flange, a baleseti tanácsadóm szólalt meg.

– Jó reggelt. Remélem, jól vagy.

A kép visszaállt az arcnélküli szónokra. Végigvettem, mi mindennel rukkolhatnék ki a tanácsadómnak, és rájöttem, nem sokkal.

– Elmegy, köszönöm. Bekapcsolnád a tévét?

– Mindig be van kapcsolva. Mi érdekel?

– Négyszázötven. Nem láttad az elejét véletlenül? Mit avatnak?

Ez a blokk közben véget is ért. Reméltem, legalább a végén, az összefoglalóban megemlítik, mi alá temették el a karnaki követ, de túlságosan levettem a hangot a telefon miatt. Aztán hirtelen fel, hiába, már csak az üvöltött, mitől olyan jó az eredeti vallartai faragvány a fürdőszobába.

* A szöveg a PRAE.HU gondozásában hamarosan megjelenik a szerző novelláskötetében.

– Mitől is...

– Micsoda? Mi mitől jó? – A zajokból ítélve a tanácsadóm a csatornát kereste.

– Az eredeti.

Halkabban, felgyorsítva hallottam ugyanazt a telefon túlsó végéről. A tanácsadóm rá talált a hálón, és újra lejátszotta a nagy képernyőn.

– Ez az, amiben nincs feltétlenül igazad – mélázott a csipogás mellett. – Amivel persze távolról sem akarom azt mondani, hogy a te igazságsíkod kevésbé érvényes. Mindannyiunknak megvan a maga igazságsíkja.

– Láttad az arcát?

– Igen. Elég unalmas. De úgy érzem, nem ez érdekel igazán. Mi újság ezekkel a kövekkel?

Rádöbbsentem, elsőre nem olyan könnyű megfogalmazni. A jövő korvonalai forogtak előttem a homályban, de hogy pontosan merre, inkább éreztem, mint tudtam.

– A kövek léteznek, nem? Úgy értem, ott vannak mindenhol...

– Persze. Ebben a pillanatban is itt van egy az asztalomon.

Fellángolt bennem valami, és kedvem támadt megölelni Flangot a telefon másik végén. Íme, ő is tudja. Nem vagyok egyedül. A rejtelmes együttrezgés persze feleslegessé tette, hogy tovább magyarázzak. Minek, ha a másik felem úgyis mindent tud. A tanácsadóm viszont nem ítéltette elég megvilágosítónak a hallgatást, kis idő múlva mondta tovább.

– Tehát itt van. Persze, hogy létezik. Nem olyan jó, mint a karnaki, de a dobozon azt írták, úgyis mi töltjük fel. A dokumentációban meg azt, hogy nem szabhatják mindet az egyénre. A lényeg az örökkévaló lényekben rejtőzik. Amelyeknek az... avatárjai vagyunk. Mint egy fórumon, érted?

A párhuzam sértően alantas. Kikapcsoltam a tévét, hogy magamra maradjak a város hangjaival. Valami zümmögött az ablak előtt.

– Annyit én is tudok, mi az az avatár. Csak azért, mert ráírták a névkártyádra, hogy tanácsadó...

– Azt is ráírták, hogy *baleseti*. Egészen biztos vagy benne, hogy nem karcoltad meg magad mostanában? Semmi?

Amilyen hirtelen csapott át a fejemen az öröm, úgy jött most a csalódás. Nem hagyom eltéríteni magam.

– Egészen. Egy botlás nem sok, annyi sem. Beszélj a kövekről!

– Úgy érted, a *kőről* itt az asztalomon...

– Igen, igen. Tényleg karnaki?

Flange sóhajtott. Próbáltam felidézni a kő alakját a sírásó alak léptei mellett, a kék lepelben. Kár, hogy nem láttam belőle semmit. Mennyi időt tölthetett el a karnaki síkon, ha ez egyáltalán az a Karnak, nem a francia, vagy amit most építettek helyette, ki tudja hol. Mi alá helyezik el egyáltalán újabb, ócskább és sokkal laposabb évszázadokra?

– Hé! Mit is avattak itt?

– Kultúrközpont. Nem nagy ügy. Összeurópai, lesz tengerpart, pálmafák meg gördeszkapálya is. Át akarták helyezni alá a régi Karnak szellemét, ennyi az egész.

– A kő! A kő tényleg onnan való?

– Ugyanabból a *sorozatból*. Mit számít? A lényeg a lélek, hányszor mondtam már, a lélek pedig bennünk...

Hiába kapálózom. Valahogy át kell adni a sejtelmes megérzést, de mit tehetek, ha nincsenek rá szavak? Szerveznünk kell valamit a tanácsadómmal. Beletúrtam a röplapokba az asztalon, és próbáltam elpislogni a monitorig, a másik postaládába.

Maradhatott néhány foszlány az együttregzésből, mert Flange is rögtön az utazással folytatta.

– Akár megkarcoltad magad, akár nem, harmadszorra szóltak a biztosítótól. Nem lehet így tovább. Ha felületnek mentél, valahol hordoznod is kell a reklámot.

A zümmögés erősödött. Nem néztem oda, inkább végigfuttattam magam előtt a lehetőségeket, mit hordozhatnak. Rágógumi, kakaó, faragott székek. Az egyiket napokig kell rágni, ráadásul bármelyik pillanatban lerohanhatnak a tömegből a beépített csókemberek, hogy bizonyítsák, az igazi bármikor beüthet, és frissességet csak a Minterfresh adhat. A kakaót inni kell és mosolyogni, nem rossz, csak unalmas. A székben ülni, fejedelmi kisugárzással, mint akinek egyáltalán nem létfeltétele ez a faragott szék, de megengedheti magának, és egyszerűen megvette, szívesen mutatkozik vele. Flange szerint ez ment nekem a legkevésbé.

A jövő csomópontjai halványultak, de miközben bánatosan távolodtak, határozottan menhírekké kezdtek változni. Lassú hullámokat vetettek a szürke homályban, ami a jövőm. Mozgó oszlopok, íme, az ősidőkből nyúlnak vissza a tévém és a tudatom falára. Döntsön a véletlen, azaz az ő hordozója. Kisvártatva meg is szólalt.

– Megvan a neked való – mondta a tanácsadóm. – Húsvét-szigetek. Prezentáció, semmi más, még bele sem fogsz izzadni. A mosolyodat azért túráztathatod egy kicsit előtte. Úgy veszem észre, mintha megkopott volna.

Biztosítottam, hogy ez csak az állandó otthonülés, a távmunka és az elvonás hatása. Monitorokra mosolyogni mégsem ugyanaz. Kértem néhány további részletet a munkáról.

– Kihasználjuk a maradék hírneved, amennyit még össze tudunk kaparni. Kezet rázol a vendégekkel, velük együtt tapogatom a szobrokat. Azaz nem is vendégekkel, *meghívottakkal*, jobban szeretik így nevezni őket. Kiválasztott társaság.

– A szobrok, ezek ugye azok a szobrok?

– Miért, van ott másik?

– Csak abból gondoltam, hogy Húsvét-szigetből is csak egy van...

– Tettek mellé két másikat. Húsvét-szigetek, és az államalakulatot is kivették a chileiek vagy kicsodák kezéből. Most már nemzetközi, és igen, annyi szobor, amennyit csak elbírsz. A csomagodat már összerakták.

A hajóút rövid volt és könnyörtelen. Az első napon Flange megmutatta azt az elvileg karnaki kódarabját, de nem tett rám mély benyomást. Nem sok időt tölthettünk a fedélzet felett, alatta pedig eléggé összerázódott a nemzetközi társaság, bár az ügynökségnél valószínűleg nem ezt értették rajta. Találkoztam egy csapat felnőtt iskolás lánnyal, azaz meglelt nőkkel, akik fiatalra maszkírozva majd a célpontokat adják egy fegyveres csapatépítő tréningben. Bevettem mindent, amit csak találtam tengeribetegség ellen, és bevettem magam a társalgásba. Az utasoknak szánt bárban nem kapcsolták fel a világítást, vészfények voltak sárgás homályba mindent.

A nő szemben profi mosollyal kapaszkodott az asztalba. A terepszínű szerkóban úgy festett, mint egy kiképzőtáborban nyaraló titkárnő. A körmét már levágta, sminket nem tett fel. Ő szólalt meg először.

– Jó estét! Ön is érzi...

Nem volt könnyű eldönteni, mennyit oszthatok meg vele. Flange felhívta a figyelmem a konkurenciára. Ártalmatlannak vélt kérdéssel próbálkoztam.

– Hogyne érezném – szorítottam össze a fogam, és szintén megmarkoltam az asztalt.

– Tudta, hölgyem, hogy a Húsvét-sziget eredetileg egyedül volt?

Mélyen alattunk a raktérben mintha felemelkedett, aztán átborult volna valami. Kövek robajlása a tenger zúgása mellett.

– Az alapoknak azért én is utánanézttem – mondta erre a nő, enyhe csalódottsággal vagy lenézéssel a hangjában. – Csak azért, mert fegyveres tréner vagyok...

Elfordította a fejét, talán rendelni akart valamit a bárpult felől, amit a homályban csak sejteni lehetett. A pincérek árnyalakjai csörömpölő tálkákkal botladoztak asztaltól asztalig, néha lehajoltak valamiért. Nem tűntek sokkal gyakorlottabbnak, mint az utasok.

– Két ásványvíz lesz – sziszegtem a homályba, bár nemigen bíztam benne, hogy bárki hallja. A nő visszafordult, és ekkor csillant meg a nyakán a második kő. Talán nem is a csillanás a megfelelő szó erre. Sima, tompa felület, mégis kiviláglott a nő barna bőrének hátteréből. Egy pillanatra felmerült az örült gondolat, hogy a gazdája az összeurópai kultúrközpont alól ásta ki, és lehasította belőle ezt a kis, alaktalan darabot. Körömnyi az egész, nekem mégis mindennél többet jelent.

Túl sokáig meresztettem a szemem az időtlenségben. A nőnek feltűnt, mire merevedtem rá annyira. Biztos voltam benne, hogy felesleges a kerülőút. Ha neki is ott van a köve, tudnia kell, és különben is, a szájából hallottam egy perce.

– Azt mondta, érzem...

– Csak ha ön is érzi.

Elegem lett a rejtjelekből. Egy tányérvájtba szegeztem a tekintetem az asztalon. Beletenyelereltem, és a nemzetközi bárpult sokhangú nevetgélését és a vihart túlkiabálva megpróbáltam végigmondani. Nem érdekelt, ki hallja még.

– A kő itt a nyakában, asszonyom vagy hölgyem, egyértelművé teszi, hogy ön is hisz benne. Csak a kövek menthetnek meg. Tűrhetetlen, mit művelnek manapság, széthordják az összeset, pedig mindannyian a kövektől függünk. És az ősi bölcsességtől, egyet sem szabadna elrángatni! Okosabbak voltak, és nem véletlenül tették oda. Úristen, mit viszünk és hová? Önnek, asszonyom, elárulom, álmokat láttam, meglehetősen nyomasztó álmokat...

Megint mosolygott, de az elnéző tekintet mellé némi cinkosság is járult. Egészen biztosan. Nem én képzeltem oda.

– Nem hagyott le valamit?

– Mit? Ja, elnézést, asszonyom. Vagy hölgyem.

Csak a kezem kéne kinyújtanom, és megérinthezném. A hullámlásban nehéz lenne elsőre eltalálni, még nehezebb kimagyarázni, mi után nyúlok. A darabos, mázsás tömeg a hajófenékben ezúttal némán gördült vissza, a másik oldalról az egyikre.

– A kövek fontosak – ismételte meg a tréner, amit én is tudtam. A bárpult felől egy alak bizonytalan mozdulatot tett felénk, majd visszafordult. – Ezzel én is tökéletesen tisztában vagyok. Épp ilyen fontos, hogy legyen jó ügyvédünk. Önnek van ügyvédje?

Flange és a szerződésai jutottak eszembe. A jogaimról kevés szó esett bennük, annál több a feltételekről.

– Régen egészen mást értettek az ügyvédeken...

– Tehát nincs? Engedje meg, hogy ajánljak egyet.

Nem, ilyen elmélyültséggel ez nem a személyes marketing. Nem valami felesleges konstrukciót akarnak a nyakamba sózni, hanem olyan titkot, ami tényleg számít. Hallgattam és vártam.

– Ez az ügyvéd igazán a mi szükségleteinkkel foglalkozik. Mindannyiunk szükségleteivel. Tudja, mitől hiányzik annyira a bolygónak, mit mozdítottak el vakságukban...

– Hol találom meg?

– Majd ő megtalálja. Elég, ha hallott róla.

Azzal két kézzel feltámaszkodott, és még egyszer megvillantva a csodálatos követ, menni készült. Nem hagyhattam, hogy ilyen hamar vége szakadjon.

– Úristen, megmutatná?

Vigyorogva nézett vissza a válla fölött. Reméltem, a vigyort tényleg vigyornak szánta, nem csak kivillantotta a fogsorát.

– Ha jól viselkedik, megmutatom egyszer, mi marad a raktérben. És figyeljen az ásványvízre. A víz annyit jelent, mint tiszta fej.

Hihetetlen erejű hullám lökött egyet a hajótesten. A láthatatlan tömeg a lábunk alatt vagy egy másodpercig a levegőben lebegett, és akkorra robajjal esett vissza, hogy nehezen hittem el, még mindig egyben vagyunk. A nemzetközi társaság összeszedte tagjait az asztalok, padlóra rögzített székek közül, és idegesen viccelődött. Mire szétnéztem, a nő beleveszett a homályba.

Hagytam magam sodortatni még egy ideig a soknyelvű társalgás áramlatain, aztán a taktikai szünet végén visszatapogatóztam a kabinunkba. Kis csomagba botlottam az ajtó előtt. Felemeltem, bevonultam vele az ajtó mögé, és levágtam, hogy alaposan végignézzem. Fémrácsos dobozba zárt két üveg ásványvíz volt, mellette egy cédula: *Jogokat a köveknek*, ennyi állt rajta. Az üveg belső oldalán, a görbe felület és a víz által eltorzítva pedig a *Bardonia* szó.

A kövek egy időre visszahúzódtak, hogy annál nyugtalanítóbban jelenjenek meg újra. A szigetekhez közeledve persze senki nem engedhette meg magának, hogy ne gondoljon rájuk. A kis kövek formátlansága. Vajon hány hatalmas, mosolytalan arcot lehetne kirakni belőlük, vagy éppen hány óriási, elfeledett bölcsességű fejet robbanthattak fel, hogy hozzájussanak a szilánkokhoz? A nő honnan szerezte a magáét? Többé nem láttam, és az út hátralévő szakasza rövid volt hozzá, hogy mintegy véletlenül ütköztek bele mindenkibe, kössek ismeretéseket abban a halvány sejtelembe, hogy talán újra. Azt, hogy mi van a raktérben, mindenesetre nem mutatta meg.

Kitisztult az idő, úgyhogy a behajózást nyugodtan, a fedélzetről néztük végig. A sárgás, piszkosszürke partok felett nem lebegett semmi, se felhők, se köd, csak az égetően üres ég, szobrok pedig sehol. Nem mintha annyira vártam volna a találkozást. Az álmaim sűrűsödtek, a fejek baljós tudást hordoznak. Bármire képesek, hogy megosszák. A hiányuk azért mégis zavaróbb volt. Meg is kérdeztem Flangtól, míg összehúzott szemmel pislogtunk a szélbe.

– Hol vannak?

– Mik, a szobrok? Elszállították őket, biztos helyre... Sok a rongálás. De erről nyilván te is hallottál.

– Annyit hallottam, hogy lecserélik őket.

Tényleg nyomon követtem, mi történik velük, és mik történnek újabban a dzsungelmélyi templomokban, fiatalabb romokban, vagy az örök idő földjén, Egyiptomban a piramisokkal. A vihar miatt nehezen vettük a híradót, de aznap reggel megtudtam, hogy további anomáliákat észlelnek. Párizsban találtak egy eredeti azték anyagból faragott szekrényt. A tulajdonost perelik. A mobiltelefonok egyre gyakrabban mondtak csődöt.

– Neked épp felesleges aggódnod. Láthatsz annyi szobrot, amennyi beléd fér. Tapogathatod mindet, felvétel után tőlem akár vissza is mehetsz, és addig simogatod a kőarcukat, amíg akarod. Ha a gyártásvezető bele nem szól, de nem fog, hallott a lelkedről.

– Ez a sziget, ez a francos sziget itt előttünk – mutogattam a közelgő, fakó partra. – Ez egyáltalán az *eredeti* Húsvét-sziget?

– Mit számít? Egyik a háromból. A kövek eredetiek lesznek, és mindig azzal jössz, ez az egyetlen, ami számít. És ha rám hallgatsz, nem figyelsz rá, mikkel etetnek mindenféle új ügyvédekről. Dolgozik a konkurencia, ennyi az egész.

Magával a prezentációval hamar végeztünk. Napi három óra, míg a szobrok mellett pózoltam, és meggyőzően magyaráztam a kamerába, mennyire örülök, hogy itt lehetek. A hely szellemének láthatólag nem esett baja, bármit is műveltek a helyi kövekkel, mert a szigetnek egyszerűen nem maradt szelleme. Az első napokban azzal mentegtettem magunkat a másik előtt, hogy talán nem hangolódtam rá eléggé. Mihelyt végeztünk viszont a munkával, és rám szakadt a pusztítóan hosszú szabad idő, nem maradt kétség, hogy itt semmi nem rezeg együtt sem velem, sem mással.

A bevett gyakorlat szerint a vezetőség nem közölte, mennyi időt töltünk a helyszínen, nehogy a határidő szorítása zavarja a prezentációk egyensúlyát. Annyi mindenesetre világos volt, hogy a katalógus felvétele után még legalább egy hétig maradunk. Megkezdődött a lazulás és keveredés felelőtlen időszaka. Bejártuk a parti övezetet. Nem tartott soká, mivel a parti övezet azt a kétszáz méteres sávot jelentette, ahová a sirályfehérségű szállodákat, bungalókat és hordozható véceket telepítették a közönségnek. Beljebb a kopár sziget a szobrok maradványaival és a szögesdrót, amit láthatatlan, de annál hatékonyabb kis repülőgépek vigyáztak.

Az ásványvízről nem szóltam senkinek, és ügyeltem rá, hogy a csomagjainkat én vigyem le a kabinunkból. Napokig tartó habozás után megkóstoltam a színtelen, ásványtalanított löttyöt, és el is értem annyit, hogy tisztábban olvashattam le azt az egy szót az üveg belső feléről. Amikor csak el tudtam tűnni a vezetőség és Flange előtt, elmenekültem, és a szálloda különtermében, a legtávolabbi gép előtt kutattam a *Bardonia* szó jelentését.

Egy betű félregépelésével állítólag hívtak így egy iráni turistatelepet, ahol szinte eredeti agyagtáblácskákat osztogattak a körút végén. Akadt egy elsüllyedt földrész egy későn született legenda szerint, amit Arthur király nem ért el, pedig oda rejtett valami fontosat. Ügyvédekről egy szó sem. Illetve a végén, percekkel azelőtt, hogy feladtam volna, és csatlakozom a nemzetközi társasághoz, a piafoltokhoz és az édeskés füstfelhők-höz a szomszédban, rábukkantam egy hivatkozásra a sokadik link végén. Ismét csak egy személyes oldal, rövidke reklám, és hogy ne keressük. A bardoniai ügyvéd jót akar. Ha szükségünk van rá, megtalál.

– Elnézést, maga meghívott?

Felkaptam a fejem, és nem hittem a szememnek. A személyes tréner, a névtelen nő tette fel a kérdést. Pár horzsolással többet viselt, és egy kő helyett kettő lógott a nyakában. Felálltam, és beljebb könyököltem magam a buliba.

– Itt mindenki meghívott. Itt kezdődik Bardonia? Hol az az... ügyvéd?

– A hely mindannyiunkban ott van...

A nemzetközi csűrheben feltűnt egy mozdulatlan pont. A sárga neon ellenére a terem sarka sötétségbe borult.

– Azt hittem, az a lélek. És az ősi bölcsesség. Kér egy kis ásványvizet?

– Köszönöm, nem iszom. A bardoniai ügyvéddel mindenki találkozik, aki méltó rá. Ne aggódjon, a maga helyében minden okom meglenne a bizakodásra.

Meg akartam osztani mindent. Szaggatott előadásba kezdtem arról, milyen szörnyű, hogy mi tesznek a szobrokkal, és mennyire szeretnék legalább a régi tudás lába nyomába lépni. Áttörni valahogy a szögesdróton, és a valódi kőfejek üres talapzataiba lépni, nem csak a másolatokat tapogatni, mint a forgatáson. Érzem, mit művelnek a bolygó vonalaival. A mobiltelefonok is érzik, nem véletlen, hogy egyre gyakrabban csak a kásás sis-

tergés jön belőlük. Ha hiszi, ha nem, mindent megtennék, hogy megtaláljam a felvételt az alapkőletételről. Megnéznénk kettesben a szobámban, és a kék selyembe burkolt kőből, az ő nyakában fityegő kövek rokonától megtudnánk, mit temettek az összeurópai kultúrközpont alá, miféle rezgést. Csak az ügyvéddel találkozhasak egyszer.

A nő mosolya eltűnt, és hirtelen komolysággal kezdett magyarázni a sziget történetéről. Tanulságok és párhuzamok. Ugyanaz kicsiben, mint nagyban, hiszen ez Hermész óta közismert. A három sziget közül az egyik igazi, és a lakói egymás felfalására kaptak rá, amikor túl sok követ emeltek, és túl sokat akartak maguknak a régi bölcsességből. Aki igazán figyel, láthatja az összefüggéseket. Akiben maradt felelősség a bolygó és a testbe ágyazott lélektestvérek iránt, nem maradhat tétlen. Az ügyvéd tudja az utat, de ehhez bizonyítanom kell, hogy kész vagyok áldozatokra is.

Az előadás közben a nő a bálterem sötét sarka felé sodort. Apránként, lépésről lépésre, észre sem vettem. A neonfényben sárgás pálmák közé egy fotelt húztak, és a homályban egy alak ült az azték bálványok nyugalmával. Fél kézzel fogadta hódoló üdvözlését, és árnyalakján egy vöröses, enyhén foszforeszkáló nyakkendő és egy vigyor látszott, más semmi. Utazásom alatt a második vigyor.

A személyes tréner összezörögte két követ, és érthetetlen súgással a kezembe nyomott egy drótvágót. Odébb mentem. A mellékhelyiségben megtöröltem a homlokom, aztán szemügyre vettem az olló menő krómfelületét. Ismét egy cédulát találtam rajta az ismerős betűtípussal, rajta a felirat: *szabadjegy Bardoniába*.

Az éjszaka eseményei ma csak darabokban élnek az emlékeimben. Átcsapott rajtam a vakmerőség, az égi jelekből bátorságot merítve egyszerűen nekimentem a szögesdrótnak a nevetséges ollóval. Nem törődtem a kis, repülő örökkel, és akkor még nem figyeltem a sokhangú, kétségbeesett üvöltözésre sem a hátam mögött, amiből mintha kivált volna Flange fejhangú sikítása. Zuhanás, egy gödör feneké, vágás a lábamon, fájdalom. A fejem felett zümmögő, zöld fények ellenére különös elégedettség. Elértem a régi tudás üres helyét, legalább egyet a kifürkészhetetlen tekintetű, vak szobrok mély talapzataiból. A rezgések a helyükön, talán csak egy-kettő nyugtalanított.

Később, egy teljesen elsötétített szobában, valahol a szállodában történt meg a találkozás a bardoniai ügyvéddel. Az ügyvéddel csak a sötétben találkozhatunk, csak úgy láthatjuk, mi van a túlsó parton – már emlékeztem, nagyjából ezt suttogta a fülembé a nő, amikor utoljára találkoztunk. Nem láttam a szerződéseket, de a sötétben láthatatlan aláírásomat sercegő toll felett éreztem, hogy sokkal előnyösebbek mindennél, amit Flange vagy bárki más kínálhat. A bolygó sorsa tőlünk függ. Ha kell, a fájdalom eszközével is meg kell tennünk mindent húsbá ágyazott lélektestvéreinkért, ezekért a beszélő majmokért. Ha nem akadályozzuk meg őket, szétszakítják a vonalakat. A végén látni fogják, értük tettük.

Visszafelé repülővel mentünk. Nem figyeltem rá, ki szedi össze a csomagjainkat. Mentem még egy kört a kikötőben, és feltűnt, hogy a hajónk jóval feljebb emelkedett, látszott az oldalán a kagylók és a szennyezés koszc síkja. A rakomány eltűnt, és míg távolodtunk a sivár szigetekről, az egyiken, nem tudom, melyiken a háromból, egy eredetin vagy netán egy hamisítványon, tucatjával szétszórva láttuk a hullaként heverő, óriási szobrokat. Flange kerülte a tekintetem, és azzal jött, ez az új balesetem nemigen használható semmire. A mobil újra tűrhetően működött. Végignéztam a híreket – új kőszorozat jött divatba, Egyiptomban semmit sem tehetnek a piramisokat lassacskán széthordó rablók ellen. Atlantában robbantottak, végül egy kérdés, nincs-e szükségem vadonatúj, egyben ősrégi vallartai faragványra.

nem a Titanic süllyed csak mi változunk
lessük hogy mi lesz a vége
a tengeri moszat roppant egészséges
csak egy káposztasaláta kéne
meg egy pohár világos kéne hozzá
pikolófiú ne unatkozzá
továbbálljak vagy tovább üljek –
nem a zenekar játszik nem a hajó süllyed

nem a saját arcom nem a saját fejem
kokain úszik a madártejen
zuhan zuhan egy szelet kenyér
odalenn a vaját alákenem
nem a Titanic süllyed csak a vércukor
irány El Dorado irány Salvador
nyújtsd elvtárs a két kezed
elnyalogatjuk a jéghegyet

repül egy felhő utol kell érnem
kannásbort visznek a csajok a téren
a Túrós Klári meg a Skr ivanek Olga
néhány éve még tetszettek volna
és még forradalmat is tetszhattünk volna
jaj Túrós Klári Skrivanek Olga
ezt az életet én a gangról ma ledobom
és nézem hosszan hogy pattog a betonon

elszáll a nyár és szállnak a darvak
suliba mennek a kis forradalmak
macskaszemek az iskolatáskán
kotlik egy angyal Isten tojásán

nem a Titanic süllyed csak imádkozunk
aztán kókuszos kekszet meg teát hozunk
adj egy kis kibaszott tengeri moszatot
lassacskán letelik időnk a kiszabott
hosszú a tél elkel a kötött mellény
gyere kedvesem ülj le mellém
mi volnánk azok nem a Titanic az
csak azt tudom amire te tanítasz

Farkas Tibor Tejbegríz és pornó^{*}

Azóta nem akartam belépni a pártba, vagy nem ittam eleget. Haverom viszont néhány évvel később megőrült, metrószerelvényekben rohangált szaros alsógatyában, valami nőcske, lelépett egy dán fickóval, amor rozsdás nyila, és mindenkitől kölcsönkért kisebb-nagyobb összegeket, amiket azóta se látott senki, szerencsére őt se látta azóta senki, valószínűleg elnyelte egy vidéki pszichiátria láncdohányosoktól hemzsegő katatón idiótatömege.

Na de aztán tegnap reggel arra ébredtem, tíz évvel később, hogy belépek a pártba. Már nemhogy közben nem ébredtem volna fel, mert felébredtem én minden nap, tíz éven keresztül. Mit nem adtam volna, ha egyszer úgy ébredek fel, hogy eddigi életemet, amely röviden szólva egy végtelenített másnaposság volt, saját zakójánál megragadva leemelem végre a pártnoszterről, és egy szép napra virradok friss gondolatokkal. Még nem késő, végül is profi vagyok, előkapom hibernált öltönyöm zsebéből a kurázsit, ideje a tettek mezejére lépni, nehogy már ne tudjak laptoppal meg szolgálati autóval rohangálni.

Haveromat már nem kerestem, kinek van kedve nagy tervek megvalósítása előtt a gyógyóban randevúzni, úgyhogy egyedül keltem fel, mivelhogy a franciaágy túloldalán nem volt senki. Elhajtottam paplanomat, vetettem egy pillantást a lepedőre, ki kéne már mosni, kábé fél éve hajtogatom, és felálltam. Úgy is. Még csak bogárrá se változtam, maradtam, aki voltam. Kissé megszedültem, de aztán gyorsan regenerálódott egyensúlyérzésem, másnaposan nagy szó, és arra gondoltam, hogy valaki igazán kimoshatná a ruháimat.

Bosszúságomra megszólalt a vezetékes, csak anyám hívhat, miatta tartom fenn ezt az őskori leletet:

– Mit szeretnél enni, fiam, a hétvégén? – tette fel a kérdést, amit már tíz éve hallgatok, és tíz éve ismételve, hogy ne törődjenek velem, hazalátogatok, és ami a frigóban, az a gyomromban. Amint belépek a szülői házba, vagyis panelba, öt perc alatt összeveszünk, aztán két nap, amíg kibékülünk, mire jövök vissza Pestre, már szent a béke.

– Csinálj, amit gondolsz – jött az egykedvű válasz.

Anyám belelendült, én közben feltettem magamban a költői kérdést:

– Nincs itt egy ember, aki kimosná a ruháimat?

De hiába merültem el a háziasszony-filing rejtelseiben, agyamban egy makacs gondolat vájt üreget magának, és esze ágában sem volt onnan elhúzni: lépjek be a pártba. Vettem is egy keresztet, ártani nem árt, meg reggeli tornagyakorlatnak is beillik. De csak óvatosan, mert megjön a lumbágó, aztán fekhetek vissza, ami persze nem lett volna feltétlenül ellenemre.

– Nincs valami jó hangulatod? – puhatolózott anyám, bár nagyon jól tudja, hogy hangulaterember vagyok, vagy harapok vagy nyalok, de többnyire gőgös hangon osztom az észt.

– Semmi gond, minden oké – válaszoltam rezignáltan, épp akkor zavart, mikor a világot akartam leverni a tengelyéről, nehogy már csak forogjon saját maga körül, mint egy bolond földgömb, ideje kinézni az Androméda-ködbe.

– Hallom a hangodon – faggatózott anyám.

^{*} Részlet egy készülő regényből.

– Ilyen a hangom – előkaptam a mosogató alól a liter vizet, és a növényeket öntözgettem.

Ami itt megy ebben az országban, ebben a világban, az már tűrhetetlen, három hónap van a választásokig, tenni kéne valamit, nem csak pofázni, kocsmaasztalokat borogatni, hanem... körbenéztem, először azért csak ráncba kéne szedni a lakást, na semmi különös, csak porszívózni, törölgetni, az ablakokról lepucolni az ezeréves koszt, hogy kilássak rajtuk, és akkor már kimosni a ruhákat, na és a konyhaasztal abrosza egyadta retek.

– Takarítasz rendszeren? – jött az újabb szakállas kérdés.

– Hogyne, minden héten – talán két hónapja működött utoljára a porszívó, vigyázni kell ezekkel a műszaki ketyerékkel, érzékeny jószágok.

– Már nem is kérdezem, hogy mit szeretnél magaddal vinni? – hiába, a kötelező kérdéseken végig kell futni.

– Mindegy, amit gondolsz – passzoltam vissza a labdát, felszedtem a hálóból két koszos pólót, és a fürdőben a szennyestartóba vágtam őket.

– Te mit gondolsz? – sosem ér véget a kihallgatás.

– Nagyon semmit. Na jó, legyen marhapörkölt – vágtam rá az automatikus választ. Pacalpörkölt és marhapörkölt, e két gyöngyszem váltakozik hosszú éveken át, mert ezeket kilószámra le lehet fagyasztani a frigóban. Néha bejátszik egy kis töltött káposzta meg mi-egymás, de alapjában véve a paprikás cuccok viszik el a pálmát.

– Ha mást gondolsz... – próbálkozott anyám jó szándékúan.

– Dehogy. Jó lesz ez – örültem, hogy idáig sikerült eljutnunk, egyébként is, mire gondolnék.

Letettem a mosógépre a kihangosított telcsit, borotválkozni nem volt kedvem.

– Ez én vagyok? – sunyítottam a tükörbe, miközben vízzel kevert fogkrémpépet ejtettem a mosdókagyló közepe tájára. – Én bizony – pofozgattam arcomat, hogy a hullaszint valamifajta élénkebb színvilággal váltsam fel. Már egy falféheret is lottó ötösnek tekintettem volna abban a pillanatban. Sóhajtottam egy nagyot, kiköpött projektmenedzser veszett el bennem, ezt az ótvaros kagylót is ki kéne már síkálni.

– És akkor a szokásosat viszed?

– Aha. Zacskós leves, bolognai szósz... nem lehetne másfajta szósz, ebben túl sok a darált hús, a múltkori jobb volt... – meglepően konstruktív voltam.

– De melyik volt a múltkori? – kár volt belemenni.

– Mindegy. Jó ez így.

Most már azért ideje lesz egy nagyobb zset leakasztani, majd veszek egy kalkulátort, csak céltudatosan, csipkerózsikaálmot félre, aludtam épp eleget. Egy jó imidzs, kipszmájling, igen, a párt az jó lesz, maximum valami jót is teszek, elvek satöbbi, majd beleélem magam, lehet hogy még őszinte is leszek, belefér a humánium. Egyébként is sok itt az amatőr, botladoznak ide-oda, és valahogy mindig belebotlanak egy nagyobb összegbe, pályázati pénz, megbízások, botladozni én is tudok.

– Akkor kolbász, szalámi, sajt, sonka, rántott húsnak való, krumpli, rizs meg ami még szokott – hadartam, már éreztem a szenvedés végét.

– Erőspistád van még?

- Van. Torma is van meg cukorpótló is egy csomó – vágtam el a további kérdések sorát.
- Munka? Van valami lehetőség? – váltott másik, ugyancsak kevésbé izgalmas témára.
- Dolgozom az ügyön.
- Jól van. Nem zavarlak, fiam. Akkor marhapörkölt, és a hétvégén a szokásos időben jössz?
- Így van – válaszoltam. – Ja, jól vagytok?

Májfunkció, szívritmuszavar, cukor, pajzsmirigy, bűtyökinövés, látásromlás, derékbántalom, epe, szóval a szokásos, mi?, új dolog, a tüdő is?, az is beállt a sorba, nagyszerű, á!, a vese?, ha az nem görcsölne, már baj lenne, jól van, akkor megnyugodtam.

Letettem a telefont. Francha! Belépek, de most nem csak pofázok, hanem izomfeszítés, vöröslik a fejem, mint a lenyugvó nap a dombok mögött, és meg is csinálom. Túl voltam a kávé, gyerünk a kerületi irodába.

A lépcsőházban kisebb rosszullét fogott el, keringési zavarom támadt, a lépcsők megsokszorozódtak. Előhalásztam bőrkabátom zsebéből egy cigit, még Brüsszelben vettem araboktól, már a kabátot, tuti kabát, de azért akkor is elég rosszul voltam. Rágyújtottam, mert tudtam, másnaposan egy szál cigitől kifekszem, de annyira kész voltam, hogy gondoltam, a fizika törvényeit megszegve egy bláz hatása átfordul inverzbe, és éppen jobban leszek, noha halnom kéne. És tényleg. Jobban lettem.

Az utcán beleszipantottam a szénmonoxid-függönybe, és váó, tudtam, hogy ez a valóság. Miután beletapostam egy jól megtermett kutyapiszokba, napnál is világosabb volt, hogy újra élek. Fejem sem fájt többé. Ennek öröme befordultam a sarkon a kocsmába, ledöntöttem egy borsodit, hozzá egy kellemes kis rákkeltő cigi, mi kell még, talán egy kiflicsücsök meg egy kurva. Megszemléltem a cigis doboz fekete feliratát: a dohányzás halált okozhat, és mintha újjászülettem volna.

Megittam még két sört, de erre úgy lefáradtam, hogy rögtön haza is mentem, nem volt kedvem ma sem újjászületni.

Másnap aztán nem volt apelláta. Nagy levegőt vettem, és benyitottam. Nagy sürgésforgás, hangorkán kavargott, elementáris erővel rőfögtek, köhögtek, szürcsöltek, bőfögtek, brekegtek. Nesze neked megújulás! Pont erről beszélek. Itt bizony lövetni kéne. Még az eszközön vacilláltam kissé, hogy aknavetőt részesítsek előnyben, vagy megteszi e egy magnum is. Mindezt csak a megújulás érdekében, valamifajta hatékonyságnövelő eszközt bevetni, hogy a dolgok előre menjenek. De miféle dolgok menjenek előre? És mi az, hogy előre? Bármelyik irányba is indulok, az mindenképp haladás. Csupán nézőpont kérdése, hogy merre előre, és merre hátra.

Olyasfajta filozófiai problémák kezdenek elborítani, amelyek komolyan veszélyeztetik politikai karrieremet. Hogyan lesz így belőlem pragmatikus miniszterelnök, aki a kellő pillanatban nyakára hág a kigyónak, viszont ha szükséges, behunyja a szemét, amikor épp egy leányvállalatot készülnek zakója zsebébe csúsztatni. Az erkölcsi gátlástalanság keveredett bennem az alapvető etikai normákkal, ilyesformán mégsem nevezhetném magam velejéig romlottnak.

– Segíthetek? – szólít meg egy fiatal fruska. Na, már ez is előttem van a ranglétrán, így sohasem lesz belőlem legalább honvédelmi miniszter, mert ahhoz nem kell érteni, az egy

bizalmi poszt azoknak a hűséges pártcsinovnyikoknak, akik dicsőn helytálltak a pártéletben, viszont smafu nekik szakértőnek lenni, így hát szakértenek.

– Be szeretnék lépni a pártba – rebegem megtört lélekkel, izzadó homlokkal.

– Az az ajtó balra. Zorándi Csabát kell keresni – és már tova is libben.

Bekopogok, majd be is lépek, aztán már bent vagyok. Az illetőről, bizonyos Zorándi Csabáról inkább nem értekeznek, mindenki gondoljon, amit akar.

Előveszem a két ajánlásomat, amiket egy kecskeméti barátom szerzett, hiszen nem ám, hogy meggőzödésből, komoly vívódások közepette, megfontolva-meggondolva mindent, isten engem úgy segéljen, ásó, kapa, nagyharang... dehogy! Csak ajánlással. A mai világban már a tengerimalac is titkos ügynök.

Zorándi próbál laza lenni, bár szerintem a humorérzékét a köldökszinórral együtt vághatták el, de hát mondom magamban, ha idióták hulláin keresztül lehet a zsíros bödönhöz jutni, hát tessék. Nemhogy nincs humorérzéke, még barom is, egy önelégült pöcs, szóval a legjobb kussban maradni.

Röviden vázolja a párt terveit, majd rákérdez, mennyire vagyok járatos a politikában. Mondom, naponta három-négy újságot, hetilapot olvasok, a „mi” lapjainkat, rá is akarok kacsintani, hogy a közös cinkosság okán elérzékenyüljön. De nincs erőm kacsintani.

– Száz kisfröccs rendel – támasztom a pultot Ábrahámhegyen a Balaton-parton, végül megegyezünk a büfés csajjal, hogy húszasával prezentálja a piát, mert az egész faluban nincs száz pohár, nemhogy neki. Ezt évente megcsináljuk május végén egy házibuli második napján délbén, amikor magunkhoz térünk a faházban. Tavaly új csúcsot állítottunk fel, 162 kisfröccsöt hajtottunk fel öten, ha jól számolom, akkor az fejenként több mint három liter. De nincs megállás, jó lenne, ha fejenként elérnék az öt litert, akkor boldogan halnék meg, elmondhatnám, hogy lettettem valamit az asztalra.

– És mik a tervek? – kérdezi Zorándi, belepiszkít ábrahámhegyi kalandozásomba, pedig olyan jó az a rizling.

– Vannak tervek, persze, hogyne volnának – nyökögöm, majdnem megkérdem, hogy kér-e egy kisfröccsöt.

– És miféle tervek? – faggatózik tovább, mit szívózik, úgysem érdeklí, amúgy meg ásványvizet iszik, és nem kínál meg, smucig népség, hol van itt a nagyvonalúság, elegancia, nem mondom, hogy rögtön Dom Perignon Nizzában, kezdetnek megteszi egy jobb fajta orosz pezsgő is, vagy grúz bor, mindegy, csak történjen már valami.

– Nem könnyű erről beszélni. A társadalmi kohézió, valahogy megbomlottak a szálak... – a mondat végét nyitva felejttem, egyelőre nekem ennyi elég.

Talán gyakrabban kéne kokaint fogyasztani, igen, ez határozottan jó tervnek tűnik, de hát ezt mégsem említhetem Zorándinak, ránézek, akkora feje van, hogy a végcsészébe se fér bele, faszkalap, lesz majd gondja a maffiának, ha le akarnak számolni vele, bár mit akarnának tőle.

Majd kapok egy logós szélzsekit a Katitól, ő a mindenes, mondja Zorándi. Mellbősege, tenném fel a kézenfekvő kérdést, de inkább hagyom. Hol használjam én azt a logós szél-

dzsekit azonkívül, hogy sehol. Inkább hozzám vágtak volna egy uszodabérletet, persze sosem mennék a medence közelébe, klausztofóbiás vagyok, legalábbis hipochonder, de valamire rá kell fogni a dolgot, amiért néha arra vágyom, hogy egy tömött villamosban elhajítsak egy kézigránátot.

Istenem, de fáradt vagyok, szeretnék lefeküdni, ez a komoly eszmecsere túl komolyra sikeredett, tervek meg ilyesmi, egyszerűen sok lét akarok bezsebelni, hogy sohase kelljen dolgozni, mivel hogy eddig sohasem dolgoztam, és ezt már úgy megszoktam. Mostanában állandóan fáradt vagyok, valószínűleg öngerjesztő folyamat, minél többet pihenek, annál fáradtabb leszek, a végén már csak aludni fogok, jó lesz, ha a halálom pillanatában valaki felébreszt, hogy már nem kell többet aludni, mert meghaltam.

– És mi a jövőkép? – vágok a közepébe, végül is egyszer élünk. A jövőtől kiver a veríték, állandóan itt köröz felettem, mint valami dögkeselyű.

– Ez az! Egyből a jövő! – mutat rám Zorándi, bunkó, nem tudja, hogy nem illik muto-gatni. – Megnézzük, hogy mennyire leszel hatékony, ez egyfajta bizalmi szavazás is, aztán majd meglátjuk. Egy hét múlva gyere be hozzám – nana, csak semmi buzulás!

Erős késztetést érzek, hogy megkérdezzem Zorándit, nem feketnék-e le egy csöppnyi időre ide az íróasztalra, de aztán lemondok kérésemről. Ez meg sem tudna inni három kis-fröccsöt, nemhogy százat, de még egy hosszúlépcső is sok volna neki, táposcsirke-gyerek, műzlit az arcába.

Kati felírja az adataimat. És tényleg. Van mellbősege. Meg lába is. Szeme is van, az emberek már csak ilyenek.

Kilépek az oxigénre, vagy valami mutációjába, na, az első lépések megvoltak, el se botlottam, ideje kettesbe váltani, bár egy automata jobb lenne, gyorsuljanak maguktól a dolgok. Annyira fellelkesít a nagybetűs lehetőség, hogy házunk sarkánál, a Fekete Kutyaiban megint bedobok egy borsodit unikummal, a többire nem emlékszem.

Pénteken nagy. Ő ráncos és bűdös...*

Pénteken nagy. Ő ráncos és bűdös.
Bár ebben nincsen semmi különös,
ilyen mindenki,

aki megöregszik – ezt anya mondta;
de én félek tőle, igaz, csak titokba'.
A nagyinál lenni

nem egy ünnep. De másnap, szombaton,
apu testvérével, az aztán, mondhatom,
egészen rossz.

Az ölébe ültet, és simogat folyton,
apának persze ezt hiába mondom,
azt hiszi, gonoszszágból

nem szeretem a bácsit,
pedig ha tudná, hogy amikor ásít,
mint a trágya,

amit frissen hánytak szét a kertben,
vagy mint a kaka, ha rosszat ettem,
olyan a szája.

Vasárnap pedig mindez együtt...
Anya szerint majd megszeretjük,
mert ez a család.

Hát, nem tudom..., és akkor otthon
mért mondják egymásnak folyton,
hogy a „kurva anyád”?

Jörgosz Bania

Jól indult az a nap...

Jól indult az a nap.
A telekre mentünk.
Ragyogott az ég felettünk.
Nagypapa fején kalap.

Alig bírt menni. Nevettem.
Anyu színes ruhában.
Apu pedig, mint általában,
káromkodott vezetés közben.

Az isten bassza meg, mondta.
Szokott baszni az isten? –
kérdeztem anyut, hiszen
ezt senki nem tanította.

Igaz, hallottam már máskor,
hogy mi is az a baszás:
olyan nagy szeretni akarás
(amit anyu úgy hiányol).

Gyakran mondja apunak:
„nem szeretsz már...”. „Baszd meg!” –
aputól ez a felelet,
és hideg sör után kutat.

Szokott baszni az isten? –
Pofon jött válasz helyett.
Amit apád megtehet... –
mondta anyu. És innentől

kezdve hallgattunk mind.
Pedig jól indult az a nap.
Nagypapa fején kalap.
Öreg szemével kacsint.

Apu telefonál. Hallom...

Apu telefonál. Hallom:
„bocsánat, tanárnő, de tegnap
mert olyan figyelmetlen a gyerek,
rosszul lépett és leesett ...

Igen, és sajnos pont az arcán,
hiába mondom neki, figyelj
oda kérlek, ha valamit játszol ...
Igen de tudja, ha az ember rászól,

megsértődik, mert agya az semmi!
Nem érti, hogy csak jót akarunk
Persze de higgye el, tényleg nehéz vele ...
Igen, tudom, hogy a múltkor a szeme...

Baleset volt az is, emlékszik, mondtam,
A hülye bicikli, mindig az kell neki.
Száguldozik vele, mint az állat ...
Szóval holnap nem megy be, bocsánat.”

Látja, hogy ott állok és nézem.
Napszemüvegben, pont egy hete vette.
Este hazajött, ez volt az ajándék.
KidzBanz feliratú, klassz fejpántos fajta.

Ha egyszer kőgazdag leszek...

Ha egyszer kőgazdag leszek,
Mindig étteremben eszek.
Kabrióval járok-kelek,
Százmilláért házat veszek.

Míg a kőrot takarítják,
Leoltok pár buta nindzsát.
Cuccozok, ha kedvem tartja,
És magasról szarok a szarra.

Azt mondták, hogy írjuk össze...

Azt mondták, hogy írjuk össze,
mit kérünk, miről mondunk le:

ő a szánkót és a tévét,
én meg valamennyi cédét;

ő kapja a dominókat,
mind a társast s a legókat;

én viszont a dévédéket
meg az empéhármat; végleg

öcsémé az összes poszter
(kivéve a Kevin Costner);

ő kérte a korit, én meg
viszem a számítógépet;

könyveinket így osztjuk el:
övé lesz a Harry Potter,

így az összes képregényünk
nálam marad (majd cserélünk);

én kapom a focilabdát;
ő anyámat, én az apját;

Eustache Deschamps

Ó hányfelé szórtam szét könyveim

J'ay mes livres en tant de lieux prestez

Ó hányfelé szórtam szét könyveim,
És mennyien nem hozták vissza őket,
Határidőt nem tartva már megint.
Akárki kér, nem adok soha többet
Se balladás, se szép szerelmi könyvet,
Se bölcs regét, se hősi krónikát.
Ha engem így ok nélkül vágnak át,
Rab lesz a mű, mellyel izzadva töltöm
Szűkös időm. Az Égre, netovább!
Könyveimet nem adom soha kölcsön.

Csak tartsanak ki elszánt elveim!
Írásaim edzik az agyvelőket,
S ha tán akad versem ösvényein
Oly tiszta mag, mely másnál szárba szökhet,
Én átadom ingyen, ha kérni jönnek,
De kikötök egy egyszerű szabályt:
Ha bárkinek művemre foga fáj,
Csak jöjjön el, s másolja itt le rögtön,
El nem vihet egy árva cédulát,
Könyveimet nem adom soha kölcsön.

A kölcsönön, tanúk a könnyeim,
Sok elveszett, s az lett vége dühömnek,
Hogy nem adom többet a könyveim
Én senkinek, az Úrra esküszöm meg!
Meg nem szegem az esküm, bárki zörget,
Hogy általam képeznék önmagát.
De ne legyen irigységem a gát,
Olvasson itt, akármiféle bölcs jön.
Ha csak nem egy nagyúr küldet futárt,
Könyveimet nem adom soha kölcsön.

AJÁNLÁS

Uram, Eustache, ki semmit sem erőltet,
Így kéri most olvasóit e földön,
Könyvét vigyék vissza, s nem mondja többet:
Könyveimet nem adom soha kölcsön.

Erősek, ha elhagy erőtök

Puissans deffailans de puissance

Erősek, ha elhagy erőtök,
Bölcsök, ha elmétek butul,
Amikor hűsöltök, ti hősök,
Gőgösök, ha a gőg lehull,
Gazdagok, ha a pénz gurul,
Mindenki földben rothad el,
A foszló hús oszlasba fúl,
Véssétek észbe: Halni kell!

Bőgtök, mikor világra jöttök,
S már akkor sem ártatlanul,
A halál már akkor legyőzött.
Röpke a lét, de hegynyi súly,
Hatvan év, és bealkonyul,
De tán addig sem éltek el,
A gyermekkort se lépve túl:
Véssétek észbe: Halni kell!

Minden tudást elvisz az ördög,
S az izom egyszer elpuhul,
Szép szavatok, királyi főtök,
Dús bukszátok mind porba hull,
Hívság, mit kaptunk vagyonul.
Olivier sírban nyúlik el,
És Roland is, két hős hadúr:
Véssétek észbe: Halni kell!

AJÁNLÁS

Urak, ki üdvével törődött,
Bűn és gőg ellen mind kikel,
Bölcsen szőjétek szemfedőtök:
Véssétek észbe: Halni kell!

* Eustache Deschamps (1346 k. – 1407 k.) Champagne-i költő. V. és VI. Károly francia királyok udvarában különböző pozíciókat töltött be. Rendkívül gazdag életműve mintegy 1500 költeményt számlál. Szövegeinek jelentős része erkölcsi nevelő céllal született. Nem idegen tőle ugyanakkor a szerelmi líra sem. Ő az első tudományos jellegű francia költészettan, az Art de dictier szerzője. Sokat utazott Európában, Chaucerrel állt irodalmi levelezésben.

Kaput! – Ki vagy? – Barát. – Mi kell?
A l'uis! – Qui est? – Amis. – Que veuls?

Kaput! – Ki vagy? – Barát. – Mi kell?
– Tanács. – Miről? – Hát házasodnék,
Az érdekel. – S ez megvisel?
– Meg ám, hiszen nőtlen vagyok még,
Zord otthonom vad férfigajlák,
Nő kell, szerény, megáldva ésszel,
Ifjú, nemes, gazdag s nagyon szép.
– Bolond, inkább furkót vegyél el!

Ha van eszed, énrám figyelj:
A női nem titokzatos nép,
Ha tán tojást kérsz virslivel,
Sajtot hozat, s melléje pórét,
Szabad vagy így, úgy vár a rab lét,
Halál les rád a nősüléssel.
Légy bölcs! – Elveszem, hátha szót ért.
– Bolond, inkább furkót vegyél el!

A józan ész nem fogja fel,
A nő hol nyers, hol csacsogós épp,
Ettől a mélabú fog el,
S elbágyaszt majd, mint nyári hőség.
Még mielőtt fejét bekötnéd,
Élj inkább egy szarvastehénnel.
– Nem, látni vágyom könnyű testét!
– Bolond, inkább furkót vegyél el!

AJÁNLÁS

Fiam, amíg csak ép az elméd,
Ne nősülj! Hálj egy kis cseléddel
Szabadon! – De asszonyt szeretnék.
– Bolond, inkább furkót vegyél el!

Gyógyírt nekem! – Mi baj? – Szerelmi kór.
Secourez moy! – De quoy? – Des maux d'amer.

Gyógyírt nekem! – Mi baj? – Szerelmi kór.
– A tünetek? – Akármilyen felülmúl,
Gyújt, mint a tűz, sápaszt, akár a klór,
Bölcs férfiből e kórság tyúkeszűt gyúr,
A tespedő rest alfelébe tűt szúr,
Jövök, megyek, bár ágyban volna jó,
Remeg szívem, jaj, csak ezen legyünk túl!
– Honnan e kór, s mért nem gyógyítható?

– De az! – Hogyan? – Hozzám ha szíve szól.
– Kinek? – Ön az, kiért e szívbe tűz gyúl.
– S mit tegyek én? – Csókoljon annyiszor,
S öleljen is, legyen öt számjegyűn túl,
Legyen utunk, az út, hová elindul
A szív, miként zarándok utazó.
– Túl sok e vágy, s nekem kérése mind új.
– Honnan e kór, s mért nem gyógyítható?

– Gyógyszert kíván, s mindent elpanaszol.
– Kívánom önt, igaz, az ésszerűn túl.
– Tán nem elég, ha így elfúlva szól,
Egy csöpp remény? – Ó nem, egy nyíltszívű úr
Szerelmi cél s szerelmi pont felé nyúl,
A vak remény, csupán búsulni jó.
– Így bús marad. – Fújom, mit tűrt vigéc fúj:
Honnan e kór, s mért nem gyógyítható?

AJÁNLÁS

Szerelmes Úr, müljon e rusnya kór!
– Melyik? – A gyúlt szívekre zúduló.
Ha nem segít, sírok, mint sír a pór:
Honnan e kór, s mért nem gyógyítható?

Fordította Jeney Zoltán

MODULÁGIÓ

L. Varga Péter **Bocsánat, nem téves**

„Kódvegyítés”, metanarráció és a humánmitosz felbomlása Stephen King *A mobil* című regényében

A szokásos, ám számomra szimpatikus médiakampány kíséretében jelent meg nemrégiben magyar fordításban Stephen King új regénye, *A mobil* [Cell]. Különböző népszerű honlapok bejelentkező oldalán, metró-aluljárókban és hasonló helyeken láthattuk a kötet reklámját, melynek koncepciójában újszerű borítója mellé olyan szellemes, aktív szövegeket alkotott a kiadó, mint pl. „Le tudod tenni?”; utalva részben a regény témájára, részben a borítón látható, mobiltelefonáló lányra, részben pedig – hát persze – az izgalmas szövegre. Ami a könyv külsínét illeti, az Európa Kiadó észrevehetően igyekezett fölfrissíteni King-könyveinek az évek óta egy kaptafára készülő látványvilágát, kezdve a grafikától a betűk materialitásából kihozható név- és címjelölésig. Az új kötet külsejéről nem csak a kiadó neve, de a logója is eltűnt, és változott a hátsó lap tartalomismertetőjének betűtípusa is. A szerző nevének szedése is új: egyfajta trendi magazindizájnt követ, miközben a cím enyhe „megdőlése”, nem egyenes, hanem ferde nyomása a mobiltelefonok rezgésére, vibrálására utalhat. Maga a grafika is más felfogásban készült, mint az eddigiek: egyrészt illeszkedik a szerzői név jelölésének külleméhez, másrészt a kissé elmosódott, skiccszerű vonások, a tónusok „tompasága” kevésbé kommersz, ugyanakkor tetszetősebb, vagy még inkább „dögösebb” megjelenést kölcsönöz a kötetnek. Bár a magyar kiadású Kingek közül alighanem csupán az *Atlantisz gyermekei* [Hearts in Atlantis] esetében sikerült fölismerni ama egyszerű tény, hogy a könyvhöz készülő grafikának nem feltétlenül kell a szöveg „tartalmára” utalnia, s bizonyára produktívabb dolgot eredményez, ha a kép a *saját* médiumát kihasználva, nem pedig a szöveget – vagy a történet egy meghatározó komponensét – lefordítva teszi jelentéssé a borítót. Természetesen elfogadom – sőt az irodalomértésben a piaci szempontokat szintúgy kitüntetetten kezelő ideológiákat tekintve igenlem is a nézetet –, mely szerint nem a borító határozza meg a szöveg milyenségét. Ugyanakkor, mivel szeretek szép kivitelezésű könyvet a kezembe venni, helytelennek és az ideologikus rögzültségek befagyasztásaként tudom csak érteni azt a hanyag – és szerintem egyébiránt téves – hozzáállást, amely a vélt piaci szempontok, az eladhatóság *egyik* függvényének az igénytelen és hatásvadász borítót teszi meg. Éppen ezért – bár *A mobil* grafikája nagyjában a történetre utal analogikusan, nem pedig a kép képiségében rejlő lehetőségeket használja ki, mégis – örömdetesnek tartom, hogy az új regény külleme végre nívósabb, színvonalasabb, mint a korábbi magyar kiadású Kingeké. (Aki viszont látott már eredeti, amerikai kiadású, keménykötéses Kinget, az beérheti e hazai fejlemények némi vállvonogatással egybekötött üdvözlésével. *A mobil* eredeti *coverje* ugyan a horrortörténetre ugyancsak analogikusan utal, maga a kép a tükrözés, a vizuális *mise-en-abyme* alakzatának ötletes kihasználásával mégiscsak a kép, és nem a szöveg retorikáját engedi előtérbe kerülni. Vagyis a kép *képként* viselkedik, függetlenül attól, hogy *szöveget* „fed”.)

*A mobil*t a gyakorlott King-fordító, Bihari György ültette át magyarra. Fogalmazásában, stílusában követi az eddig megszokott gyakorlatot, hangneme vélhetően az eredeti szövegének a megidézésére törekszik. Szögezzük le: bár King prózája konzervatívnak, hagyományos szerkesztésűnek tekinthető, azonban ha valami, hát a megszólalásmódja fényévekről

fölismerhető. Talán nem egyedül az én olvasói tapasztalatom, hogy az úgymond „bravúros” próza esetenként „túltechnikizált” hajtásaiban a hang individualitását éppen a poétika kimódoltsága, trükkössége látszik fölszámolni, és ez, legyünk őszinték, nem minden esetben termékeny, pláne, ami az első olvasás élvezetét, az érzékelő olvasást illeti. Egy olyan regényíró esetében pedig, mint amilyen Stephen King, a művekben az atmoszférateremtés nagy szerepe mellett a karakterek megrajzolása válik döntő fontosságúvá, márpedig e két tényező a szöveg nyelvének, a hang egyediségének, az elbeszélés fokalizációjának nyelvi teljesítményén múlik. És bár hagyományos szerkesztésűnek ítéltük King regényeit, azok nem ritkán élnek a „hagyományos”, lineáris narráció megbontásával, a nézőpontok osztásával és váltásaival, sőt olyan ínycsikégekkel is, mint amilyen a metafiktív és metanarratív próza vagy a jelölt inter- és intratextualitás. Mind a történet, mind az atmoszférateremtés, mind pedig a karakterek milyensége szempontjából lényegesnek tekinthető a megfigyelés, miszerint maga a cselekmény gyakran nézőpontváltást követően halad tovább, így a többszintű fokalizáció és modalitás, illetve a szöveg követhetősége és értelmezhetősége erősen oszcillál a fikcionált karakterek nézőpontjai között.

Adódik a kérdés, milyen prózapoétikai bonyodalmakkal szembesülünk – ha szembesülünk – *A mobil* kapcsán. Nem természetlen kiindulópont történet és cselekmény szétválasztásának kérdése, amennyiben a könyv sikerültségét a King-regények atmoszféra- és karakterteremtő profizmusán mérjük. King maga a következő produkcióesztétikai megállapításokat teszi: „Legjobb, ha olyan világosan fogalmazok, amennyire tudok: én tulajdonképpen abban hiszek, hogy a történetek magukat írják. Az író dolga az, hogy lehetőséget adjon nekik a növekedésre (és természetesen, hogy lejegyezze őket). (...) Azt gondolom, hogy a cselekmény az utolsó eszköz a jó írónál, és az első a tökfajnál. Az a történet, amelyet a cselekmény segítségével gyártanak, mesterkélt és erőltetett. / Én sokkal inkább az intuícióna támaszkodok, ezt pedig azért tehetem, mert a könyveim rendszerint sokkal inkább a helyzeten alapulnak, mint a történeten. Némelyik ötlet, amelyekre ezek a könyvek épülnek, bonyolultabb a többi ötletnél, de a legtöbbször olyan egyszerűek, mint egy üzlet kirakata, vagy egy viaszból készült dioráma. Szükségem van alakok csoportjára (talán csak kettőre; talán egy is elég), valamilyen kellemetlen helyzetre, azután pedig figyelem őket, ahogy igyekeznek szabadulni belőle. Nem az a dolgom, hogy segítek nekik, vagy hogy a biztonság felé tereljem őket – az ilyesféle munkához a cselekmény légkalapácsára lenne szükség –, hanem az, hogy figyeljem, azután pedig leírom az eseményeket. (...) Ha a helyzet elég erőteljes, fölöslegessé teszi a cselekmény kérdését, ami nekem nagyon megfelel.”¹

A mobil alighanem illeszkedik a történetről és a helyzetről mondottak e paradigmájába. Egy látszólag idillinek tetsző nyitókép – kora őszi langyos idő, sorban állás a parkban fagyaltért – feszültséggel teli szituációt enged kibontakoztatni, mely a történet előrehaladtával – föltárulkozásával – egyre inkább eluralkodik. Hogy a regény mennyire explicit módon az „intuícióna”, a helyzetre épül, azt e könyvben a narráció linearitása és az elbeszélés fokalizációjának egyszerűsége is erősíti: a történet körülbelül az új évezred első évtizedében, valamelyik október elsején veszi kezdetét, s nagyjából egy-másfél hónapot ölel fel, miközben nem zárul le, befejezetlen, nyitott marad. Csupán sejthető, de még inkább *variálható* a szöveg által követett történet azután, hogy a szöveg *abbamarad*.

A képlet a következő: Clayton Riddell képregény-grafikus Bostonban tartózkodik, amikor délután három órakor kifordul magából a világ: a legtöbb ember hirtelen elveszti a kontrollt teste fölött, és dühöngve esik neki a hozzá legközelebb lévő embertársának,

¹ Stephen King: *Az írásról* (ford. Bihari György). Európa, Budapest, 2005, 161-168. o.

illetve sokan öngyilkosságot követnek el. Az erőszakhullám, amely végigsöpör a városon, természetesen tömegkatasztrófák sorozatát is eredményezi: a repülőgépek lezuhannak, az autók karamboloznak, különböző robbanásokat hallani, stb. A helyzet uralhatatlan, ahogy azok is, akik megtébolyodtak: az emberi kommunikáció mint olyan megszűnik. A Clay szemével láttatott eseménysor meglehetősen nyers és brutális, filmszerű képsorként tapasztalható meg, miközben Clay és egy szintén „normálisnak” megmaradt figura, Tom a közeli szálloda előterében igyekszik óvóhelyet találni. Rövidesen csatlakozik hozzájuk egy tizenéves kamaszlány, Alice, aki anyját veszítette el a káoszban.

A szereplők viszonylag hamar konstatálják, hogy az őrzöngés okozója a mobiltelefonokra érkezett hívás lehetett, pontosabban egy hívással sugárzott impulzus, melyet Lükttetésnek neveznek. (A regény első része is ezt a címet viseli.) Mindenki, akinél volt mobiltelefon, s fogadta a hívást, megtébolyodott. Árnyalja a helyzet értelmezését – bár maguk a szereplők a dolog természetéről egyelőre csak homályos tudással rendelkeznek – az a jelenet, melynek Clay volt a tanúja: két fiatal lány közül az egyik fogadta a hívást, a másik pusztán a készülékhez hajolt, s míg az előbbi azonnal gyilkolni kezdett, addig a másik „mindössze” az identitását veszítette el: a „ki vagyok én?” kérdés kiabálásán kívül másra nem képes.

A történet, szintén kissé „konvencionális” módon, egy utazás történetévé kerekedik. A három ember, miután leszáll az éj, s el tudják kerülni az őrzöngők közvetlen támadásait, gyalogszerrel hagyják el az égő várost. Sok más is így tesz, aki nem használta a mobilját, vagy éppen egyáltalán nem volt neki, s miközben a párezer ember nekivág az országútnak, a földön mobiltelefonok ezrein taposnak át.

A három központi figura előbb Tom vidéki házában, majd egy kisváros akadémiajában épületében húzódik meg – itt két szereplővel kiegészül a társaság –, végül több településen keresztül eléri a célt, a Maine állambeli kisvárost, ahol Clay a mobiltelefon-tulajdonos kisfiát és elvált feleségét kutatja. A történet csúcspontjának tere egy elhagyatott, bejegyzetlen vidék, melyen nincsen telefonos lefedettség.

Mármost a regény a feszültségteli helyzeten túl többféle toposz vagy motívum mentén látszik ívelődni. A legalapvetőbb persze az apokaliptikus és poszt-apokaliptikus világkép természetrajza, mely – többek közt – King korábbi, *Végítélet* (*The Stand*) című regényére enged emlékeztetni. (Ebben egy elszabadult vírus, egy biofegyver okozza a katasztrófát, s az ezután beálló szituáció íródik át afféle megváltástörténetbe.) Érdekes, hogy *A mobil* egy értékítéletet is tartalmazó profetikus és reflektálatlan szöveg formájában, előhangként, a regényszöveget megelőzően tárja az olvasó elé a szüzsét: „A civilizáció a szokott véres ösvényen csúszott le a második középkorba, de a folyamat sebességét még a legborúlátóbb jövőkutatók sem láthatták előre. Mintha a civilizáció alig várta volna ezt az alászállást. Október elsején Isten a mennyországában tartózkodott, a tőzsde 10.140-en állt, a legtöbb repülőgép betartotta a menetrendet (kivéve azokat, amelyek Chicagóban értek földet, vagy onnan indultak, de ez várható is volt). Két héttel később az égbolt ismét a madaraké lett, a tőzsde pedig emlék volt. Mindenszentekre New Yorktól Moszkváig az összes nagyváros bűze az üres egekig ért, és a régi világ ugyancsak emlék volt.”

Azzal, hogy ez az „előhang” preformálja a történet befogadását, a regényszöveg tétjeként voltaképpen mégsem azt teszi a közlés kommunikátumává, amit *elmond*, hanem az előzmények és a lehetséges okok elbeszélésében rejlő feszültséget. Ezért mondhatjuk, hogy az apokaliptikus és poszt-apokaliptikus világkép olyan motívum, amely kiindulópontot kínál, míg a másik nagy, a történetvezetés szintjén működtetett toposz vagy motívum – az utazás – strukturálisan, a történet strukturálásában játszik szerepet.

Ezekon kívül számos kisebb-nagyobb motívum köti a regényt a horror bizonyos típusaihoz, nem teljes mértékben újratermelve, de újraszituálva azokat. Már a kötet Richard Mathesonnak és George Romerónak szóló dedikációja sejteti, hogy a horror nem csak írott, de filmes kultúrájába is „beleír”. Romero – aki többek közt *A holtak hajnala* (*Dawn of the Dead*) és az *Élőhalottak éjszakája* (*Night of the Living Dead*) című klasszikus zombi-horrorok rendezője – neve utalásként is érthető, s ezáltal sugallja a történet stílusát és lehetséges felépítését: az élőhalottak az élőkre támadnak, az élők menekülnek, védekeznek, végül fölülkerekednek. King regénye azonban nem elégszik meg ennyivel, s messzemenőig átformálja úgy a fölsorolt komponenseket, mint magát a zombi-horrorban rejlő kliséket. Egyrészt nem élőhalottakat szerepeltet, hiszen a „telefonemberek” – ahogy a „normálisak” nevezik őket – nem életre kelt holtak, hanem olyan alakok, akiknek a Lükttetés hatására úgyszólván törlődött a felettes-ént alkotó „programsor” az agyukban, s mindössze néhány alapprogram – az ösztön-énre utaló jelenségek: agresszió, vegetatív működés – „maradt meg”. Másrészt a regény közepe tájt az eleinte zombi-horrornak tűnő sztori teljesen átmeleg egy helyenként misztikus és részben bonyolultabb s összetettebb történetbe. A „telefonemberek” kialakítanak egyfajta kollektív tudatot, s hatalmas falkákba verődve mintegy „újraprogramozzák” magukat minden éjjel, amikor alszanak, oly módon, hogy rengeteg hifitornyt és hangfalat összekötve folyamatosan játszatnak egy CD-t, s a zene impulzusait saját testükkel is sugározva, bizonyos jeleket továbbítanak saját maguknak. Hamarosan telepátia is képesek lesznek, sőt haragjukkal a körülöttük lévő világban is képesek energiamezőket generálni. Mindez alkalmat kínál Clay és társai számára, hogy árnyalják elgondolásukat az eseményekről, illetve a regény szintjén arra, hogy bepillantást nyerjünk a történetek pszichotikus reflexióiba, valamint a horror elemi, „nyers” szintjéről az elvontabb, misztikusabb, ijesztőbb szintjére kerüljünk.

A mobil tehát, nagy szerencsénkre, intellektuális fordulatot vesz. Nyílt hivatkozási alapja – nem csak a mottókban, de a szereplők helyzetértelmezéseiben, illetve a történet makrostruktúrájában egyaránt – Freud és Konrad Lorenz megállapításai, azaz a pszichoanalitikus és szociobiológiai, humánológiai belátások. A pusztán ösztön-én egyes elfojtott megnyilvánulásaira redukált lét humánellenes víziói, valamint a falka-ösztön és a nyelvtől megfosztott kommunikáció horrorisztikus jelenségei alkotják a regény további fő motívumait, miközben a szöveg többször is látványos regiszterváltást hajt végre, mind „tudományos” szinten, mind műfaját tekintve. Úgy nevezetesen, hogy miközben a pszichoanalitikus és szociobiológiai belátásokat a kognitív tudományok horizontjára vetíti, a horror kódjait rendre a cyberpunk irodalom tematikus és szövegszervező kódjaival vegyíti. Így lehetséges, hogy az agy működéséről szóló eszmefuttatások – a számítógép analógia, az én és a szuperego mint programsor, ezek törölhetősége és újra-installálhatósága stb. – pl. Gibson regényeire történő hivatkozásokkal egészülnek ki, oly módon, hogy maga a regény is oszcillál a fikcionált világban a valóságos és generált, a képzelt (álmodott) és a „valóban” megtörténő dolgok lehetőségei közt. (Mindezekkel persze egy úgyszintén korábbi King-regény, *A rémkoppantók* [*The Tommyknockers*] dilemmáira is utalhatunk.)

Eközben természetesen nem derül fény a Lükttetés, és ennél fogva a kialakult helyzet eredetére: a szereplők egyaránt lehetségesnek tartják a talán legvalószínűbb és a talán legesetlegesebb variációt is (a Lükttetés, azaz vélhetőleg műholdakról a mobiltelefonokra sugárzott impulzus mint terrorista-támadás, biológiai fegyver, és mint „két kretén műve valami garázból”). Tovább bonyolódik a helyzet, amikor fölvetődik annak tudása, hogy a Lükttetés eredeti jelsorozatába féreg (egyfajta számítógépvírus) kerülhetett, mely a Lükttetés

eredményének intenciója ellenében okozhatta, mintegy mellékhatásként, a „telefonemberek” kollektív tudatának kialakulását, a telepátiát és a levitációt, a szereplők álmai közti „közlekedés” lehetőségességét. (Vagyis voltaképpen mindazt, ami e regényt nagyban megkülönbözteti a szokványos zombi- és gore-horortól.)

A cselekmény rekonstruálása, a rejtélyeknek – a könyvben is meglehetősen részleges – fölfedése helyett sietek megjegyezni, hogy King regénye módfelett metanarratív felépítésű. Szűk és tág értelemben egyaránt. Szűk értelemben a mondatok szintjén: a lendületes, dinamikus előadásmód nem enged teret az elkalandozásnak, a mozgalmas cselekvéssorok és a fikció eseménytelen szakaszai arányos felépítésűek, amennyiben a szöveg az előbbiek során feszes és lényegre törő, míg az utóbbiak esetében belső monológok és részletezőbb fogalmazás alakítja nemcsak a fikciós világ, de az olvasás idejét is. Mindezek helyes arányát egy ponton önreflexív szólam tudatosítja: „A párocska talán a Lazac Zúgó pihenőhelyen lapított, Lövész az ottani elhagyott, féltucatnyi autó közé rejtette a járgányát. *Nem igazán érdekes. Lényeg, hogy eléjük kerültek, megvárták, amíg elhaladnak, azután lecsaptak.*” (kiem. LVP)

Tág értelemben metanarratív a szöveg, hisz talán nem túlzás állítani, hogy az úgy, vagy egészen hasonlóan működik az olvasás során, mint maga a tematizált Lükktetés. Ezt érthetjük metaforikusan (akár a reklámszlogen kontextusában; én magam például tényleg nem tudtam letenni), és érthetjük szó szerint is, amennyiben szemügyre vesszük a szöveg „terjedését”. Az első két rész a többihez képest kifejezetten hosszú, és a szereplők párbeszédeiben fölsejlő elemi információkon túl leginkább a Lükktetés okozta káoszt és katasztrófát írja le. A szöveg maga is úgy viselkedik, úgy terjed, ahogy a Lükktetés. És miközben egyre világosabbnak tűnik minden, a misztikus hangulat, a pszichotikus hatás, az információ-morajlás is erősödik – amint maga a Lükktetés is – az elképzelés szerint – mutálódik az idő előrehaladtával. A történetet záró cselekvéssorra pedig mikroszinten, de a kialakult helyzetre tekintve makroszinten is oly módon reflektál a szöveg, hogy egyszerűen abbamarad, vagyis, megfelelőbb szóval, *törlődik*. Még pontosabban: törli önmaga generálását, lükktetését, impulzusát, s hagyja, hogy az olvasó/értelmező saját maga építse újra a rendszerét. A humánmitosz – amint a történetben a nappal és az éjszaka allegorikus fölcserélése is jelöli – lezárul, s a regény metaforája szerint, az információból és impulzusokból pókhálóként sz(övöd)ött Babel-torony szétszalazódik. Természetesen gondolhatjuk, hogy mindennek szubjektumtörténeti és humánideológiai „üzenete” is kiolvasható, különösen, hogy szép finoman ágyazódik bele – vigyázva, csak a szereplők dialógusain keresztül – néhány aktuális katasztrófára történő utalás: 2001. szeptember 11-e, az új iraki háború, a cunami, a Katrina-hurrikán pusztítása stb. Mégis meggyőzőbb, hogy a szöveg alakíttottsága úgy tudja értelmezni önmagát, hogy a kód- és regiszterváltások az olvashatóság feltételeit nyitott kérdésekként rajzolják ki. Ily módon pedig a regény nem téveszti el a *Végítélet*, a *rémkoppantók* és a cyberpunk-művek dilemmáit is játékba hozó kérdések megváltozott irányait sem.

Gál Andren

Cyberutópiák. Mit ír át Jake Smiles az *1 link* című regényében?

Az első, 2000-ben megrendezett magyar online regénypályázat¹ győztese, a Jake Smiles álnéven író szerző *1 link* című regénye² egyben az első komoly cyberpunk szöveg a kortárs magyar irodalomban. Az elektronikus játékok szimulált világa és egy kelet-európai város reálisként bemutatott tere közötti átjárásokról szóló regény többszörösen nóvum, így olvasásakor fokozottan problematizálódnak az értelmezés szempontjai. Mindenekelőtt felvetődik a kérdés, milyen előzetes szövegtapasztalatokra apellál a regény, mely előbb interneten jelent meg és vált közismertté – már a regénypályázat formája is premier volt a magyar irodalomban, és ez reklámként működött a nyertes művek számára. Így a nyomtatott változat kiadásakor a cyberpunk-rajongóköri részben ismerték a regényt, és aki esetleg nem olvasta az online változatot, az is rá volt készülve a kultuszgyanús regény recepciójára; a kortárs irodalomban tájékozott tágabb közönség pedig legalábbis kíváncsian követte az *1 link* könyv formában való megjelenését. Arról, hogy micsoda a cyberpunk sci-fi és hogy mivel szolgált rá (rászolgált-e) Jake Smiles regénye a kultuszmű minősítésre, a továbbiakban lesz szó, a dolgozat kísérlete éppen az, hogy az *1 link*et a lehetséges irodalmi pretextusok között elhelyezze, megvizsgálja, mi az, amit a cyberpunk és a sci-fi konvencióiból átvett, és hogyan írta át a virtualitás gondolatát epikusan feldolgozó szépirodalmi hagyományokat.

Másrészt az is kérdés, milyen elvárásai voltak a magyar kritikának a regény megjelenésekor, figyelembe véve, hogy a nyugati irodalmakban évtizedek óta jelennek meg olyan írások, melyek a virtualitással és különböző technológiai problémákkal foglalkoznak, azok történeteit alkotják meg, és ezzel nem mást tesznek, mintegy meghódítják, az irodalmi szöveg által megragadhatóvá, elképzelhetővé teszik az új médiumokat, a számítógépet és az internetet. Tagadhatatlan, hogy magyar nyelven az *1 link* előtt (is) jelentek meg a témával foglalkozó sci-fi írások, melyek egyértelműen a tömegkultúra regiszteréhez tartoztak, a kiadás körülményei eleve populárisként értelmezték a szövegeket: a *Galaktika* és *Metagalaktika* folyóiratok, a Fantasztikus Könyvek sorozat, a Háttér kiadó Vega sorozata, illetve az újabban sci-fit magyarul megjelentető Szukits, Agave, Cherubion vagy Ulpius Ház kiadók kötetei már könyvtárgyként is olyan jegyeket viselnek, melyek mintegy karanténba helyezik az így megjelentetett sci-fit. Ugyanakkor vannak kezdeményezések, melyek tervszerűen bontják ezt az elhatárolódást, mint egy-egy lap tematikus összeállítása a populáris művészetekről – pl. *Korunk* 2000/6, *Kalligram* 2003/11 –, vagy azok szerzők, akik programatikusan bevállalják a populáris írások értelmezését, mint Bényei Tamás, Virginás Andrea, Sz. Molnár Szilvia vagy H. Nagy Péter.

Stanisław Lem arról ír az 1970-es *Tudományos irodalom és futurologiában*, hogy a sci-fi száműzve van az irodalom berkeiből, az irodalomkritika nem foglalkozik a műfajjal. A „gettó” kifejezést használja, mely, mint írja, H. G. Wells idején még nem létezett, de

¹ Az Origo internetes portál és a Magvető kiadó által meghirdetett online regény pályázatra 126 szinopszis érkezett, melyek közül a zsűri hét szerzőt választott ki, akiknek hétről-hétre újabb regényfejezete került fel a www.origo.hu-ra. Hat hét után a közönség és a zsűri szavazása nyomán három szerző folytathatta 33 fejezetből álló regényét. A verseny 2001 tavaszán végződött, a regényt a nyomtatott változat megjelenéséig olvasni lehetett a www.1link.hu weboldalon. (az *1 link* fülszövegének alapján)

² Jake Smiles: *1 link*. Magvető, Bp., 2001.

Čapek volt az utolsó³, akinek sikerült kisurrannia, „amit javarészt a műve körül támadó klasszifikációs bizonytalankodásnak köszönhet”⁴. Ugyanott arra is kitér, hogy a gettósodás belülről, a sci-fi szerzők és főként az ezzel foglalkozó kiadók, szerkesztők, kritikusok részéről is megfigyelhető érdekjelenség, mely fenntartja a sci-fi mint áru sajátosságát. Nos, a sci-fi körüli „klasszifikációs bizonytalankodások” a ’70-es évek óta visszatértek, elsősorban a posztmodernista elméletek hatására, melyek műfajok és regiszterek közötti keveredést az értelmezők figyelmébe ajánlották. Ez korántsem jelenti azonban azt, hogy felszámolódnának a műfaji konvenciók, az irodalmi regiszterek teljesen egymásba folynának. Brian McHale *POSTcyberMODERNpunkISM* című írásában amellet érvel, hogy a sci-fi – és más zsáner-műfajok, mint detektívtörténet, kalandregény, pornográfirodalom, horror-történet, romantikus női irodalom – elhatároltságánál, elhatárolódásánál mi sem természetesebb a magas és a populáris kultúra termelő, elosztó, illetve fogyasztó intézményeinek gyakorlatában, s ez éppen annak a Fredric Jameson és Andreas Huyssen nevéhez kapcsolódó alaptétel fényében, miszerint a posztmodernizmust a hivatalos magaskultúra és a tömegkultúra közötti határok elmosódása és felszámolódása jellemzi.⁵ A „szervetlen illeszkedés elve”⁶, mely McHale szerint az alábbiakban részletesen tárgyalandó William Gibson *Neurománc* című regényét is jellemzi, eleve feltételezi a különböző kulturális kódok és regiszterek közötti különbség fenntartását, „a műfaji (vagy általánosabban: a kategoriális) határok megléte az, ami az átmenetiséget egyáltalán lehetővé teszi.”⁷

Amit azonban a cyberpunk, a sci-fi ’80-as években elterjedt, sajátos verziója megtesz, az éppen a többféle „kulturális parcellának” az egymás mellé helyezése, a populáris sci-fi és az elitként kanonizált irodalom, a technológia és az alvilág közötti folyamatos átjárások megteremtése. McHale az angol nyelvű irodalom ’80-as évektől kezdődően megjelent korpuszán illusztrálja, hogy a „kortárs sci-fi és a »komoly« vagy »centrális« posztmodernista próza között »konvergencia« vagy »kereszteződés« mutatható ki”, nem csak első szinten, amennyiben a populáris irodalom a magas kultúrából vesz át prózatechnikai eljárásokat, az elit irodalom pedig a tömegkultúra motívumaiból merít. A kölcsönhatás, írja McHale, többszörös, „a nyolcvanas évek elején egyfajta »visszacsatolási hurok« alakul ki a sci-fi és a centrális posztmodernista irodalom között. Születnek posztmodernista szövegek, amelyek »posztmodernizált« sci-fi-elemeket, és sci-fik, amelyek »sci-fisített« posztmodernista motívumokat tartalmaznak, bizonyos elemek tehát először a sci-fiből a centrális posztmodernista irodalomba vándoroltak, majd vissza a sci-fibe, míg mások az ellenkező utat megtéve a centrális irodalomból a sci-fibe jutottak, és onnan vissza a centrumba.”⁸

Úgy látom, Jake Smiles regénye az első könyv, mely a kortárs magyar irodalomban ezt az átjárást sci-fi és centrális irodalom között relevánsan valósítja meg, és mindeközben expliciten reflektál a cyberpunk szövegekre. Az *1 link* a szerzővel azonos nevű, a számítógépes játékokért rajongó, azoktól függő figurának a szimulált terekben való kalandozásait keveri a virtualitáson kívüli jelenetek leírásával, és kalandregényre, pornóra, sci-fire éppúgy alapoz, mint a posztmodernista elmélet alaptételeire, vagy a kortárs magyar irodalom prózatechnikai eljárásaira. Azt állítani, hogy egy könyv valamilyen szempontból „első”, igen kockázatos, a fennebb leírt határátlépések jelen vannak például Krasznahorkai László *Háború és háború* (1999), vagy Parti Nagy Lajos *Hősom tere* (2000) című regényében is, melyek szintén hozzászólnak a virtualitás kérdéséhez. Ez utóbbi szövegekben azonban az elit és po-

³ Ha korszakokra lefordítjuk, akkor H. G. Wells a századfordulót jelentené, Karel Čapek pedig az ’50-es éveket.

⁴ Stanisław Lem: *Tudományos-fantasztikus irodalom és futurologia* (Ford. Fejér Irén és Murányi Beatrix). Gondolat Kiadó, Bp., 1974. 87. o.

⁵ Brian McHale: *POSTcyberMODERNpunkISM*. *Prae* 1999/1–2. 38. o.

⁶ Uo.

⁷ Uo. 39. o.

⁸ Uo. 41. o.

puláris elemek között nem jön létre egyensúly – egyértelműen a centrális kánonhoz tartozó művekkel van dolgunk – így a McHale-féle „szervetlen illeszkedés elve” sem mutatkozhat meg expliciten.

A cyberpunk sci-fire alapozó és arra élénken reagáló *1 link* hasonló mozgást váltott ki a magyar irodalomban és kritikában, mint azt William Gibson *Neurománc* című regénye vagy Ridley Scott *Szárnyas fejvadász* című filmje tette az amerikai, és közvetve a nyugati kultúrában, melyek a transzgresszív mozgás példáiként „klasszicizálódtak” a posztmodernista diskurzusban. Az *1 link*, bár a sci-fi számos jegyével rendelkezik, az elit-irodalomhoz tartozóként jelent meg az irodalmi életben: az online regénypályázat társszervezője az Origo internetes portál mellett a Magvető kiadó volt, amely aztán meg is jelentette Jake Smiles könyvét, másrészt a kortárs irodalom egyik markáns szerzőjének, Garaczi Lászlónak a *MetaXá*val holtversenyben végzett, és kiadására három komolyabb kritika reagált az *Élet és irodalomban*, egy a *Jelenkorban* – mindezek a markerek már önmagukban a centrális magyar kánonhoz tartozónak mutatják az *1 link*et, amely, mint látni fogjuk, narrációs technikáit tekintve is szépen beilleszthető ebbe a korpuszba. Olvasója ugyanakkor nemegyszer ütközik olyan passzusokba, melyeket bátran nevezhet olcsónak, vagy legalábbis provokatívnak, ami az elit-populáris tengelyen való elhelyezkedését illeti, s intertextusainak egy része a cyberpunkban keresendő.

A virtuális Fikció elvárásai. A regény recepciója és az ebből kibomló értelmezési szempontok

Ilyen szempontból expliciten fogalmaz Borbély Szilárd az *Élet és irodalomban* megjelent *Ex libris*-ében: „a regény a VRL fikció elvárásainak igyekszik eleget tenni. Leginkább azonban mégis az úgynevezett »felhasználói« szintű számítógépes kultúra metaforarendszerén belül, vagyis mindvégig IBM PC és Microsoft operációs rendszer keretein belül mozog az elbeszélés nyelvi világa. Az IRL és a VRL egymásra vonatkoztatása az imagináció technikája által történik, amelyben kevés hely marad a virtualitás kreatív következményeivel való szembenézésnek.”⁹ Borbély a tematika által megnyitott lehetőség, „a VRL transzcendenciájában elveszett, a kulturális kódokat kikezdő szövegalkítás önmegkérdőjelező (netán önfelszámoló) elbeszélés”¹⁰ be nem váltását kéri számon a regényen, a hagyományosnak nevezett szöveglétrehozási- és olvasási konvenciók átírását igényelné.

A regény online változatában bőven voltak a lineáris olvasást megakasztó hipertextuális hivatkozások, melyek kattintásnyi távolságra levő lehetséges értelmezési utakat kínáltak a befogadónak. Ez az expliciten asszociatív módon szerveződő olvasás a nyomtatott változatban valóban nem lehet jelen, az *1 link* CD-kiadása pedig nem történt meg, a honlapról pedig eltűnt a regény szövege. A kortárs médiaelméletben nyitott kérdés marad, hogyan változik, változik-e egyáltalán az olvasás annak függvényében, hogy (többszörre lineárisan) nyomtatott a szöveg, vagy hipertextuális konstrukció az interneten, digitális adathordozón. Két érv hozható fel mellett, hogy online és nyomtatott szöveg olvasása nem különbözik minőségileg: egyrészt mindenképp, a hivatkozások között szabadon kiválasztott értelmezés is lineárisan leírható olvasatot hoz létre. Másrészt a hipertext mindenfajta szöveg értésének asszociatív jellegét csupán materializálja a hipertextuális hivatkozások révén, az olvasás azon-

⁹ Borbély Szilárd: *Ex Libris*. *Élet és Irodalom* 2002/10. 25. o.

¹⁰ Uo.

ban mindig asszociatív módon működik, a szöveg médiumától függetlenül.¹¹ A hagyományos olvasásmódok lebontása, felszámolása ezért retorikai szinten történhet meg, a szöveg médiumától függetlenül.

Borbély kritikájával vitázva Szilasi László amellet érvel a *Jelenkorban* megjelent „*Felfeslik a varrás a naftalinszagú dzsörzén*” című tanulmányában, hogy az *1 link*en végigkísérhető az esetleges allegorézisek dekonstruálása. Éppen azt a retorikai játékot látja a regényben, melynek a virtualitással foglalkozó tematika miatt Borbély szerint is jelen kellene lennie.

Kortárs beszédmódok keveredése, az allegorizáció felszámolása

Az *1 link* kanonizációjában Szilasi László hangsúlyos szerepet játszott, amikor az *Élet és irodalom* *Ex Libris* rovatában majdnem lelkesnek nevezhető hangnemben üdvözölte a regényt, és „egyre növekvő és terjedő kultuszának”¹² okát annak a kortárs magyar irodalom nyelvzeteit ötvöző jellegében látta, név szerint felsorolva azokat a szerzőket, akiknek írásmódját Jake Smiles megidézi: „Úgy tudnám mondani, hogy a könyv irányát nagyjából akkor kapjuk meg, ha Bret Easton Ellis magyar fordításainak nyelvét (jóllehet virtuálisan, ám mégis nagyon alaposan) összekeverjük a korai Hazai Attila megdöbbenő, bizonyos értelemben máig feldolgozatlan radikalitásával, Parti Nagy szemérmes érzelmességével és Keresztury Tibor országismereti tárgyú publicisztikájának pán-depressziós derűjével, majd hozzáadunk egy keveset (többek között) Kemény István szomorú és nagyszabású pontosságából, Podmaniczky Szilárd kiszámíthatatlanságából, Garaczi László narrátorainak kontrollálatlan önzéséből, Németh Gábor precíz nagyvonalúságából, Kukorelly Endre nyelv-analitikus alulfogalmazásaiból, Darvasi László fantasztikusan burjánzó, ám valahogyan mégiscsak ismerős cselekményalakításából, Térey János esztétikai agresszivitásából, valamint a Magyar Narancs életmód-rovatának (diszperz elhelyezkedésű) virág- és hőskorából, majd az egészet megvadítjuk néhány nagy jelentőségű, ám csupán közepes méretű Farkas Zsolt-citátummal.”¹³ A fennebb vázolt hipotézist erősíti ebben a felsorolásban Brett Easton Ellis neve, aki történetesen a krimi transzgresszív figurája, ugyanarra rímél a beszédmódbeli keveredés, melyet Szilasi – egyébként az *1 link* szerzőjének következetesen fenntartott, a regénypályázat és a könyv megjelenésének kapcsán sokat emlegetett anonimitása kapcsán – kiemel.

A „Jake Smiles” nyilván álnév vagy inkább márkanév, melynek identitása azonban, bár nem a hagyományos szerzőség-fogalom mentén, de kétségtelenül megíródott. Jake Smiles ugyanis már az *1 link* előtt ismert volt az interneten, a „viszkis” néven elhíresült bankrablónak website-ot indított, és egy www.linkek.net nevet viselő honlap házigazdája. Az *1 link* után is megőrizte fizikai személyének anonimitását, a könyvbemutatóra sem ment például el, interneten keresztül kommunikált a jelenlevőkkel. A www.1link.hu honlap készítői pedig éppen azzal játszódtak rá a fizikai, hús-vér személyre, akinek a hiányán a könyv mediatizálásának jó része alapult, hogy egy felismerhetetlen fejjel és más testrészek torzított képét használták illusztrációnak.

Az egyetlen hivatkozás, ami a nyomtatott változatban is megmaradt, egy, a digitális és emberi nyelv közötti átjárhatatlanságról szóló tréfa:

„Ki vagy te, kérdi Makarov, bele a semmibe, ki vagy te? Got root?”

¹¹ I. D. Bolter, Jay: Das Internet in der Geschichte der Technologie des Schreibens. In Günter Helmes, Werner Köster (szerk): *Texte zur Medientheorie*. Philipp Reclam, Stuttgart, 2002. 310–316.

¹² Szilasi László: *Ex libris. Élet és Irodalom* 2002/13. 25. o.

¹³ i. h.

– 01001110 01100101 01101101 01101111 00100000 01110011 01110101
 01101101 00101110 00100000 01010011 01110101 01100010 01110010 01101001
 0110100 01100101 01101111 00101110
 – 01001100 01100001 01101110 01100111 01110101 01100001 01100111
 01100101 00100000 01100001 01101001 001101110 (...)
 – 1*
 – 01001001 00100000 (...)

* Lefordíthatatlan szójáték”¹⁴

Szilasi erről a hivatkozásról írja a *Jelenkor*-ban: „Meg tudja mondani, hogy micsoda, de nem tudja megmondani, mit jelent. Megmondja, hogy nem tudja megmondani. Észrevesz, azonosít, de nem értelmez.”¹⁵ Megállapítása ahhoz a gondolatmenethez kapcsolódik, hogy az *1 link* a szó szerinti és átvitt értelmek létrehozását különböző módokon megakadályozza, illetve felszámolja (hasonlóan a tanulmány címében idézett mondathoz – „Felfeslik a varrás a naftalinszagú dzsörzén” –, amely Dante pokolbeli szörnyeinek allegorikusságát kezdi ki, amennyiben a párdúc, az oroszlan meg a nőstényfarkas jelmezek egy virtuális játékban).

A regény címének játéka Szilasi szerint szintén jelentésfelszámoló a két jelentés közötti ingadozás miatt, mert „a magyar nyelv mai állapotában a 'link' szónak egész egyszerűen nincs *mindenki számára* leggyakoribb kontextusa, s emiatt pillanatnyilag nem lehet eldönteni, hogy ebben az esetben vajon a 'megbízhatatlan, szélhámoskodó, könnyelmű, komolytalan' vagy a 'virtuális összekötő elem' értelem tekinthető- és tekintendő-e betű szerinti, a további átvitt értelmeket eleve meghatározónak.”¹⁶ A szöveg a szóalak mindkét jelentésének egyenlő mértékben teremt kontextust – az 'adott etikai norma ellen vétő személyről' így: „Nem beszélnek róla jókat. Azt beszélük, link.”¹⁷, „a linkek, a senkik”¹⁸, a 'digitális kapcsolatról' pedig: „létezőt létezőhöz kötő anyagtalan semmi”¹⁹, „link (csakazértis aláhúzva)”²⁰.

Az igazán érdekes azonban a „link” olyan használata, amelynél még az egyszeri előfordulás erejéig sem lehet bizonyosan eldönteni, melyik jelentést hordozza a szóalak, az eldönthetetlenség felszámolja a lehetséges jelentéseket. Annál is inkább így történik, hogy a „link” etikai jelentése erősen kötődik egy valóságnak elgondolt társadalmi normához, míg 'kapcsolat' értelemben kizárólag virtuális térben használatos. Jake pedig mindkettőben link, mikor hogyan, és amint a két (több) világ elkeveredik egymásban, folyamatosan nő a link szó játéktere is, halványodik a jelentés. Az utolsó mondatok pedig mintegy megismétlik és kifuttatják ezt a mozgást, felszámolva nemcsak a jelentést, de ezúttal a jelölőt is: „Az 1 link törött. Jake Smiles. Nulla, és nullius res.” Ezután már nem fordítódnak le a digitális kódok emberi nyelvre, a fennebb beidézett, szójátékos szövegrészhez hasonlóan ér véget a regény: „00111100 0011110”²¹

Ha az olvasó nem kerül a szó szerinti jelentés biztos birtokába, akkor az allegorizist sem tudja végrehajtani, de Szilasi szerint Jake Smiles nem áll itt meg, hanem az allegória felszámolásáról szóló történetet is ellehetetleníti. A retorikai működés ilyen diagnosztizálása itt annyiban válik fontossá, hogy a regény szövege és pretextusai látványosan rákérdeznek

¹⁴ Smiles, 104. o.

¹⁵ Szilasi László: „Felfeslik a varrás a naftalinszagú dzsörzén”. *Jelenkor* 2002/7-8. 853. o.

¹⁶ Uo. 850–851. o.

¹⁷ Smiles, 79. o.

¹⁸ Uo. 125. o.

¹⁹ Uo. 47. o.

²⁰ Uo. 134. o.

²¹ Uo. 150. o.

arra az allegóriára, mellyel Jake Smiles leszámol. Ez annál is fontosabb, hogy a virtualitás feldolgozásának egyik leggyakoribb módja az allegorézis, az általam ismert virtualitásregényekben kivétel nélkül felbukkan az allegória alakzata, illetve annak egy variánsa, a paratér.

Testről levő cselekvés

Az *Ésben* megjelent harmadik kritika szerzője, Bárány Tibort szerint az *1 link* a „klasszikus kartézianus dualizmust veszi célba” azzal, hogy „az informatikai forradalom, a Gutenberg-galaxis lakatlanná válása, legalábbis az *1 link* tanúsága szerint, egy lényeges változást hoz csupán, de ennek jelentősége lebecsülhetetlen: manapság az emberek hétköznapi életében sorra-rendre bukkanhatnak fel olyan szituációk, melyekben a cselekvés, lévén virtuális cselekvés, elválik a testtől”.²² Bárány szerint a virtuális és valós világ nem nyílik egymásba az *1 link*-ben, hiszen nincs is a „virtuális világ”, illetve „valós világ” fogalmaknak stabil jelentésük, ahogyan a központi figurának sem egyetlen identitása van, számítógépes programba csatlakozva és azon kívül is egyaránt zsonglörködik a szerepekkel. A Bárány által említett piaci jelenet mellett, ahol Jake bevásárlás közben egyszerre csak egy interaktív játékban találja magát, és különösebb megrázkódtatás nélkül lelövi az előtte zöldségeket válogató öregasszonyt.

Miután chaten ismerkedett meg husikával, Jake, bár nem túl lelkes, lemegy a sarki étkezdébe találkozni vele, a konvenciók szerint az internet-erotikát valódi ismeretség és erotika követné. „A hús beszél is, csacsog, cseveg, csivitel, hallgat” – Smiles meg, minden átmenet nélkül, a maga flegma felsőbbrendűségi tudatában halálra rugdossa, majd: „amikor megdöglik, akkor nyitja szét a lábát. Valami posztumusz motorikus reflex lehet. Smiles szemérmesen körülnéz: üres a hamburgeres. Akkor ráereszkedik”.²³ A részlet kézenfekvő értelmezése, hogy összekeveredett reál és virtuál, illetve a realitás helyét egy újabb szimulációs szint vette át, hiszen a valós Kelet-Európai városként prezentált helyszínre nem érkezik meg a rendőrség, a társadalom nem reagál sem az öregasszony, sem a husikának nevezett nő meggyilkolására. Erre a gondolatra egyébként, miszerint valós és virtuális nem válik el egyértelműen egymástól, és a szimulált világból való kilépés nem jelenti szükségszerűen a reálisba való megérkezést, a szimuláció-elméletek, meg legtöbb virtuál-történet is reflektál.²⁴

De térjünk egy pillanatra vissza a fennebb idézett részlethez. Milyen kategóriákban írható le ez néhány mondat? Olcsó, ízléstelen, brutális? Az *1 link* egyébként durvaságokkal, trágárságokkal megszórt szövegéből talán ez a részlet számít leginkább az olvasó etikai (ellen)reakciójára, valósággal tüntet azzal, hogy a fenti jelenet leírható, megfogalmazható. Textuális szinten ugyanazt a funkciót tölti be, mint amit a történet szintjén a számítógépes játék Jake számára jelent: a Városban a szex és a gyilkosság hozhat pontokat és ezzel társadalmi státust, márpedig Jake, a városlakó igen magas pontszámot ér el, a hús-vér Jake családi és irodai kudarcait ellensúlyozandó. „Link szövegnek” nevezhetjük, nemcsak amiatt, hogy nyers, de amiatt is, hogy komolytalan: az ehhez hasonló jelenetek nincsenek előkészítve és nincs lefutásuk, sejtethetjük, hogy ebben a szövegben bármi megtörténhet, mint ahogyan a szimulációban sem korlátozza az eseményeket semmiféle külső logika vagy szükségszerűség. Ugyanakkor ezek a szövegrészek látják el leginkább a 'kapcsolat' funkciót is: azon túl, hogy összezavarják, elmosás a duális világkonceptiót, melyben reál és virtuál egymás ellentettjei

²² Bárány Tibor: Szellem a gépben. *Élet és Irodalom* 2002/3. 25. o.

²³ Smiles, 49–50. o.

²⁴ Id. David Cronenberg *eXistenZ* című és Joseph Rusnak a *13. emelet* című filmjét, mindkettő 1999-es.

lennének, és egymástól világosan elkülönülnének, kissé hivalkodva közvetítenek az irodalmi szöveg és a cyber-szubkultúra között – (amely a műfajról alkotott általános képem szerint távolról sem annyira durva/provokatív, ahogyan azt az *1 link* sugallja).

A technológiához való viszonyulásmódok: egy kibernetikus, egy terrorista és két irodalmár

Az *1 link* intertextuális utalásai azt mutatják, Jake Smiles pretextusokra intenzíven reflektáló regényében nem annyira a magyar irodalmi hagyományra alapoz, mint amennyire az angol nyelvű cyberpunk szövegekre reflektál. Három, a kiberkultúra számára jelentős név teremt kontextust Smiles számára az *1 link*-ben, egy laza repülőtéri jelenetben, ahol négy avatar ücsörög együtt, és a számítógépek alkotta környezetről elmélkedik: Warwick, Kaczynski, Gibson, Smiles. A beszélgetés a technológiai fejlődés kapcsán felmerülő egyik alapdilemmát – hol van a határ, ameddig a gépek segítségével felhasználható anélkül, hogy az ember mint autonóm és teremtményeit ellenőrző lény veszélybe kerülne – foglalja össze, melyben a szerzői nevek lehetséges válaszvariánsok jelölőként működnek.

„– Nem értitek. A társadalom, és a problémák, amelyekkel szembe kell néznie, egyre összetettebbé, a gépek pedig egyre intelligensebbekké válnak. Az emberek ugyebár engedik, hogy a gépek minél több döntést hozzanak helyettük, egyszerűen azért, mert a gépi döntések egyszerűen jobb eredményre vezetnek, mint az emberek. A végén eljutunk oda, hogy a rendszer működtetéséhez szükséges döntések olyan bonyolultakká válnak, hogy az emberek képtelenek lesznek azokat meghozni. Akkor már gyakorlatilag a gépek irányítanak. Te meg nem kapcsolhatod ki őket, mert annyira függsz tőlük, hogy a kikapcsolás egyenlő lenne az öngyilkossággal.

– Hülye luditta vagy. Pár év, és ki leszel halva, vagy börtönben ülsz, és engem vársz a beszélőre.

Kaczynski nem szól, csak az állával billent a sarok felé. Smiles megfordul. Warwick teljes lendülettel rugdossa a gépet, oldalról, szemből, váltott lábbal, beleéléssel, a helyiek bátorítása közepette. Elnyelte a huszast a szemét, ráadásul benne maradt egy szabadjáték.”²⁵

A Kevin Warnick név mögött az angliai Reading Egyetem kibernetika professzorának története áll, aki a mesterséges intelligenciát tanulmányozza, és azzal vált médiaszórárrá, hogy a tudományosság etikáját átlépő kísérleteknek veti alá magát. 1998-ban az első cyborgnak nevezték, mert elektronikus chipet ültetett a karjába, amely lakásának számítógépes rendszerével kapcsolatba lépve fel- és kikapcsolta a villanyt, felolvasta az e-mailjeit. A professzor szerint a chipeket rövidesen az emberek központi idegrendszerével kapcsolják majd össze, és így lehetővé válik a gyorsabb kommunikáció, a tökéletes döntések, általában az emberi képességek feljavítása.²⁶ Neve természetesen a technokráciával kapcsolódik össze, azokkal a törekvésekkel, melyek alapértelmezésben az emberiség utópikus beteljesülését látják a technológiai segítségben, szemlélete a transzhumanizmusnak nevezett mozgalmak sajátja²⁷. A génmanipulációval, implantátumokkal, mesterséges szervekkel továbbfejlesztett szereplők például a *Neurománc*-ban is visszaköszönnék – cyberpunk fikció, az ember irányított, felgyorsított fejlesztésének alapelvét hirdető filozófiai áramlatok és futurologia egymást támogatják, egymástól ötleteket kölcsönöznek.

²⁵ Smiles, 31. o.

²⁶ bővebb adatok Kevin Warwickról: www.rdg.ac.uk/KevinWarwick, www.disinfo.com/archive/pages/dossier/id174/pg1, magyarul: www.hetek.hu 1999 november 13.

²⁷ Id. erről: Gagyí Ágnes: Valóra váltani a vágyat – Technotranszcendencia. *Lkt* 2002/12. 2–5. o.

A technológia megítélésének másik végétét Theodore Kaczynski, az Unabomberként ismert terrorista neve jelzi, aki 1978-tól kezdődően házi készítésű bombákkal 17 éven át gyilkolt, a technológiai haladás elleni tiltakozásképpen. 1995-ben a Washington Post és más lapok is megjelentették az *Unabomber Manifestot*, melynek címe *Industrial Society and its Future*, és melyben az ipari forradalmat az emberi faj szerencsétlenségének nevezi – Kaczynskyt nemsokára elfogták.²⁸ A név által szélsőséges formájában beidézett kétpólusú struktúra, melyben ember és gép, *antropos* és *technos* egymás ellenében dolgozik, a 20. század első felében íródott klasszikus disztópiáinak és tudományos-fantasztikus fikciójának sajátja. A korszak irodalmában a disztópia és a sci-fi elmei látványos kontaminációja megy végbe, hiszen az utópiailrodalom hangsúlyos kérdése ekkortájt, hogy milyen következményekkel járhat a társadalomra nézve a technika gyorsuló fejlődése. Többek között Ray Bradbury az *451 Fahrenheith*-ben (1953), Aldous Huxley a *Szép új világban* (1932), George Orwell az *1984*-ben (1948), Walter M. Miller az *I Made You*-ban (1954) állítják különböző történetkeretekben, hogy a természetesség, eredetiség, a tisztán emberi tulajdonságok felsőbbrendűek minden fölött, ami mesterségesen, és főként a gépek közbeiktatásával jön létre.

A találkozó William Gibsonnal, az első cyberpunkként kanonizált regény, a *Neurománc* szerzőjével, no meg Jake Smilesszal válik teljessé. A beszélgetés elméletinek mondható megfontolását azonnali, könyörtelen alkalmazás követi: a gépek uralma abban nyilvánul meg, hogy a játékautomata elnyeli a húszast. Így a felvetett technológia versus ember ellentét látványosan banalizálódik, és ezzel érvénytelenítődik – a Smiles-regényben nem ilyen formában adódnak a dilemmák.

Az 1 link műfaji előképei: kiber-lázadók

Az *1 link* nemcsak témaválasztásában és motívumhasználatában, de konkrét mondatok szintjén is megidézi William Gibson 1984-es, *Neurománc* című regényét. A számítógépes terminológiát és alvilági szlenget hasznosító nyelvezetben megírt regény kapcsán használta – teremtette meg – Gardner Dozois irodalomkritikus a cyberpunk kifejezést²⁹, ami egyben a műfaj megjelenését is jelentette. A cyberpunk műfajhatárai azonban igen mozgékonyak, természetesen 1984 előtti írásokban is beazonosíthatóak így utólag cyberpunknak nevezett karakterisztikumok (a technológia segítségével létrehozott új és emberi fogalmakkal értelmezhetetlen entitás motívuma miatt, mely sokszorosan problematizált ontológiai kérdéseket vet fel, az egyik műfaji előkép például Mary Shelley 1818-as *Frankensteinje*).

Bruce Sterling, az irányzat másik kanonizált szerzője korjelenséggé definiálja a műfajt: „A cyberpunkok talán az első olyan SF-nemzedék, amely, túl azon, hogy a science fiction irodalmi hagyományain nevelkedett, egy valóságosan is tudományos-fantasztikus világba született bele. Számukra a klasszikus »kemény SF« technikái – az extrapoláció, a technika világában való jártasság – nem csupán irodalmi fogások, hanem a mindennapi élethez szükséges segédeszközök. A tájékozódást segítik, s ezért kivételes értéket tulajdonítanak nekik.”³⁰ A cyberpunk egyik fő sajátossága az elektronikus technológia által meghatározott/átítatott környezet, melyben a karakterek ugyan otthonosan mozognak, de az olvasó számára nyilvánvalóan idegen, és kiválóan alkalmas arra, az idő, valóság, anyagszerűség, közösség, tér fogalmainak újragondolásához keretet szolgáltatasson. Bán Zsófia arra hívja fel a

²⁸ Az adatok a www.rotten.com/library/bio/crime/serial-killers/unabomber weboldaltól származnak.

²⁹ A „cyberculture”, vagyis a számítógépes technológiákhoz kapcsolódó kultúra, és a „punk”, vagyis ’lázadó’ összetételéből

³⁰ Bán Zsófia: Emlékek a húsról és a vérről. In (uő) *Amerikáner*. Magvető, Budapest, 2000. 64. o.

figyelmet, hogy míg a klasszikus sci-fi egyértelműen a jövőre irányult, addig a cyberpunk az „éppen csak”-ban, mindig a jelen és a jövő határán mozog. „A cyberpunk irodalom (és vele együtt a többi, ehhez a vonulathoz kapcsolódó művészeti ág) soha nem látott mértékben és közvetlenséggel reflektál egy adott kor új médiumára (melyet maga is használ, hiszen egyre inkább computeren születnek az új művek), és nem kevésbé arra a környezetre, amely ezt a médiumot létrehozta”³¹. A cyberpunknak ezzel a sajátosságával indokolja Bán azt a tényt, hogy a társadalom- és művészetelmélet³² bevonta vizsgálódási körébe, és az elit kultúra figyelmébe ajánlott olyan tematikájú műveket, melyeket azelőtt (a sci-fi révén) kizárólag a populáris irodalom terminusaiban írtak le.

Klasszikus sci-fi és cyberpunk recepciója közötti eltérést nemcsak az indokolja, hogy a történeti és személyes kontextusként felfogott technológiára a műfaj rendkívül gyorsan reagál, de egy alapvető szemléletbeli váltás is. A sci-fik többsége az emberiség emancipatorikus haladásában hisz, ok-okozati narratív fejlődéslogika és az ismertelméleti beállítódás jellemzi. Ennek kapcsán említi Veronica Hollinger, hogy a ’40-es ’50-es évek amerikai sci-fijének ikonja az űrhajó volt, mint a megismerés abszolút eszköze. Ehhez társult a realista írásmód, mely a nyelvet átlátszónak gondolja el, mint ami a világot maradéktalanul közvetíteni tudja. A cyberpunkba való átmenet olyan látásmódot feltételez, „amelynek központi előfeltevése a bizonytalanság és az eleve el-nem-rendeltség, minek következtében mind »a világegyetem kauzális interpretációjának« lehetősége, mind a »hihetőség retorikájának« megbízható volta kérdésessé válik, mindaz tehát, ami addig e műfaj legfőbb, »lényegi« meghatározójának számított.”³³ Ezek szerint a cyberpunk a sci-fi posztmodern állapotaként olvasható³⁴, melynek legfőbb tendenciáját Hollinger az „antihumanista” jelzőben sűríti, mely egyrészt annak a szigorú rendnek a megkérdőjelezésére vonatkozik, mely szerint az ember a gépi környezetben is megőrzi kiváltságos helyét, másrészt – Bruce Sterling kifejezésével élve – a standard humanista liberalizmusra érkezett ellenreakció. A gép-ember kölcsönhatás lehetséges történeteivel kísérletező cyberpunk olyan hibridlényeket hoz létre, amelyek identitásának körülírására a hagyományos szempontok nem alkalmasak – a kibernetikus szubkultúra felmond a társadalmi kategóriáknak, a technika által szabadon változtatható test a nemi és faji konvenciókat törli el, a tudatba beépíthető számítógépes programok, a mesterségesen létrehozható cyborgok pedig a emberi identitás fogalmával kapcsolatban annyira intenzív kérdéseket vetnek fel, mint arra egyetlen más műfaj sem vállalkozik.

A cyberpunk utópikussága: mindenható technika

A virtualitás kérdéseit feldolgozó epikában egyfajta szükségszerűséggel merülnek fel az utópia különböző módozatai, hiszen a virtuális világok mindig olyan struktúrákban jelennek meg, melyek szó szerint ou-tópiák, nem-helyek, ráadásul a valós társadalom vágyainak vagy félelmeinek mentén jönnek létre, ennyiben eu-tópiák. A szimuláció technikai eszközei (számítógépek, kémiai anyagok, genetikai és mikrosebészeti csúcsvívmányok), valamint

³¹ Uo. 63. o.

³² Többek között Frederick Jameson, aki szerint a cyberpunk, „ha nem is a posztmodernizmus, de mindenképpen a kései kapitalizmus legkiválóbb irodalmi kifejeződése” (*A posztmodern, avagy a késői kapitalizmus kulturális logikája, idézi Bán, 63. o.*), vagy a már említett Brian McHale.

³³ Veronica Hollinger: Kibernetikus dekonstrukció: cyberpunk és posztmodernizmus. *Prae* 1999/1-2. 55. o.

³⁴ Az epistemológia – ontológiai váltást Brian McHale másfajta rendszerben közelíti meg. Mint azt *Világok összeütközése* c. tanulmányában írja, a tudományos-fantasztikus irodalmat – akárcsak a posztmodern prózát – az ontológiai domináns határozza meg. Valójában talán éppen ez az ontológia *par excellence* műfaja. Tárthatjuk a posztmodern próza nem kanonizált, „alacsony” művészeti hasonmásának vagy testvérműfajának – ugyanabban az értelemben, ahogy a népszerű bűnügyi thriller is a modernista próza testvérműfaja (McHale [1999]. 15. o.)

azok a lehetőségek, melyek általuk egyszerre elérhetővé válnak (tudományos kísérletek, játékok, alternatív életterek és alternatív személyiségek), a virtualitástörténetekben megjelenhetnek emancipatorikus felhanggal, vagy éppen az emberiség pusztulásaként, de mindenképpen radikális változást hoznak egy valósként elgondolt társadalomhoz képest. Az utópia vagy a disztópia elemei hangsúlyosan meghatározzák a narráció menetét, mely a valóságból a virtualitásba való átlépést gyakran egyfajta idegen világba való utazásként írja le. Ha az egyes írárok eltérést is mutatnak a virtualitás értékelésében, a cyberpunk mint műfaj egyértelműen közelebb áll az utópiához. Elég összevetni Aldous Huxley *Szép új világát* Gibson *Neurománcával*, hogy az eltérés világosan megmutatkozzék: míg előbbi a genetikailag szabályozott társadalmat, a hallucinogén anyagok mámorát, a szimulált személyiségeket egyértelműen elutasítja, azzal az indokkal, hogy azok mesterségesen, a gépek segítségével létrehozottak, ez utóbbiban majdnem ugyanazok a motívumok pozitív előjellel szerepelnek, legalábbis a főszereplő, Case értelmezésében. Gibson és társai elfogadják a technikai csúcsteljesítményt, illetve az általa kínált lehetőségeket, felszámolják a távolságtartást gépi és emberi között, megengedik a motívumok kontaminációját, és gyakran utópikus tartalmakat asszociálnak hozzá.

Az utópia fogalmát azonban át kell alakítani ahhoz, hogy a cyberpunk kapcsán alkalmazni lehessen: nem általános értékű megoldásokról van szó, sem a társadalmi rend, sem az egyén boldogsága szempontjából. Inkább felvillanó vágytereknek lehetne nevezni ezeket a világokat, melyek utópikusságukat még egyetlen történet erejéig sem őrzik meg: ilyen funkciót kap a cybertér a *Neurománcban* és a szimulációs játék az *I linkben*. Philip K. Dick *Do Androids Dream of Electric Sheep?*³⁵ című kisregénye reprezentatív ebből a szempontból. A történet szerint a Mars gyarmatosítására kifejlesztett mesterséges lények fellázadnak, mert bár emberszabásúak és emberi tudatuk van, életük ideje mindössze négy év. A Dick kisregény világa nem mondható utópikusnak, de ha figyelembe vesszük azt az alapfeltevést, hogy az androidokat az ember megsegítésére fejlesztették ki, az ideális életkörülmények megteremtésére, akkor a történet értelmezhető úgy, mint az utópiából a disztópiába való út.

William Gibson *Neurománc*

Az eddigiekben gyakran emlegetett *Neurománcban* már a történet időpontjának meghatározása is utópikus: „a bárki számára hozzáférhető szépség kora”³⁶. Chiba Cityben, a regény kezdeti helyszínén a testet és szellemet átalakító technológia mindenféle formája hozzáférhető, és ez a sajátos körülmény a realitásnak hallucinatorikus jelleget kölcsönöz – állandó kábítószeres révület, beépített testrészek, módosított genetikai anyag alakítják az embereket hibridlényekké, akiknek a velük született tulajdonságaikat vissza sem lehetne már keresni. Az eredetiség és természetesség mítosza, ami a *Szép új világban* munkál, Gibsonnál még vágy formájában sem létezik.

Ezzel az álomszerű realitással párhuzamosan létezik a kibertér, a valós intézmények digitális adatmezőkben való leképezése, az egyedüli „hely”, az egyedüli állapot, melyben Case, számítógépes szakember, adattolvaj, „cyberspace-cowboy” elemében érzi magát (Jake Smileshez hasonlóan). A lényeges különbség Jake és Case között, hogy míg előbbi a maga szórakozására lépett be a Városba, addig Gibson hackere a realitásban is komoly következményekkel járó műveleteket hajt végre, cégeket pusztít el, titkos adatokat ad át a megrendelőknek, egy ízben pedig terrorakcióban segítkezik.

³⁵ Az 1968-ban kiadott kisregény alapján készült 1982-ben Ridley Scott *Szárnyas fejvadász* című cyberpunk-kultuszfilmje.

³⁶ William Gibson: *Neurománc* (Ford. Ajkai Örkény). Valhalla Páholy, Bp., 1999. 9. o.

A kaland azonban, melybe a *Neurománc* során keveredik, a hackereknek ettől leginkább egy aktualizált Robin Hood-i szerepkörre emlékeztető és a nyolcvanas évekre valószínűleg már sematikusnak ható életétől elüt: két, kizárólag a kibertérben létező mesterséges intelligencia egyesülésénél és a valós világtól való függetlenedésénél kell segédkeznie. A cím német és angol elemekből összeálló, torzított mozaikszava – a „neu”, „roman”, „romancer”, „neuro” elemekre bontható *Neuromancer* – a kiberkultúra kollázs-stílusában hívja fel a figyelmet a románc fogalom átírására, mely ilyen formájában kizárólag a neuronok szintjén érzékelhető.

Hogy a két információ-entitással kommunikálni tudjon, és az „akarattól független halucinációjaként”³⁷ leírt kibertérben eligazodhasson, a Case testébe különböző csatlakozók, adatfeldolgozók, segédeszközök kerülnek – hasonlóképpen ültettek be harcra szakosodott partnerének, Mollynak szemére állandó lencsét, ujjába behúzható pengét, az egyik epizódszereplő pedig, a 135 éves Julius Deane évente visszaállítatja a genetikai kódját. A technikának ez a szemlélete, mely szerint segítségével az ember gyakorlatilag mindent elérhet, az olvasó számára kissé naivnak tűnhet, de tény, hogy a karakterek a végtelen lehetőségek játszótereként érzékelik ezt, ahol az alternatív életek, a testben szabályozható képességek feljavíthatók a megálmodott szintre, és a halhatatlanság is elérhető. Case számára a cyberspace „testtelen mámore”³⁸ a tökéletes állapot, és amikor nem csatlakozhat be – ismét mint Jake Smiles – kényelmetlenül érzi magát a valós világban, a lepusztult városban. Hozzá kell azonban tenni, hogy bár a technikai csúcsteljesítmény a társadalmi és privát körülmények javulásának ígérét hordozza magában, ezeknek – fikcionális – megvalósulása komoly kérdéseket vet fel, melyek elsősorban nem technológiai, de ontológiai jellegűek.

Virtuális és valós világok egymásba omlása olyan „ontológiai változékonysághoz” vezet, mely „nem csupán kizárja az ismeretelméleti megközelítést, hanem egyértelmű jele az ismeretelmélet önfeladásának”,³⁹ írja a jelenségről Scott Bukatman. Az újfajta realitásokhoz még nem alakult ki teljesen az új, azokat közvetíteni képes kompetencia, mely a szubjektum segítségére lehetne a tapasztalásban – a hiátus kitöltésére a szöveg egyrészt a szervesen illeszkedése elvén alapuló társításokat, másrészt a számítógépes és alvilági kifejezéseket tartalmazó nyelvezetet hasznosítja. Az argót úgy adagolja Gibson, hogy a szöveg izgalmasan idegen, de még érthető legyen. Mint a következő passzusban, mely az olvasót többszörösen ismeretlen közegbe vezeti be: egy időben nyer bepillantást a kibertérbe, a futurisztikus városba és a főszereplő gondolatvilágába:

„Már egy éve élt itt, és még mindig a cyberterről álmodott, éjről éjre halványuló reménnyel. Nem hoztak feledést a mohón szedett speedek, az arc nélküli szajhák, sőt, a jól sikerült üzletek sem: minden álmában látta a mátrixot, a logika szintelen űrben kibomló, fényes rácsait. A Csendes-óceán Túlpartján maradt otthon furcsán távolra került, és ő sem volt már konzollovag, nem volt többé cybertér-zsoké: egy lett a megélhetésért küszködők pitiáner seregében. Az álmok azonban testet öltött vudu-varázslatokként özönlöttek elő a japán éjszakából, s ő egyre csak sírt a vágytól. Nyugtalanul aludt és sokszor felriadt, magányban és sötétségben, összekuporodva valami fülkehotel kapszulájában, a matracot marcangolva, ujjai között habzivacs-csomókkal: próbálta megragadni a konzolt, ami nem volt ott.”⁴⁰

Érthető módon a virtuális tapasztalatok – a *Neurománc* esetében az adatmezők és a mesterséges intelligenciák – leírása ütközik leginkább nehézségbe, ami retorikai felfokozottságot, az alakzatok átlagosnál nagyobb sűrűségét vonja maga után. A sci-fiben,

³⁷ Uo. 12. o.

³⁸ I. h.

³⁹ Scott Bukatman: Adatmezők között: allegória, retorika és paratér. *Prae* 2001/1–2. 20. o.

⁴⁰ Gibson (1999), 10–11. o.

cyberpunkban gyakran szereplő alternatív terek (virtualitás, bolygóközi utazások, nem-emberi intelligenciákkal való találkozások, párhuzamos dimenziók, melyeket a totális idegenség jellemez) tropológiai leírására vezette be Samuel Delany a paratér fogalmát⁴¹. A kimondottan sci-fire kigondolt alakzat olyan tér, amely az elbeszélés normál terével párhuzamosan létezik, de ahhoz hangsúlyosan kapcsolódik, és ahol a mindennapi világ viszonyai nemcsak leképeződnek, de az eredetihez, valóshoz képest másodlagosként elgondolt világban ezek a viszonyok meg is változhatnak, a paratér visszahat a térre. „Létrehoz egy hétköznapi világot – egy felismerhető jövőt – majd egy másik, gyakran mentális, de mindig anyagilag manifesztálódó teret, mely a való világ mellett létezik és amelynek nyelve rendkívüli módon lírizált (...) a hétköznapi világban kezdődő konfliktusok ebben a nyelvileg felfokozott paratérben oldódnak meg.”⁴² Bukatman Alfred Bester és Roger Zelazny írásaival illusztrálja a parateret, melyekben a „természeténél fogva leírhatatlan” tartalmak megragadása főként szinesztetikus struktúrákban történik.⁴³ Ugyanolyan releváns példa lehet a filmes nyelvzetben használt paratérre Stanley Kubrick 2001 *Űrodüsszeia* című filmjének harmadik része is, melyben az űrutazó a nem-emberi intelligenciával való szembekerülése során alakatlan színfoltokat lát, artikulálatlan hangformációkat hall, és végül önmaga öreg másával találkozik.

A *Neuromán*cban ez a paratér a mátrix, az adatmezőkben leképezett információs hatalmi struktúrák, melyek valóságok ugyan, de fizikailag csak a cybertérben nyilvánulnak meg, főként vizuális tapasztalatok formájában. „...s egyszerre szétáradt, kivirágzott Case előtt a folyékony neo-origami mutatvány: elárulása saját, távolság nélküli otthonának és hazájának, a végtelenségbe tartó átlászó, térbeli sakktáblának. Lelki szeme előtt felderengett a Keleti Part Nukleáris Hatóságának skarlátszín, lépcsőzetes gúlája, mely a Mitsubishi Bank of America zöld kockáin túl parázslott, magasan és nagyon messze pedig megpillantotta a katonai rendszerek spirálkarjait, melyeket köznapi halandó soha el nem érhet...”⁴⁴

A leképeződés első látásra allegorikusnak tűnik, amennyiben megteremt egy bizonyos távolságot a saját eredetéhez képest, és erre a (de Man szerint időbeli) távolságra ugyanakkor reflektál is. Az allegória ugyanakkor nem képes arra, hogy magát teljesen függetlenítsen eredetétől, és mintegy saját életre kelve átalakítsa az eredeti viszonyokat. A *Neuromán*cban pedig éppen ez történik, ha valamit az adatmezőben módosítanak, annak a valós hatalmi struktúrákban való következményeivel kell számolni. A végső fordulat pedig a két MI összeolvadása, az így létrejött, az emberi ellenőrzés alól függetlenített információs entitás olyan változásokat hoz létre a valós világban, melyek a szubjektum hagyományos kategóriáit írják át, és mintegy érintőlegesen szolgáltat néhány adalékot ahhoz, hogyan alakulhat ebben a kontextusban a transzcendencia-fogalom.⁴⁵

⁴¹ A Delany-féle paratér Scott Bukatman (*Adatmezők közt: allegória, retorika és paratér* c. tanulmánya) és H. Nagy Péter (*Imaginárium V. Dick és a paratér* c. tanulmánya) közvetítésével jutott el a magyar nyelven elérhető szakirodalomba.

⁴² Samuel Delany meghatározása (*Cyberspace* c. írása), idézi Bukatman, 13. o.

⁴³ „A tapintás ízlelés volt számára... a fa fanyar és meszes érzést keltett a szájában, a fém sós volt, a kő tapintása édes-savanyú volt az ujjainak, és az üvegtől, mint élményítő süteménytől, megcsömörlött a szájpaddlása. A szag érintés volt... A forró kőnek olyan szaga volt, mint a selyemnek, amely az arcát cirógatja. A füst és a hamu, mint a bőrt dörgölő durva gyapjúszövet, sőt majdnem mint a vizes vászon érintése. Az olvadt fémnek olyan szaga volt, mint a szívére mért kalapácsütésnek, és a PyrE robbanásának ionizációja ózonnal töltötte meg a levegőt, aminek olyan szaga volt, mint az ujjai között csordogáló víznek.” (Bukatman idézi Alfred Bester *The Stars My Destination* 1956-os írásából)

⁴⁴ Gibson (1999), 66. o.

⁴⁵ A regény utolsóelőtti részében zajló beszélgetés éppen csak megidézi a transzcendencia-MI viszonyulásmódjainak kérdését: „Akkor hát mi vagy? – kérdezte Case, azután ivott az üvegből és nem érzett semmit. – Én vagyok a mátrix, Case. A férfi felnevetett. – És mire mész ezzel? – Semmire. Mindenre. Én vagyok a mindenség végösszege, az egész buli. – Ezt akarta 3Jane anyja? – Nem. Elképzelni sem tudta, milyen lennék. A sárgafogú mosoly kiszélesedett. – Na és akkor mi az ábra? Mennyiben változtak a dolgok? Te uralod a világot? Te vagy Isten? – A dolgok mások. A dolgok dolgok.”. Gibson (1999), 301. o.

Cyberpunk metafizika és annak visszavonása az 1 linkben

Arra nézve, hogy konkrétan miként épít az 1 link a cyberpunk hagyományokra, és hogyan hasznosítja azokat újra, Gibson és Smiles regényének egy-egy mondata különösen releváns. A *Neuromancer* így kezdődik: „The sky above the port was the color of television, tuned to a dead channel.”⁴⁶, ami szó szerinti fordításban így hangzik: „Az ég a kikötő fölött olyan volt, mint egy halott adóra állított televízió”, Ajkay Örkény átültetésében pedig: „A kikötő felett úgy szürkéllett az ég, mint a televízió képernyője műsorszünet idején.”⁴⁷. Gibsonnak ez a mondata ikonikus értékű, a 20. század végi médiarobbanás sokat elemzett jelelméleti következményét sűríti, mely szerint a jel belső struktúrája megváltozik – a jelölő-jelölt szerves kapcsolatának helyét a jelölőnek a felszínen maradó / megtörő hatása veszi át – Baudrillard megfogalmazásában „egy eredet és realitás nélküli reálisnak a modelleken keresztül történő generációja”⁴⁸ történik. A szimulációs folyamat a jelt mint egy jól meghatározott jelentésnek megfeleltethető értéket tagadja. Gibson „halott képernyője” pontosan és intenzíven idézi be a média-szimuláció jelenséget, a hasonlatban pedig a médiáról való tapasztalat az elsődleges, az tudja az érzékelés számára az ég tapasztalatát közvetíteni. A folyamatos szimuláció-gyakorlat az eredetként felfogott realitás és annak modelljeként értett média-reprezentáció közötti viszony megfordul. A „halott képernyő” metafora lehet akár Baudrillard magyarázatának tömörített változata is: „a tükör és a színtér visszatükröző reprezentációja helyett egy olyan nem tükröző, immanens felszín, ahol feltárulnak a működések, a kommunikáció egyenletesen működő felszíne.”⁴⁹

Ugyanennek a mondatnak a Smiles-féle verzója: „Az ég színe, mint egy döglött csatornára hangolt televízióé, de erről Jake Smiles mit sem sejt.” és tovább: „Cukrot pottyant a hideg kávéba, és tovább bámulja a monitort a sötétben, közben lomhán liheg, ajkát nyalja. Kicserepesedett.”⁵⁰ Egyrészt a „döglött csatorna”, másrészt a „mit sem sejt”, harmadrészt a nagyon konkrét helyzetjelentés Jake testi reakcióiról járul ahhoz hozzá, hogy az 1 link visszavonja a jel struktúrájában bekövetkezett változás fontosságát. Nem azt állítja, hogy nem történt fordulat az érzékelésünkben, mint arról Gibson és Baudrillard beszélnek, de a gondolat relevanciáját kérdőjelezi meg. Smiles annyira a szimulált játékokban él, hogy a valóshoz való viszonyulásmódra figyelni sem ideje, sem gyakorlata nincs, az egyedüli, relevanciával rendelkező kérdések számára a Városban és más virtuális rendszerekben szerezhető pontok – na meg, hogy miként szabadulhatna a reálból minél sürgősebben.

Gibson figurái a regénybeli valós társadalomban fontos státusszal rendelkeznek, a cyberterbe áthoznak valamit a szuperhősök világmegmentő vagy legalább -megváltoztató funkciójából. Ehhez képest Jake Smiles semmi más, mint egy kopott városban élő cyberpunk-rajongó, aki a szuperhős-modellt kizárólag a játékokban tudja kiélni, és néha azon kapja magát, hogy a cyberculture gesztusait indokolatlanul reprodukálja, ilyen a – feltételezhetően a realitásban történő – szeretkezés, amit egy bankautomata jelenléte tesz izgalmasabbá, esetleg kizárólag az amiatt jön létre, hogy az automata bevonódjon a testi gesztusok közé.⁵¹

Baudrillard szerint a szimulációs jelenség szükségszerű velejárója, hogy „Búcsút int az egész metafizika”⁵², és ezzel egyetért az összes virtualitás-elmélet szerzője, a cyberpunk

⁴⁶ Gibson (1984), 3. o.

⁴⁷ Gibson (1999), 9. o.

⁴⁸ Jean Baudrillard: A szimulákrum elsőbbsége. In Kis Attila Atilla - Kovács Sándor s.k. – Odorics Ferenc (szerk.): *Testes könyv*. ICTUS és Jate Irodalomelméleti Csoport, Szeged, 1996. 161. o.

⁴⁹ Jean Baudrillard: A kommunikáció extázisa. *Délután* 1989/3.53. o.

⁵⁰ Smiles, 21. o.

⁵¹ Uo.73. o.

⁵² Baudrillard (1996), 162. o.

irodalmi szövegek azonban érdekes módon némileg ennek ellenében hatnak. Gibson cyberspace-leírásai a metafizikai dimenziót hangsúlyozzák, ahol az adatok végtelen terek, piramisszerű építmények formájában jelennek meg, ráadásul hangsúlyos funkciót kap az ég – illetve annak hiánya – és a szemek – vagy szemüvegek, hiszen a harcos Mollynak beültetett lencsái vannak, melyek lezárják szemüregét – leírása. A metafizikára többször is reflektál a regény, és éppen egy agykártyának nevezett, a halál után a személyiséget megőrző adathordozó beszél róla az egységes szubjektum kapcsán. Ezek a beszélősok⁵³ ironizálják a regény metafizikusan olvasható részeit, melyek ennek ellenére általános érvénnyel működnek.

Smiles ezt az általánosító tendenciát visszavonja, szimulált Városában a piramisszerű konstrukciók és hatalmas jégtömbök helyett „kelkáposztaszag terjeng”.⁵⁴ A szag mint érzet idegen a cyberspacetől, talán mert a monitoron nem követhető, de tény, hogy az általam ismert filmes vagy írott szövegek nem vonják be a szaglást az elektronikus médiummal való kommunikációba. Aztán a „kelkáposzta” magában hordozza a családcentrikusság, a manuális munka képzetét, és nem utolsósorban a természettel szerves együttlétben élő embert, kellemetlen felhanggal társítva. A cyberpunktól mindez idegen, és idegen Smilesnek is, ezért súlyos az a mondat, mely jelzi, hogy a külvilág be tud hatolni a játékba, az elektronikus kódokból felépült rendszer sem lehet többé steril, a cyberspace nem – nem kizárólag vagy egyáltalán nem – a vágyak beteljesedésének tere.

Ha a cyberpunk motívumok ilyen átírását térbeli modellbe helyezzük, azt lehetne állítani, hogy az (alapvetően nyugati) cyberkultúra kelet-európai életérzéssel kontaminálódik, és hogy az *1 link* az első produktuma a magyar irodalomban ennek a keveredésnek. A váltást időbeli modellben vizsgálva, azt lehetne állítani, hogy a *Neurománc*tól az *1 link*ig eltelt 16 év alatt a cyberpunk, lyotardi terminológiával élve, fel tudta dolgozni a maga nagy elbeszéléseit, az ezredforduló után a mikortörténetek időszaka következik. Hiszen a *Neurománc* két mesterséges intelligenciának az összeolvadásáról beszél, ami egy transzcendentális entitást hoz létre, az *1 link* pedig husikáról, akit Jake a chaten varázsol meg, az eredmény pedig „nullius res”.

A szimulákrum Baudrillard szerint a térkép és a Birodalom közötti különbség eltűnésével esik egybe: az absztrakció megszűnik absztrakciónak lenni, a valóságos elveszíti valóságosságát: a létezők egyetlen minősége a hiperrealitás.⁵⁵ Ha ezen az allegorikus a modellen vizsgáljuk az itt értelmezett regények közötti eltéréseket, akkor Gibsonnál a térkép életre kel (a paratér alakzatában) és képes a Birodalmat megváltoztatni. Smilesnél pedig a térkép függetlenedik eredetijétől, és amikor a Birodalom hanyatlani kezd, akkor nemhogy nem kezd rongyolódni, de lakói a térképre menekülnek, az absztrakcióban folytatják életüket.

⁵³ Gibson (1999), 140, ill. 152. o.

⁵⁴ Smiles regényében a digitális kóddal jelölt 101. oldalon, az egyik kulcsjelenetben, amikor a lánya avatárját próbálja ki, tehát mindenképpen hangsúlyos helyen.

⁵⁵ Baudrillard (1996), 161. o.

CODA

Komor
 viharfel-
 hők gyülekeznek
 Madzsarisztán egén,
 a csukaszürke égbolt lassan,
 de biztosan *harcsaszürkévé* változik,
 mintha valamiféle titokzatos varázserő
 révén megelevenednének egy kifestőkönyv lapjai,
 amit depressziós kisgyermeknek számára alkotott a
 termékeny képzelőerő, aztán a széleskörű közvélemény általános
 megdöbbenésére hatalmas mennydörgés közepette egy pillanatra
 megmutatja magát a madzsarok istene, és egy olyan mozdulattal, amelyről
 eldönthetetlen, hogy épp búcsút int-e vagy legyint-e, örökre eltűnik a semmiben,
 illetve a mindenben.

Miközben nagy bánatában és keservében a madzsarok istene végleg visszavonul, vagy egy másfajta szótár kifejezésével élve *deus absconditus* (bujdosó isten) lesz.

Alant fekete kocsisor kígyózik komoran Balaton tavának déli partvidékén napnyugatnak irányába. Vessünk egy pillantást a konvojt vezető impozáns fekete járgány luxuskivitelű enteriőrére, és ha nem esik nehezünkre két dologra koncentrálni egyszerre, a hallójáratunkat is élesítsük be, mert igen érdekes dolgoknak lehetünk szem- és fültanúi.

– Hölgyek és urak, barátaim, nincs mese, mese, mese, meskete, ezt bizony alaposan elkurcsányoltuk – zümög egy ismerős hang az ötszáz jó madzsari paripa vontatta Audi márkájú fejedelmi szekér hangszóróiból, és sírásra görbül Kurcsány vezér fejedelmi szája – vagy inkább torz mosoly ez? A fene se tudja, ezeknél a vezénylő fejedelmeknél nem lehet biztosra menni, ezek annyira kiismerhetetlenek, hogy egyszerre képesek sírni és nevetni, hüppögni és kuncogni, fel-felcsuklani és kacagni, elfehéredni és elvörösödni, szégyenkezni és büszkélkedni, tudni-merni-tenni és elbaszni-elkúrni-elcseszni, madzsariul: elkurcsányolni, lágy zavart keltve ezzel választóik beidegződéseiben.

Hogyan kurcsányolhattuk ennyire el? – töpreng Kurcsány vezér, homlokát tenyerébe temeti, és vívódó, önmarcangoló hangulatból majdnem a melankóliába hajló, „Hány kurcsányolás egy élet?”, kérdéseig vergődik, de még időben eszébe jutnak mestere szavai.

„Hogy egy adott napon kurcsányolsz-e vagy sem, ne attól tedd függővé, fiam, hogy úgy érzed: »Ma hej! de kurcsányolni való kedvem van!«, vagy: »Nem kurcsányolunk egy kicsit, Mariskám?«, hanem a megfelelő helyen, a megfelelő időpontban, a megfelelő módon kurcsányolj, és ha már kurcsányolsz, akkor ne legyen semmi cicó, semmi mellékurcsányolás, akkor kurcsányolj bele apait-anyait, kurcsányolj, amennyi a csövön kifér, de arra mindig vigyázz, hogy másoknak is engeddd, másoknak is hagydál egy kis kurcsányolnivalót, ne kurcsányolj el előlük mindent, mert ha elkurcsányolsz, akkor azt fogják gondolni: »Én már kurcsányolni sem vagyok jó?«, »Én már egy kurcsányolhatatlan szar vagyok?«, és akkor egy ideig hülye arckifejezéssel, bambán bámulják majd a köldöküket, utána azonban...”

– Hány kurcsányolás is egy élet? – teszi fel magának csendes mélabúival a kérdést Kurcsány vezér, és a feje oldalra billen.

Miközben Kurcsány vezér fejedelmi kobakja a rá-rátörő melankóliától oldalra billenve pihen: Kárpátok medencéjének egy másik szegletében, ódon várrom tövében sátortábor vesztegel: bográcsban jó madzsari pörkölt rotyog, tábortüzeknél dalnokok, dallamok dallanak, tárogtató tárogtat, szó röppen, gondolat szökken, rím rebben, a közelben vad

rezzen, szarvas inal, őz ugrik, tücsök ciripel, könnyűlovasok vidám csapata nyargalászik fel-alá, a vezéri sátor tetejére mérnöki pontossággal felhelyezett pajzs alakú adóvevő pedig izgalmas jeleket gyűjtöget:

– Hölgyek és urak, barátaim, nincs mese, mese, mese, meskete, ezt bizony alaposan elkurcsányoltuk – hallgatja vezéri sátrában Kurcsány vezér szavait élő-egyenes adásban Torbán kündü-vezér, és felvonja nemes ívű szemöldökét. Mialatt szemöldökét felvonja, pengeéles elméje máris döntést érlel sebesen. Magához hivatja hát hű táltosát, Orgyán sámánt.

– Hivattál, ó, madzsarok reménysége, csillagaink ékessége, napfényünk fényessége, hajnalaink pírja...

– Elég a seggnyalásból, Orgyán, nem kell a maszlag, egyébként kell, de most sürget az idő. De jer közelebb, mert itt már a jurtanemeznek is füle van. Halld hát szavam! De jól figyelj, és védj jól az agyadba, mert mindent csak egyszer mondok el! – Orgyán feszülten figyel. – Kürtöld össze hamar hű népeinket, országot veszéjt ma az ártány, nyomában járvány, ármány, maga a kénköves sátán, de itt az üdő, hej, országot nyer, ki ma tenni mer, menj hát fel az oromra...

– Tűzjeleinket onnan leadjam?

– Hülye. Ott van térerő, érted-e, onnan hívjad hű csatlósainkat ízibe fegyverbe, országot nyer...

– Ki ma tenni mer – hajol meg alázatosan Orgyán –, ó, magasságos padi...

– Ki ne mondd gyaur, mert fejedet leütem, és nem marad utánad más csak egy undorító, kihűlt...

– Tetem.

– Jól van, tanulékony vagy és kellően alázatos is Orgyán. Menj hát, most elbocsátalak, de ezekkel gyere vissza hű ebem, vagy fiadat a várromra kiköttem, és lesz akkor nagy sírás-rívás, nemulass, de nem szaporítom a szót fölöslögösön, nem könyöröm.

Mély hajlongások közepette Orgyán jobbra gyorsan el.

Torbán pedig a gondolataiba mélyed.

Lényegében utálok kündü lenni. Egyszer az életben (de inkább kétszer vagy háromszor vagy... hm) gyula is szeretnék lenni. Földek, vizek, jószágok és népek igazi, cselekvő kormányzója, Torbán, a gyula, vagy inkább nagy gyével, egy nagy gyula, egy nagyon nagy gyula: Gyula, Torbán Gyula. És felvehetnék még több nevet is, ha már emberöltőkön keresztül uralkodnék, miért is ne, mint a keresztségben a nagy fejedelmek, a nagy dinasztíák, Torbán Gyula, az egyes egyedüli nagyságos nagy fejedelem, a mindig győztes, a legyőzhetetlen, a győző, a Győző: a Viktor, Torbán Gyula Viktor, a bibliás őrálló fejedelem. Aha, ez jól hangzik, de ha már bibliás és keresztyén fejedelem, akkor valami jó kis bibliai név is kellene, amolyan hozzám passzoló. Mondjuk a Jézus... apjái? De elég nagy név-e ez a Jézus? Jézus, a szupersztár. Na, nem is olyan rossz, legyen akkor a Jézus apjái, no jó, ha nem is az égié, legyünk szerények, alázatosak, akkor egye fene, legyen a földié: a József, Torbán Gyula Viktor József, ez már így jó lesz. Szeretem ha egy név passzol hozzám.

És Torbán vezér álmodozásba kezd.

Míg Torbán álmodozik: A vezénylő fejedelem mélyfekete Audija méltóságteljesen begördül az öszödi sasfészek mélygarázsaiba. (Nagyon méltóságteljesnek, nagyon feketének és nagyon golyóállónak kell elképzelnünk.) A fejedelem most kiszáll a kocsiból. Nem, vaku nem villan. Ellenben tüsténkedő szolgák, jól-rosszul funkcionáló funkciók vennék tüstént körbe forrón szeretett vezérüket, ha tette kész testőrök komor gyűrűje nem zárna el útjukat. Egy, csak egy legényt, a szóvivő Batizt (a kis hamist) engedik közelébe:

– A hangtechnikusokat kiköttettük, ó, Nagyúr, nyelveiket tüzes fogókkal kitépttük, talpaik immár közelebb vannak az égi teremtóhoz, mint a porhoz, ahonnan vétettek, de már elnézést a kifejezésért, az istennek se akarnak beszélni...

– Mielőtt kitéptették a nyelvüket, kérdezték-e őket? – kérdezi, és állát a kezébe temeti Kurcsány.

– Hogy kérdeztük-e, ó, Nagyúr, hát... – hebegi Batiz, és torkát félelmetes erő markolássza.

– Lárifári, nem firtatom, sürgősebb dolgunk van ennél, nosza rajt, ügynökeink jelentették: Torbán sereget gyűjt. A kérdés hát ez: mellettünk-e még erő-szakszervezeteink, vagy az ellent félük-e, avagy váltott Audikon uzsgyi menekülünk külhonba-e, vagy itt hullunk el mind egy szálig Torbán és Orgyán gaz-bitang hordáinak mérgezett nyilaitól nyögve, de kegyelemért nem esdekelve, büszkén póruul járva? – teszi fel a kérdést Kurcsány, és megigazítja aranykeretes szemüvegét.

– Torbán és Orgyán, a két sasfiók kirepült fészkeből – kémeink most hozták a hírt. Torbán most kora ősszel a dalmát tengerparton nyaral, de valószínű, hogy ez csupán elterelő hadművelet, Orgyán pedig álló nap telefonozik nyereg alá telepített mozgó telefóniáján – hadarja Batiz egy szuszra, és már alig kap levegőt.

– Nem a kérdésemre feleltél! – inti le Kurcsány.

– Velünk hát, ki ellenünk... – nyögi Batiz, és érzi, hogy lassan, de biztosan végre engedni kezd a szorítás.

– Akkor hát irány a svédasztal! Előre, fel a lépcsőtetőre! Maholnap még rengeteg tennivalónk van és lesz, de ha tele a has, a munka dandárjának lesz aztán nemulass – mondja élénken Kurcsány és mutatóujjával játékosan megfenyegeti a jelenlévőket.

Mindannyian a lépcsőre fel.

Míg Kurcsányék a lépcsőkön szökellnek:

Madzsar hon székes fővárosának Kossuth szépapánkról elnevezett terén hull, csak hull az elsárgult levél, fáradtan söpri a kora őszi szél, söpör az mást is, a jó ég tudja, mit... De nem oda Buda!, áll még, ellenben átellenben Pest szépapánkról elnevezett tere imigyen fest:

Zászlóerdő, tömeg, ácsolt színpad, mikrofon, begerjed, lekeverik.

Orgyán lép a színpadra:

– Madzsarok, férfiak és asszonyok, hallgassátok Torbán vezért!

Hangos éljenzés, lelkes fütyök, néhány nő és néhány férfi sikoly, majd ütemes: Torbán, Torbán, Torbán...

De újra csak Orgyán beszél:

– Bocs... ánat, gyerekek, barátaim, tévedtem, Torbán vezér nem jött el ma közénk, most kaptam a hírt, ugyanis a horvát tengerparton piheni ki a honért végzett áldozatos és odaadó munkájának fáradságait, ellenben elküldte nekünk magnóüzenetét.

Orgyán a magasba emel egy oridzsinál, madzsari gyártmányú, Polimer márkájú magnetofon-kazettát, majd így folytatja:

– Felkérem Philip harkát, hogy ősi ösztönöktől vezérelt ezeréves madzsari szokás szerint csévélje vissza a szalagot a kazetta elejére, majd őseitől ráhagyományozott határozott, de egyben féltő-óvó kézmozdulattal nyomja meg a play gombot!

A szófogadó Philip csévé, aztán megnyomja.

A teret azon nyomban betölti Torbán ércesen zengő, ugyanakkor férfiasan lágy tenorja, pattogó dobzó adja hozzá az ütemet:

– Megállj, Kurcsány, te ideggyenge renyhe, esküt tettél a választóknak, hogy a TB-járulékot nem emeled fel! Árpád népe, hej!

A tömeg egy pillanat alatt eksztázisba kerül:

– Hej!

– Megállj Kurcsány, te gyaur Vahúr, esküt tettél a választóknak, hogy szerzett jogot nem függesztesz fel! Árpád népe, hej!

Extázisban vonagló tömeg:

– Hej!

– Megállj Kurcsány, te bluetooth-os (: blútuszos) Brutus, esküt tettél a választóknak, hogy lakástámogatási-rendszert nem, nem és nem, nem törölsz el! Árpád népe, hej!

Egy tetőtől talpig díszmadzsarba öltözött csávó felüvölt:

– Hej!

De a tömeg hangja elnyomja:

– Hej!

– Megállj Kurcsány... – és így tovább, és így tovább, legalább fél órán keresztül zajlik a felsorolás, a hej-ezés, és mindenki nagyon lelkes, és mindenki nagyon haragszik, és Orgyán elégedetten szemléli övét, és egy nagy projektgondolat tervvázlata szökken szárba lelki szemei előtt, amelynek magvait (persze) még a nagy kündü-vezér, Torbán ülteté el.

A tervvázlat szépen szárba szökken, virágba borul, Orgyán pedig rögvést be is porozza:

– Madzsarok, férfiak és asszonyok, mi hát most akkor a teendő?

– ???

– Megmondjam?

– Meeeg! – bégeti lelkesen a tömeg.

– Madzsarok, férfiak és asszonyok, szerezzünk magunknak audiovizuális eszközöket a torbáni útmutatások alapján, ahogy már főművében, *Az elsodort tévészékházban* is jó előre megírta. A hon után foglaljunk magunknak tévészékházat is, de most ne Verecke, hanem a Vécsey (híres) utcáján keresztül, és legyen a mi igaz tévéelnökünk a Philips nemzetségből való igaz madzsar ember, a kiváló csévéelő: Philip. Vivát Philipnek!

– Vivát! Vivát! Vivát! – skandálja a feltűnően gyors észjárású tömeg, majd nagy csinnadrattával a tévészékház elé vonul Orgyán és a velejéig, a génjeiig meghatódott Philip vezetésével.

Miközben a lelkes és kellőképpen feltűzelt tömeg a tévészékház elé vonul: Kurcsány vezér valóságos sztratégosszá lényegül át és periklézsi pózokat gyakorol: operatív törzshajlításokat végez, piros és sárga zászlóval formagyakorlatokat mutat be, közben pedig pattogó hangon utasításokat osztogat:

– Szabadság terünket felheccelt hadinép készül bevenni. Céljuk világos: zsebtévénket akarják mókamikistül, fufangosfrigyesestül, hakapeszimakistul, hiszékenyurastul, versmondólányostul, egyszóval: mindenestül. De bármilyen hatalmas is és rettenetes is az ellen, olcsón nem adjuk. A zsebtévészékház védelmével hű Juhászomat bízom meg, ki nyáját évek óta védelmezi ravasz, öreg rókáktól, fiatal, becsvágyó farkasoktól megbízhatóan, odaadóan, lelkesen, munkájában hiba nincsen. Mit neki csapatnyi tejfölösszájú huligán, őket mint szülinapi tortáról a gyertyát seperc alatt egy levegővel elfújja, lesöpri.

Kurcsány, mint egy balett-táncos, most a jobb térdéig felhúzza a bal lábát, egyenlő szárú háromszöget formál vele, hosszú ujjait a csípőjére helyezi, és előbb lassú forgásba, majd egyre gyorsabb pörgésbe kezd, de utasításai továbbra is hű Juhásza irányába záporoznak:

– Juhász vezér, végy magad mellé néhány szakasz G8-as mintájú jó madzsari zsoldost, és mint jó paraszt a vetőmagot, szórd szét az ellent, hű kapitányomat, Balut mentsd meg, és mire a Nap felkel, a reggeli műsorban jelentsd, hogy a gaz hordák futnak mind szerteszét, szerkesztőkisasszonyok lánsága ép, és nem köszönt kukorékolva hajnalt tévészékház tetejére költözött tűzkakas, mit nagyhangú, lármás csöcselék az éj leple alatt orvul ráragaszt.

Mindeközben Juhász a botjára rovátkás írással lelkesen jegyzetel.

Kurcsány most kézen állást mutat be, pattogó utasításai azonban mit sem veszítenek lendületükből:

– Juhász pajtás, amint Balut felmentetted, a jelentenivalót lejelentetted, nyomkövető kémpulikkal vetesd üldözőbe és figyeltesd Orgyánt, ne késlekedj, aztán számolj be róla sebesen, hogy milyen újabb cselszövést forral a két veszett jószág, madzsaroknak hígvelejű pónijai, mert számításaim szerint ez az ostrom csupán maszlag, mit a követelőző közvéleménynek koncként odadobnak.

Kurcsány jelen pillanatban a jobb mutatóujjára helyezi teljes testsúlyát, bal karjával az örömmódát vezényli, miközben a tárgyalóterem berendezési tárgyai felemelkednek a helyükről. Batiznak tátva marad a szája, Juhász semmit nem érzékel az egészből, még mindig a botjára jegyzetel, Lendvai Ildikó könnytől párás szemmel, lelkesen pislog körbe-körbe: Igen, ilyen a mi vezérünk, mosolyogják csillogó szemei, cserébe egyetértő pillantások záporoznak irányába, mindenki elégedett és boldog, igen, ő a mi vezérünk, Batiz fejében pedig megfogan egy gyönyörű-szép szóvivői beszéd: És képzeljék el kedves választópolgáraink, Kurcsány vezér ma mutatóujjával az anyaföldre mutatott, és miközben felcsendült tágabb hazánk, Európa himnusza, a következő üzenetet bízta rám, leghűségesebb és legtágabb szókincsű ölebére:

– Nem, nem mondok le, jusst se. Helyemen maradok a vártán, honnan a dölyfös Torbán szívesen elüldözne, s népem egyedül maradna árván, mint mutatóujjam ímhol ne, amint a gravitációt madzsari fufanggal lám könnyedén kicselezte.

Miközben Batiz már a jól megkomponált szóvivői beszéd morfondírozik:

A tévészékház előtti téren lármás, nagyhangú tömeg; a tévészékház lépcsőin G8-as mintájú fejedelmi zsoldosok zárt falanxa.

Philip harka lép a lépcsőn meredező zsoldosok parancsnokához:

– Petíciót hoztunk nagyurunk, Torbán aláírásával. Nyiss utat büszke vitéz, hogy parancsnokodnak, Juhásznak átadhassam, és végre legyen békesség, ne ontson feleslegesen madzsar madzsari vért, tévészékház nyissa meg hát kapuit, ne kelljen új időknek új hadaival betörnünk azt, hisz drága a nyílászáró, drága a vasalat.

A zsoldosok parancsnoka némán áll, mint sziklaszirt, rendíthetetlen és szótalán.

Így álldogálnak néhány minutumig, mígnem az addig oly higgadt Philip türelmét nem veszíti:

– Engedj be, engedj be te... te disznó eb, vagy kutyafejű zsoldosaiddal együtt tízezernyi hű madzsarommal széttaposlak, mint... mint kutyaszart vagy taknyot a sokat tapasztalt székesfővárosi tappancsok. Te, te, te... te disznó!

A zsoldosvezér csak áll büszkén és némán.

Philip feldúltan Orgyánhoz oldalalog:

– Le se szarnak ezek bennünket Orgyán, levegőnek, szarnak néznek minket, büszke madzsarokat. Most mi a faszt csináljunk? Tévészékházat bizony önként nem engednek át. Netán folyamodjunk erőszakhoz, kenyerünk-e az nekünk?

– Kenyerünk vagy nem kenyerünk, nem ez itt a kérdés, tévészékházat kell szerezniünk, ha beledöglünk is. Torbán is megírta. Lehorgasztott, bús, becsületes fejünket csak úgy emelhetjük büszkén újra fel, hogyha az éterbe kiáltjuk: Hej!, újra büszke a madzsar, sorsát újra a kezébe vette, áruló csordák bölgését tovább nem tűrheti, az éterben újra ősmadzsar szó és dal rivall, néma fülek szürke hályogát, mint Botond ennek a kurva tévészékháznak az ajtaját, percekben belül betöri.

Orgyán az egyre türelmetlenebb tömeg elé lép:

– Madzsarok, férfiak és erős lelkű asszonyok! Kurcsány bitang zsoldosai utunkat elállták,

mi tagadás, szarnak néznek bennünket, becsületes-igaz madzsarokat. De birka türelme e büszke népnek elfogyott, erővel vesszük be hát mi ősi jussunk, e kacsalábon forgó ősőreg, nekünk valahogy mégis oly kedves és fontos tévépalotát. De elég a fecsegésből, gyenge már a szó, tett kell ide, vegyük be hát, hajrá madzsar, hajrá madzsarok, rá, rá, hajrá!

Miután Orgyán e lelkesítő szózáttal a támadásra buzdító jelet megadta, a tömeg élcsapata a falanxnak feszül, de azonmód le is pattan róla. A ravasz Orgyán azonban nem adja fel, újabb rohamot vezényel, és mivel a második sor immár lefűrészelt közlekedési táblákkal van felszerelve, és eszeveszett lendülettel támadásba kezd, nem is eredménytelenül. Útszűkületet jelző tábla üti az első rést az egyik pajzson, a pajzsot szorongató G8-as mintájú zsoldos nagy ámulatára, sőt a nyomában egy főútvonalat jelző táblával tülekedő ostromló a rést szépen ki is szélesíti, az pedig már nem okoz meglepetést, hogy egy útfeltörést jelző táblával hadonászó madzsari harcos eléri az első áttörést, az áttörési pontot elreteszelni igyekvő, könnygázt fújdogáló zsoldos katonát pedig stop! tábla állítja meg, még éppen időben. Miközben ájultan összeesik, társai hátrálni kezdenek, de közlekedési tábla ütlegek záporoznak rájuk intenzíven, felsőbb utasításra már készítik is elő a műtőasztalokat több kórházban az intenzíven.

Juhász, megbízott fővezér az egyre intenzívebben remegő Balu társaságában a fejedelmi főhadiszállást hívja lázas izgalommal. A telefont Batiz veszi fel, de Kurcsány hangján szól bele:

– Halló, itt a fejedelmi álombungáló.

– Kurcsány vezér, Kurcsány vezér, itt Juhász parancsnok beszél. Csapataink harcban állnak, de a tévészékházat élőerővel tartani nem tudjuk, a lázadó csűrhe túlereje a főbejáratot ebben a pillanatban készül betörni..., tévedtem, épp most törte be, erősítést kérek, ó, fővezér, elesünk így mind egy szálig...

– Bingó! – mondja Batiz és lecsapja a kagylót, sőt még a telefonzsinórt is kihúzza, és miközben nagy lelki nyugalommal nyugovóra tér, a testőrség parancsnokának meghagyja, hogy sem őt, sem Kurcsány főfejedelmet reggelig zavarni ne merészeljék, mert fejük nyakukról könnyedén elvész... és a többi, és a többi.

Eközben Juhász és Balu a belső kábelrendszeren keresztül döbbszent szemléli, amint felbőszült, marcona madzsarok elárasztyják a tévészékház auláját, a fehér zsebkendővel integető G8-as mintájú zsoldosokat kukoricára térdepeltetik, aztán mint akik jól végezték dolgukat, a tévészékházban nem rendszeresített társzekerek helyett a büfé árukészletének dézsmálásába kezdenek. Egy lézengő Ritt-farmeres ostromló franciakra mestől maszatos arccal belebámul az egyik kamerába, és miután böfög egyet, a következő vészjósló üzenetet intézi a kamera túloldalán ülőkhöz:

– Röszkössötök ögörök, mögdöglötök! Hö, hö-hö, hö-hö-hö!

Balu elájul, Juhász ellenben odafordul helyetteséhez, Pitypang őrmesterhez:

– Ferikém, indulhatunk?

– A mentőhelikopter készen áll, Juhász vezér, a parancsodra várunk, kérlek alássan – csapja össze bokáját Pitypang és megpödrí kackiás bajuszát.

– Jól van Ferikém, akkor hagyjuk el végre ezt a kiszuperált ócska analóg bádogdobozt, és új rotorral felszerelt, röpkülő paripánkon röpkölünk át rögvest ultramodern digitális univerzumunk fellegvárába, hol kitüntetésekkel és pezsgős-langusztás reggelivel vár már ránk Kurcsány, Kárpátoknak új, digitalizált géniusza – mondja lelkesen Juhász, majd még lelkebben megnyom egy a vezérlőben elhelyezett klaviatúra kitüntetett helyére tervezett nagyméretű vörös gombot.

Új monoszóp jelenik meg azon nyomban számtalan madzsari háztartás tévéképernyőjén:

A monoszkóp egy franciakrémetől maszatos arcú ostromlót ábrázol, amint szájával éppen egy nagy Ő betűt próbál megformálni, alatta pedig verseke *A madzsarokhoz* címmel:

„Madzsaroknak üzenem ezennel: nemzetünk ma beindult ezzel.
Kétezer hat, nulla kilenc, tizenhét: akár két lapot is húzhatunk még.
Lepereg végre hát a balsors és az átok: vigyázó szemünket vetjük rátok.
Madzsari honfiúk és honleányok: majd meglátjátok, majd meglátjátok...”

Madzsarisztán egén mentőhelikopter tűnik fel, agresszív zümmögés közepette útnak indul napnyugatnak irányába, Balaton tavának déli partjára, hogy küldetését bevégezze:

Alant hazafelé oldalgó, kótyagos madzsarokat pillanthat meg, kinek immár térkép e táj; oldalognak hazafelé büszkén, kótyagosan a madzsarok, mint akik jól végezték dolgukat hazafelé sereglenek, és új nap kezdődik, és néhány tucat lefűrészelt és szétdobált közlekedési táblán kívül Madzsarisztánban lényegében minden pont olyan marad mint amilyen előtte is volt, és kótyagosan, álmosan, imbolygó léptekkel befejeződik kétezer hat, nulla kilenc, tizenhét, és elkezdődik kétezer hat, nulla kilenc, tizenkilenc, aztán hús, aztán...

Præ irodalmi folyóirat
Megjelenik évente négyszer
<http://www.prae.hu>

Alapító-főszerkesztő: Balogh Endre (endre@prae.hu)
Szerkesztők: Barta András (fapuska@prae.hu)
H. Nagy Péter (h.nagy@freemail.hu)
L. Varga Péter (kultikus@freemail.hu)
Pál Dániel Levente (paldaniel@gmail.com)
A Középkor-reneszánsz-kora újkor rovat szerkesztői:
Bánki Éva, Hammerstein Judit, Ladányi-Turóczy Csilla, Sashegyi Gábor
E szám képanyagát Nagy Rebeka grafikáiból állítottuk össze

A szerkesztőség levélcíme:
1024 Budapest, Fillér u. 11/b, mfszt/2.
Telefon: (20) 310 25 40
Hirdetésfelvétel: 31 562 31 vagy (20) 310 25 40
Kiadja a Palimpszeszt Kulturális Alapítvány
Felelős kiadó: a kuratórium elnöke
Levélcím: 1088 Budapest, Múzeum krt. 4/c
Borító: saját fotója alapján készítette Molnár Zsolt
Layout: fluidworkshop
Nyomdai előkészítés: Székelyhidi Zsolt (szekelyhidi@prae.hu)
Nyomdai munkálatok: Robinco Kft.
Web: PRAE.HU Kft.
Korábbi szerkesztőink: Máté Adél, Ruttkay Veron (vers és próza);
Vaskó Péter (középkor-reneszánsz-kora újkor); Kő Boldizsár (kép);
Köves Gergely (borító); Fodor János (web)
Készült Garamond és **Bank** betűkkel
ISSN 1585-5112

A beküldött kéziratokat nem őrizzük meg és nem küldjük vissza.
E szám a Oktatási és Kulturális Minisztérium,
és a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával jött létre.